

บทที่ 4

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ กับ การรักษาอำนาจทางการเมือง

จากบทที่แล้ว ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงการวิเคราะห์การสร้างอำนาจทางการเมืองของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ โดยใช้ตัวแบบของ C.Wright Mill ที่ได้ให้ความสำคัญกับเครื่องมือ ทั้ง 3 สถาบัน อันได้แก่ สถาบันทางเศรษฐกิจ, สถาบันทางการเมือง และสถาบันทหาร เป็นตัวขยายหรือเพิ่มอำนาจ และรวมศูนย์อำนาจไว้อย่างชัดเจนไปแล้ว ซึ่งการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ใช้องค์กรหรือกลุ่มการเมืองเพื่อเป็นฐานอำนาจหรือสนับสนุนฐานอำนาจทางการเมืองของตนนี้ก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่ผู้นำของประเทศกำลังพัฒนานิยมนำมาใช้กันดังที่ Wriggins ได้กล่าวไว้

ในบทนี้จะพูดถึงเรื่องการรักษาอำนาจทางการเมือง โดยได้ให้ความสำคัญกับองค์กรหรือสถาบันที่มีกองกำลัง อาวุธ เป็นหลัก สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ในบทนี้จะมุ่งไปที่วิธีการรักษาอำนาจของผู้นำในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งโฮวาร์ด ริกกินส์ (Howard W.Wriggins) ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำใหม่ของประเทศกำลังพัฒนาหลังจากที่ได้อำนาจมาแล้วก็จะพยายามที่จะสร้างและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ให้คงอยู่ต่อไปให้นานที่สุด โดยใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้หลายวิธีร่วมกันจาก 8 วิธีการดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 สำหรับแนวทางในการรักษาอำนาจของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่จะได้พูดถึงต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอให้ข้อสังเกตว่า สภาพของสังคมการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490 - 2500 ความมั่นคงของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยังไม่มีเสถียรภาพเท่าที่ควร ผู้นำของประเทศไทยในช่วงนั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังคงประสบกับปัญหาจากการปฏิวัติ รัฐบาลของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ อยู่เป็นอันมากความสงบเรียบร้อยภายในประเทศยังไม่เกิดขึ้น ยังคงมีผู้ไม่เห็นด้วยและคัดค้านนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้นหลายประการจึงเกิดความเคลื่อนไหวของกลุ่มทางการเมืองอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน ทั้งกลุ่มที่พยายามจะล้มล้างอำนาจ และกลุ่มผลักดันประชาธิปไตยที่แสดงการต่อต้านการใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการ ดังจะเห็นได้จากที่รัฐบาลได้ทำการปราบปรามกลุ่มที่เคลื่อนไหวเหล่านี้ และได้ตั้งชื่อให้ต่างๆ มากมาย เช่น กบฏไทยอิสระ กบฏแยกดินแดน กบฏไฮยีคิน กบฏอุองซาน กบฏวังหลวง กบฏน้ำท่วม กบฏแมนฮัตตัน กบฏสันติภาพ กบฏลาดยาว กบฏมัทกะสัน กบฏฝิ่นญู กบฏชายชาติ กบฏดงพลาต กบฏสันนิบาตเขาวชน กบฏ

นายพัน กบฏจารกรรม กบฏคอมมิวนิสต์ภาคอีสาน กบฏพระพิมพ์ธรรม¹ เป็นต้น ประกอบกับในช่วงนั้นประเทศไทยต้องถูกคุกคามจากภัยของลัทธินิยมคอมมิวนิสต์อยู่เป็นระยะ ๆ วิธีการที่จะรักษาอำนาจของรัฐบาลในยุคนั้นได้ใช้ความเป็นต่อทางด้านความมั่นคงของประเทศเป็นหลัก จึงทำให้นโยบายและกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่ออกมาเอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้การที่รัฐบาลสามารถควบคุมระบบราชการเอาไว้ได้ ตำรวจจึงกลายเป็นกลไกอันสำคัญยิ่งของรัฐบาลในยุคนั้นที่จะใช้ในการความเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามที่พยายามต่อต้าน หรือคิดล้มล้างรัฐบาลในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการระงับทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเพื่อสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐบาล

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นบุคคลหนึ่งที่ร่วมก่อรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2490 และคณะรัฐประหารได้ให้ความไว้วางใจ จึงได้ถูกส่งเข้ามารับตำแหน่งในองค์กรตำรวจ เพื่อมุ่งหวังในการใช้ตำรวจซึ่งถือเป็นกลไกของรัฐในการใช้กำลังและใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้องชอบธรรม บทบาทของพล.ต.อ.เผ่า นับตั้งแต่เข้ามาบริหารราชการตำรวจจึงเป็นไปใน 2 ด้านด้วยกัน คือมุ่งหวังผลในทางระบบราชการ และมุ่งหวังผลในทางการเมือง ซึ่งเป้าหมายทั้ง 2 ประการกันต่างก็ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน หลังจากที่พล.ต.อ.เผ่าได้เข้ามาบริหารราชการในกรมตำรวจแล้ว ก็ได้ใช้คุณลักษณะพิเศษของตนเองทั้งในทางส่วนตัวและในการบังคับบัญชา สร้างลูกน้องคนสนิทที่คนสามารถให้ความไว้วางใจได้เข้ามาเป็นผู้ช่วยเหลือ ขณะเดียวกันก็พยายามสร้างองค์กรตำรวจให้มีความยิ่งใหญ่ทัดเทียมกับกองทัพเพื่อจะใช้ในการรับมือจากฝ่ายตรงข้ามอันสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา องค์กรตำรวจจึงเป็นองค์กรที่ใหญ่โตมากมีหน่วยงานและสาขาครอบคลุมทั่วประเทศ อำนาจบารมีของพล.ต.อ.เผ่าภายหลังจากที่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจในปี พ.ศ. 2491 จนกระทั่งขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดคือ อธิบดีกรมตำรวจในปี พ.ศ. 2494 จึงมีสูงยังสามารถสร้างความเคารพนับถือ ความรัก ความศรัทธาจากข้าราชการตำรวจในยุคนั้นได้อย่างมากมาย แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็สามารถสร้างความหวั่นเกรงในอำนาจและอิทธิพลที่มีอยู่ทั้งในองค์กรตำรวจและทางการเมืองแก่ทั้งนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามและกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อยู่ในฐานะคนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาโดยตลอด มีโอกาสได้เข้าไปใกล้ชิดกับจอมพล ป. ตั้งแต่ดำรงยศเป็นเพียงนายร้อยโท และภายหลังจากที่ได้ร่วมทำรัฐประหารกับจอมพลผิน ชุณหะวัณ แล้วก็ได้รับสนับสนุนให้จอมพล ป. กลับเข้ามา

¹แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 112

มีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง และในการเป็นนายกรัฐมนตรีในระยะที่สองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ พล.ต.อ.เผ่าได้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ทางการเมืองให้อย่างเต็มที่ ตลอดระยะเวลา 10 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา พล.ต.อ.เผ่า มีความมุ่งมั่นที่จะสืบทอดอำนาจทางการเมืองต่อจากจอมพล ป. ผู้เป็นนายของตน เพราะอำนาจการเมืองเป็นที่มาของผลประโยชน์และพวกพ้อง ดังนั้นการที่ตนเองรักษาอำนาจของตนเอาไว้เพื่อการขึ้นสู่ตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้นนั้น พล.ต.อ.เผ่าจึงต้องสร้างความมั่นคงให้กับรัฐบาลและผู้เป็นนายของตนเสียก่อน จากนั้นจึงขอรับการสนับสนุนให้ก้าวขึ้นไปอยู่ในตำแหน่งที่สูงขึ้น สถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและระบบราชการถือเป็นหน่วยการเมืองที่สำคัญของรัฐบาล เพราะสามารถกำหนดถึงความเป็นไปของประเทศชาติได้ ทำให้บทบาทของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ปรากฏให้เห็นอยู่ในสถาบันทั้ง 3 โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบราชการนั้น พล.ต.อ.เผ่าสามารถใช้ตำรวจในฐานะเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการสร้างและรักษาอำนาจของตนและรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวได้ว่าในช่วง พ.ศ. 2490-2500 ตำรวจซึ่งเป็นกลไกของรัฐและกลไกทางการเมือง ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเอาชนะกันทางการเมือง และได้มีการใช้ความรุนแรงเข้าทำการทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามหรือฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นยุคที่ประเทศไทยต้องหวนกลับคืนสู่ความเป็นเผด็จการอีกครั้ง และมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นรัฐตำรวจมากยิ่งขึ้น นั่นคือ จากเดิมที่ตำรวจเป็นเพียงเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ด้วยความที่สามารถใช้กฎหมายและอาวุธได้ตามอำนาจหน้าที่ประกอบกับเป็นองค์กรที่ให้ทุนให้โทษแก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ รัฐบาลในยุคนั้นจึงได้ใช้กำลังตำรวจในการติดตามความเคลื่อนไหวของประชาชนที่คิดต่อต้านฝ่ายรัฐบาล การใช้อำนาจหน้าที่ในการวิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทำลายล้างศัตรูฝ่ายตรงข้ามให้สูญสิ้นหมดไป ทำให้บทบาทของตำรวจในยุคดังกล่าวจึงมีสูง ตำรวจได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ในการรักษาอำนาจของผู้นำประเทศไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาจาก อำนาจ หน้าที่ และผลงาน ที่เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาแก่คนในสังคมได้สร้างให้เกิดความหวาดระแวงและหวาดกลัวแก่บรรดานักการเมืองและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับได้มีการขนานนามการปกครองในยุคสมัยนี้ว่า “ยุคอัศวินผยอง”²

² ไสว สุทธิพิทักษ์, ดร.ปริศติ พนมยงค์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2526).

การศึกษาถึงการรักษาอำนาจทางการเมืองของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่จะกล่าวในลำดับต่อไปนี้ จะได้ศึกษาโดยมุ่งความสำคัญไปที่สถาบันรัฐสภาในแง่ของการออกกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์กับฝ่ายตน และระบบราชการคือองค์กรตำรวจในฐานะเป็นกลไกของรัฐ ที่ถูกใช้ในการควบคุมสังคมและรักษาอำนาจเป็นหลัก โดยได้มีการอภิปรายวิเคราะห์ว่าการรักษาอำนาจทางการเมืองของ พล.ต.อ.เผ่า นั้นมีเครื่องมือที่สำคัญอยู่ 2 อย่างคือ กฎหมาย และตำรวจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดย พล.ต.อ.เผ่า ได้ใช้บทบาทของตนที่มีอยู่ในทางการเมือง คือเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และเป็นเลขาธิการคณะกรรมการนิติบัญญัติ อันเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจมากในพรรคการเมืองสามารถควบคุมเสียงในรัฐสภาไว้ได้ ออกกฎหมายที่เป็นประโยชน์กับฝ่ายรัฐบาล จากนั้นจึงได้นำกฎหมายดังกล่าวซึ่งฝ่ายตำรวจมีอำนาจและหน้าที่อยู่แล้ว มาเป็นเครื่องมือในการกวาดล้างจับกุมฝ่ายตรงข้าม ในการวิเคราะห์ถึงการรักษาอำนาจในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. การใช้กำลังและกฎหมายเป็นเครื่องมือในการกวาดล้างศัตรูทางการเมือง

ในช่วง พ.ศ. 2491-2497

1.1 การปราบปรามกบฏเสนาธิการหรือกบฏนายพล (1 ตุลาคม พ.ศ. 2491)

อาจกล่าวได้ว่า กบฏเสนาธิการหรือกบฏนายพลนี้ เป็นผลผลิตของการต่อต้านคณะรัฐประหารภายในกองทัพบกเอง ซึ่งสุราษฎร์ อิมประเสริฐ ได้มองว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้ได้เกิดขึ้นจากปัจจัย 2 ประการ กล่าวคือในด้านคุณแห่งอำนาจในกองทัพบกซึ่งการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 มิได้เกิดขึ้นจากนายทหารทั้งกองทัพบกแต่เป็นเพียงทหารเพียงส่วนเดียว และยังเป็นความร่วมมือกันระหว่างนายทหารในประจำการและนอกประจำการอีกด้วย จึงเห็นได้ว่าหลังการยึดอำนาจได้แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องพยายามหาทางประนีประนอมเพื่อลดกระแสต่อต้านจากนายทหารฝ่ายที่ไม่พอใจ ส่วนปัจจัยอีกประการหนึ่งเกิดขึ้นจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันของนายทหาร 2 ฝ่าย นั่นคือภายหลังจากที่คณะรัฐประหารได้จี้รัฐบาลนายควงให้ออกจากตำแหน่ง ความรู้สึกไม่พอใจก็มีเพิ่มขึ้นประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว พล.ท.กวาง สงคราม ดำเนินการก้าวข้ามทางการเมือง และใช้อำนาจในการสั่งการทางทหารตามใจชอบจนรัฐมนตรีกลาโหมต้องลาออกจากตำแหน่ง ทั้งมีการใช้อำนาจทางทหารเช่น องค์กรทหารผ่านศึก และองค์กรจัดซื้อและขายสินค้าไปในทางค้าขาย และมีข่าวพัวพันการทุจริตจึงทำให้นายทหารกลุ่มหนึ่งมีความเห็นต่อต้านการกระทำของทหารฝ่ายรัฐบาล เนื่องจากเห็นว่าทหารควรเป็นทหารอาชีพ ควรปฏิบัติภารกิจที่จำเป็นของฝ่ายทหาร และไม่รับตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งค่อนข้างจะ

สวนทางกับคณะรัฐประหาร ที่เห็นว่าทหารจะต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมือง จะต้องเข้าแก้ไข และนำพาชาติในภาวะวิกฤติ³ ด้วยเหตุนี้ทหารฝ่ายเสนานิการซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนอก และได้รับการสอนให้เป็นไปในแนวทางประชาธิปไตย จึงไม่อาจยอมรับได้ที่นายทหารฝ่ายรัฐประหาร เช่น พล.ท.กาจ กางสงคราม พ.ท.ณรงค์ วรรณทร ออกมาโฆษณาให้ทหารยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และ ยังเห็นว่ากรณีที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่เข้าไปแทรกแซงทางการเมืองนั้นเป็นความเสื่อมโทรม ดังที่ พล.ต.สมบุรณ์ ศรีานุชิต ให้การหลังการถูกจับกุมว่า

“ ต้องการปรับปรุงกองทัพบก เพราะเสื่อมโทรม ผู้บังคับบัญชา ไม่เอาใจใส่แม้แต่ว่างการค้าการเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของทหาร. . . คิดว่าถ้าปล่อย ให้เป็นไป กองทัพบกของประเทศก็จะอยู่ในสภาพที่น่าอายที่สุด จึงคิดปรับปรุงใหม่”

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำมาซึ่งการเตรียมการที่จะก่อรัฐประหารของ ทหารฝ่ายเสนานิการที่เข้าชื่อรวมกันกว่า 30 นาย นายทหารคนสำคัญ เช่น พล.ต.เนตร เขมะโยธิน พล.ต.สมบุรณ์ ศรีานุชิต พล.ต.หลวงรณกรกรมโกวิท พ.อ.หลวงศรีสิงหสงคราม พ.อ.หลวงจิตโยธี พ.อ.กิตติ ทัดตานนท์ พ.อ.สมบุรณ์ สุนทรเกตุ พ.อ.จรรยา สิทธิเดชะ พ.ท.ไสว ทัดตานนท์ เป็นต้น แผนการของฝ่ายคณะเสนานิการทหารนั้น จะลงมือยึดอำนาจในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ซึ่งจะเป็นวันที่มีการฉลองสมรสระหว่าง พล.ต.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ น.ส.วิจิตรา ชลทรัพย์ ซึ่งจะเป็นโอกาสอันดีที่คนสำคัญของคณะรัฐประหารจะมารวมตัวกันที่ ทำเนียบรัฐบาล และจะเป็นการง่ายแก่การจับกุม ตามแผนนี้กำลังจะแบ่งเป็น 3 ส่วน โดยได้ กำหนดแผนจับไว้ดังนี้คือเวลา 04.00 น. ของวันที่ 2 ตุลาคม จะยกกำลังทหารราบเข้ายึด สวนพฤกษศาสตร์โดยให้ พ.ต.เจริญ พงศ์พานิชย์ เป็นผู้จับ พล.ต.หลวงสถิตย์ยุทธการ เศษ. กองทัพอากาศ 1 ที่บ้านพักสวนพฤกษศาสตร์ และเป็นผู้ควบคุมกำลังป้องกันวังสวนกุหลาบ ลำดับต่อไปคือ จับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในขณะเดียวกันจะต้องให้ พ.ท.พโยม จุฬานนท์ เป็นผู้ไปจับ พ.อ.บัญญัติ เทพหัสดิน ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 1 เพื่อตัดกำลังทหารภายนอก

ส่วน พ.อ.กิตติ ทัดตานนท์ และนายทหารเสนานิการเข้ายึดกระทรวง กลาโหมเป็นกองบัญชาการการแจกจ่ายอาวุธยุทธภัณฑ์

³ สุราชัย ชัมประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 157

ซึ่งนายทหารเสนารักษ์ทั้งหมด อันได้แก่ พล.ต.สมบุรณ์ ศรีานุชิต พ.ท.พโยม จุฑานนท์ พ.อ.ประจวบ ภูมิพัฒน์ พ.ต.กำธร ไปประชุมที่บ้าน พล.ต.หลวงรวงกรม โกวิท เพราะคิณันเป็นงานศพบิดาของ พล.ต.หลวงรวงกรมโกวิท จึงเป็นการพรางตามิให้เป็นที่ สังเกตของบุคคลอื่น

แต่แผนการทั้งหมดนี้ได้เกิดรั่วไหล โดยได้มีสายลับของฝ่ายรัฐบาล และ ฝ่ายของ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ (ยศขณะนั้น) สืบรู้เสียก่อน ดังนั้นในคืนวันที่ 1 ตุลาคมนั่นเอง ฝ่ายรัฐบาลจึงได้วางแผนจับกุมทันที ซึ่งผู้มิบทบาทในการจับกุมฝ่ายกบฏครั้งนี้ก็คือ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งต้องถอดชุดวิเวทจากงานแต่งงานมาเข้าจับกุมฝ่ายกบฏ หลังจากที่ตำรวจสันติบาลฝ่ายการเมือง ได้รายงานความเคลื่อนไหวในการประชุมกันแต่ละครั้งให้ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ได้ทราบ และมีการเรียกประชุมฝ่ายกำลังของคณะรัฐประหารบางส่วน โดยมีพล.ต.ศิริ ศิริโยธิน รองเจ้ากรมการพาหนะทหารบก พ.ต.ต.ทม จิตวิมล พ.ท.ละม้าย อุทยานานนท์ เพื่อวางแผนเข้าดำเนินการปราบปรามก่อนที่จะถึงกำหนดเวลาก่อการกบฏ พล.ต.ต.เผ่าได้นำกำลังเข้าล้อมกระทรวงกลาโหมพร้อมด้วย พ.ท.ละม้าย อุทยานานนท์ และพล.ต.ต.ทม จิตวิมล และตำรวจอีกจำนวนหนึ่งและกำลังหนุนจากกองพันทหารราบที่ 1 ได้นำกำลังบุกเข้าล้อม กระทรวงกลาโหมจนรุ่งสว่าง ตลอดคืนทั้งสองฝ่ายกำลังเผชิญหน้ากันอยู่นั้นพล.ต.ต.เผ่าได้ส่งเสียง ตะโกนบอกให้นายทหารเสนารักษ์ที่อยู่ภายในกระทรวงกลาโหมออกมามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ⁴

แต่ถึงอย่างไรฝ่ายกบฏก็ไม่ยอม จนกระทั่งในที่สุดพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พูดกรอกเสียงลงไปบนเครื่องขยายเสียงอีกครั้งขอให้ออกมามอบตัวเสีย โดยยืนยันด้วยเกียรติว่า ฝ่ายรัฐบาลจะไม่ทำร้าย ฝ่ายก่อการกบฏจึงได้ยอมจำนน⁵ บุคคลที่เข้ามอบตัวได้แก่ พ.อ.กิตติ ทัดตานนท์ พ.ท.ไสว ทัดตานนท์ และนายทหารอีก 8 คน ส่วนที่หลบหนีไปได้ในคืนนั้น ได้แก่ พล.ต.เนตร เขมะโยธิน พล.ต.สมบุรณ์ ศรีานุชิต พ.ท.พโยม จุฑานนท์ แต่สุดท้ายบุคคลเหล่านั้นก็ไม่อาจหนีรอดการจับกุมของ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ไปได้ สามารถจับกุมพล.ต.หลวงรวงกรม โกวิทได้ในวันรุ่งขึ้น ส่วนพล.ต.เนตร เขมะโยธินนั้น พล.ต.ต.เผ่าได้เดินทางไปดำเนินการจับกุม ด้วยตนเองที่บ้านของ พล.ต.เนตรในซอยอารีในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2591⁶

⁴จักรวาล ชาญนวงศ์, ยอดขุนพล, หน้า 40-41

⁵วิเทศน์กรณีย์, เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย, (พระนคร: สำนักพิมพ์รวมการพิมพ์, 2518), หน้า 972

⁶อ้าง รุ่ง สกฤตธนะ, โจรว่า อ.ต.ร.เผ่าไม่มี!, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชนจำกัด, ม.ป.ป.), หน้า 33

เมื่อเกิดกบฏ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ฝ่ายตำรวจพยายามสอบให้เชื่อมโยงไปเข้ากับพฤติกรรมแต่หนหลังของกลุ่ม ศ.ส.อีสาน ที่เป็นฝ่ายเดียวกับ นายปรีดี พนมยงค์ ที่คิดจะแบ่งแยกดินแดนภาคอีสานออกไปปกครองโดยอิสระ โดยจะตั้งชื่อว่า “สมาพันธ์รัฐแหลมทอง” โดยพล.ต.ต.เผ่าได้ระบุถึงผู้ให้การสนับสนุนการกบฏครั้งนี้เป็นเงินถึง 10 ล้านบาท คือ นายอรรถกิติ พนมยงค์ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศสมัยรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ดังนั้นจึงมีการออกหมายจับกุมนอกเหนือจาก พล.ต.เนตร เขมะโยธิน พ.ท.พโยม จุฬานนท์ พ.ต.โผน อินทรทัต พ.ต.ต.ขาว คล้ายกันฤทธิ แล้ว นายอรรถกิติ พนมยงค์ นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร และ พล.ร.ค.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็โดยหมายจับในครั้งนี้ด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าในการจับกุมกลุ่มกบฏในครั้งนี้ พล.ท.ชิดมันสิลปหรือหลวงสินาคโยธารักษ์ ผู้ซึ่งเคยเป็นอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่ไม่ยอมให้พล.ต.ต.เผ่า ย้ายมาเป็นตำรวจในครั้งแรกก็ได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นหัวหน้ากบฏอีกด้วย และได้ถูกจับกุมตัวมาขังอยู่ระยะหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการแก้แค้นความไม่พอใจส่วนตัวไป⁷

คดีกบฏ 1 ตุลาคม 2491 นี้ทางคณะรัฐมนตรีได้ส่งเรื่องราวไปให้ตำรวจทำการสอบสวนดำเนินคดี เมื่อทางตำรวจได้สอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็ส่งไปให้พนักงานอัยการประจำกรมพระธรรมนูญดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และได้มีการส่งเรื่องฟ้องต่อศาลในเดือนเมษายน 2492 แม้ว่าฝ่ายจำเลยจะระบุว่าคดีนี้มีอคติกับฝ่ายตน เพราะได้ให้อำนาจเด็ดขาดในการฟ้องร้อง และการพิจารณาคดีแก่รองอธิบดีตำรวจเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นสมาชิกที่มีอำนาจมากผู้หนึ่งในคณะรัฐประหาร โดยอาศัยรองอธิบดีตำรวจผู้นี้คดีจึงถูกพิจารณาเพื่อเป็นข้ออ้างในการกำจัดฝ่ายตรงข้ามภายในกองทัพบก เนื่องด้วยนายทหารเสนานิการมีความไม่พอใจคณะรัฐประหาร และเห็นว่าทหารควรที่จะเป็นทหารอาชีพมากกว่าที่จะเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้ในการสอบสวนตำรวจยังได้มีการกักขังหน่วงเหนี่ยวบรรดาของผู้ต้องหา ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะบีบบังคับให้ยอมรับผิด รวมทั้งการตายอย่างลึกลับของนักโทษการเมืองที่อยู่ในอารักขาของตำรวจ จำเลยในคดีนี้ได้ปฏิเสธที่จะยอมรับว่าพวกตนได้วางแผนจะโค่นรัฐบาลโดยใช้กำลัง เพราะส่วนใหญ่เป็นพวกที่ไม่ได้มีอำนาจในการควบคุมกองทัพบกแต่อย่างใด ในที่สุดคดีนี้สิ้นสุดโดยศาลพิพากษาจำคุกจำเลย 9 คน ๆ ละ 3 ปี ส่วนอีก 13 คน ได้รับการปล่อยตัวไป ในบรรดา 9 คน ที่ถูกศาลพิพากษาจำคุกนั้นเป็นนายทหารฝ่ายเสนานิการ 4 คน นายทหารชั้นผู้น้อย 1 คน และเป็นนายทหารนอกราชการถึง 4 คน⁸

⁷ สุชาชัย ชัมประเสริฐ, แขนงชิงชาติไทย, หน้า 164

⁸ คุรุยาละเอียตใน คำพิพากษาศาลอาญา คดีที่ 2768/2491 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2491

⁹ ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 55-56

หลังจากที่พล.ต.ค.เผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม ได้ทำการกวาดล้างพวกกบฏ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 เรียบร้อยไปแล้ว ต่อมาในเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันนั่นเอง การกวาดล้างจับกุมพวกกบฏก็ได้เกิดมีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยทางการตำรวจได้จับกุม นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายสุภา เมืองโฆษ นายพอง สิทธิธรรม ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ จ.อุบลราชธานี ในข้อหาว่าเป็น “กบฏแบ่งแยกดินแดน” ซึ่งการจับกุมครั้งนี้เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการจะควบคุมบทบาทของกลุ่มอดีต ส.ส. กลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นลูกศิษย์ลูกหาของนายปรีดี พนมยงค์ และเคยร่วมงานทั้งในเสรีไทย และร่วมรัฐบาล มาตั้งแต่สมัยนายปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี⁹ สถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้นำมาสู่กรณีการเคลื่อนไหวก่อการกำเริบขึ้นอีกครั้งหนึ่งที่นายปรีดีเรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “กบฏวังหลวง”¹⁰

1.2 การปราบปรามกบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492)

ภายหลังจากที่ฝ่ายรัฐบาลสามารถปราบปรามกบฏนายทหารเสนาราชการไปได้เรียบร้อยแล้ว ฝ่ายรัฐบาลตระหนักดีว่าเสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคงเสียแล้ว แนวโน้มการใช้กำลังทหารเพื่อการยึดอำนาจสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ ๆ อีกทั้งบรรดานักการเมืองที่เป็นฝ่ายของนายปรีดี พนมยงค์ที่ยังตกค้างไม่ถูกจับกุมก็มีอยู่เป็นจำนวนมากเช่น พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ พล.ร.ต.ถวิล ขำรงนาวาสวัสดิ์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้สามารถที่จะรวบรวมกำลังพลกลับคืนมาขึ้นอำนาจใหม่ได้ เนื่องจากมีพลพรรคที่เคยร่วมมือกันสมัยเป็นเสรีไทยอยู่อีกจำนวนหนึ่ง อันที่จริงฝ่ายต่อต้านคณะรัฐประหาร 2490 ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่มีการยึดอำนาจได้ใหม่แล้ว ดังเห็นได้จากการที่นายเตียง ศิริขันธ์ เดินทางกลับสกลนคร และได้กล่าวว่า “ผมจะกลับไปยึดอีสาน...เตรียมตัวรบ เราจะไม่ขึ้นกับรัฐบาลของพวกรัฐประหารนี้ เพราะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผมจะประกาศอิสระ...จนกว่าเราจะได้รัฐบาลของประชาชนอย่างแท้จริง”¹¹ กลุ่ม ส.ส.อีสานภายใต้การนำของนายเตียง ศิริขันธ์ นี้ เป็นกลุ่มที่มีความเคลื่อนไหวอย่างเห็นได้ชัดเจน นายเตียงได้นำอาวุธที่เก็บรวบรวมไว้ในระหว่างสงครามแจกจ่ายกับกลุ่มชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน รวมทั้งครูประชาบาล ข้าราชการบางคนที่เคยมาฝึกองบรมอาวุธ

⁹ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 174

¹⁰ ไสว สุทธิพิทักษ์, ดร.ปรีดี พนมยงค์, หน้า 784

¹¹ เฉียบ อัมพุนันท์, ร.ต.อ., มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2501).

หรือเป็นเสรีไทย จากนั้นก็ได้รวบรวมอาสาสมัครทั้งในจังหวัดสกลนคร และบริเวณใกล้เคียงขึ้นไปตั้งค่ายบนเทือกเขาภูพาน ซึ่งจากการแสดงออกในครั้งนี้ ได้สร้างความระแวงเคลงใจให้กับรัฐบาลของคณะรัฐประหารมาโดยตลอด¹² จะเห็นได้ว่าในที่สุด ส.ส. กลุ่มอีสานนี้ก็ต้องจบชีวิตลงด้วยน้ำมือของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ แม้ว่าการจะเป็นไปดังที่กล่าวไปข้างต้น แต่การรวมตัวที่จะต่อต้านในครั้งนั้นต้องสลายตัวลง เพราะเหตุว่า หลังจากที่ฝ่ายคณะรัฐประหารยึดอำนาจได้แล้วก็ไม่ได้เข้าจัดตั้งรัฐบาลเองแต่ได้ให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐบาลชั่วคราวไปก่อนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นจากการรัฐประหารในครั้งนั้น ต่อมาหลังจากที่ได้มีเหตุการณ์ให้นายควงให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประกอบกับได้ทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้มีนโยบายในการกวาดล้างจับกุมบุคคลที่ต้องสงสัยว่าจะเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอีกหลายราย เช่น ได้มีการจับกุมบุคคลในข้อหาว่าเป็น “กบฏแบ่งแยกดินแดน” จึงทำก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างเป็นทางการมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายกองทัพเรือในด้านกำลังรบและอาวุธยุทธภัณฑ์ ซึ่งมีความไม่พอใจคณะรัฐประหารอยู่แล้ว และฝ่ายเสรีไทยซึ่งถือว่าเป็นพรรคพวกฝ่ายเดียวกับนายปรีดีมาโดยตลอด อีกทั้งสถานการณ์จากเหตุการณ์เกิดกบฏเสนาธิการก็เป็นที่เชื่อมั่นได้ว่า กองทัพบกนั้นมิได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่าใดนัก แผนการล้มล้างรัฐบาลภายใต้ชื่อ ขบวนการประชาธิปไตย ในครั้งนี้จึงมีโอกาสที่จะได้รับชัยชนะเป็นอย่างมาก

ในการก่อกบฏวังหลวงในครั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากำลังหลักที่ใช้ในการสู้รบกับฝ่ายรัฐบาลนั้นอยู่ที่กองทัพเรือ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบถึงสถานะของกองทัพเรือพอสังเขปเพื่อให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สถานะของกองทัพเรือจัดได้ว่าเป็นกองกำลังอิสระในการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่เริ่มต้น และเมื่อมีการยึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. 2490 กองทัพเรือแทบจะแยกออกจากคณะรัฐประหารซึ่งควบคุมกองทัพบกไว้แต่เพียงฝ่ายเดียวอย่างสิ้นเชิง ด้านพัฒนาการของกองทัพเรือนั้น ได้มีการแบ่งแยกจากกองทัพบกอย่างเห็นได้เด่นชัดมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งกองทัพเรือมีโรงเรียนนายเรือเป็นของตนเอง ซึ่งฝึกกับฝ่ายตำรวจและทหารอากาศซึ่งมีการเรียนร่วมกับกองทัพบก ในช่วงเริ่มต้นในโรงเรียนนายเรือพระจุลจอมเกล้า มีการบังคับบัญชาที่แยกเป็นอิสระจากกองทัพบกอย่างเด็ดขาด การล้มลงของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในปีพ.ศ. 2487 กองทัพเรือมีส่วนอย่างมากในการให้การสนับสนุน เนื่องจากเป็นแกนหลักของขบวนการ

¹² สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, “ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ.2481-2492,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 308

เสรีไทย และเมื่อเสรีไทยมีอำนาจในช่วงหลังสงครามก็ได้ให้การสนับสนุนกองทัพเรือมากกว่า กองทัพบก ทำให้กองทัพเรือมีขนาดที่ใหญ่และศักยภาพที่สูงขึ้น นอกจากจะแยกอำนาจจาก กองทัพบกแล้วในกองทัพเรือเองก็มีการแบ่งข้าอำนาจกัน พล.ร.ต.ทหาร จำหริญ มีกองทัพ นาวิกโยธินอยู่ที่ตักทิบ และค่อนข้างเป็นอิสระจากกองทัพเรือส่วนกลาง และจัดเป็นปีกซ้ายของ ข้าอำนาจของกองทัพเรือ ปีกขวาได้แก่ หลวงชำนาญอรุณฤทธิ เสนาธิการกองเรือรบ ซึ่งเป็นกลุ่ม ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มรัฐประหาร 2490 กลุ่มที่จัดไว้ว่าเป็นกลางคือ กลุ่มของ พล.ร.ท.สินธุ์ กมลนาวิณ พล.ร.ท.หลวงเจริญราชานาวา รองผู้บัญชาการทหารเรือ และ พล.ร.ท.ผัน นาวาวิจิตร ผู้บังคับการกองเรือรบ ดังนั้นคณะรัฐประหารจึงต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับ กองทัพเรือ โดยเฉพาะกับ พล.ร.ท.สินธุ์ ที่คุมกำลังอันเป็นส่วนใจกลางของกองทัพเรือ เนื่องจาก ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นกองทัพเรือมีแสนยานุภาพด้านอาวุธค่อนข้างจะเหนือกอง ทัพบก จะเห็นได้จากเมื่อเกิดสถานการณ์ทางการเมืองแต่ละครั้ง คณะรัฐประหารจึงต้องพยายาม หลีกเลี่ยงที่จะกระทบกระทั่งกับฝ่ายทหารเรือ เช่น การที่นายปรีดี พนมยงค์ และคณะรัฐบาลชุด ของพล.ร.ต.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ได้หลบภัยจากการกวาดล้างจับกุมของคณะรัฐประหาร ไปอยู่ กับกองทัพเรือ ฝ่ายรัฐประหารก็ไม่สามารถที่จะเข้าไปดำเนินการจับกุม จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องใช้วิธีร้องขอให้กองทัพเรือส่งตัวนายปรีดีให้กับคณะรัฐประหาร แต่เมื่อได้รับการปฏิเสธจาก แม่ทัพเรือ และปล่อยให้ นายปรีดีสามารถเดินทางออกนอกประเทศได้โดยสะดวก คณะรัฐประหาร ก็ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ กับกองทัพเรือได้ ยิ่งกว่านั้นฝ่ายทหารเรือก็มีแนวโน้มที่จะมองฝ่าย เสรีไทยและกลุ่มนายปรีดีในด้านดี เพราะได้เคยช่วยประเทศชาติให้รอดพ้นจากการตกเป็นเมือง ขึ้นของฝ่ายพันธมิตร และไม่ต้องถูกปรับโทษให้ไทยชดใช้หนี้ค่าเสียหายในสงครามเป็นเงิน จำนวนมหาศาล

ฝ่ายทหารเรื่อนั้นมีความไม่พอใจฝ่ายรัฐบาล ซึ่งประกอบด้วยทหารบก ดำรงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ถูกฝ่ายรัฐบาลเพิ่งถึงเป็นพิเศษว่า จะเป็นหน่วยกำลังของฝ่ายตรงข้าม รัฐบาล เพราะดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ขณะนั้นล้วนร่วมแรงร่วมใจกับ นายปรีดี พนมยงค์ อย่างสนิทชิดเชื้อมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะนายปรีดีได้เคยอาศัย กำลังของฝ่ายทหารเรือในการต่อต้านปฏิบัติการสู้รบกับญี่ปุ่นมาก่อน ดังนั้นเมื่อคณะรัฐประหาร ได้ ทำการยึดอำนาจและตั้งให้จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยความที่จอมพลป.มี ความคิดที่ไม่ลงรอยกับนายปรีดีมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว จึงทำให้ฝ่ายที่เข้าด้วยช่วยเหลือกับนายปรีดี จึงถูกติดตามกวาดล้างไปตาม ๆ กัน จอมพล ป. ได้ใช้กำลังของฝ่ายตำรวจในการนี้ โดยการสั่ง การผ่าน พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็พวกเสรีไทยหรือทหารเรือก็ จะถูกติดตามเป็นระยะ ๆ ความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับตำรวจมีถึงขนาดที่ว่าโรงเรียนทหารเรือ

ในสมัยนั้นสอนให้เป็นโรคเกลียดคำร่วงไปเลย แม้ว่าในช่วงแรกที่ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใหม่ๆจะได้เสนอให้มีการประกาศภาวะฉุกเฉินแต่ได้รับการยับยั้งจากคณะรัฐมนตรีก็ตาม แต่หลังจากเมื่อคราวเกิดกบฏเสนาธิการ จอมพล ป. ได้สั่งให้มีการติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายตรงข้ามโดยตลอด ถึงกับมีการประกาศทางวิทยุกระจายเสียงด้วยบทความที่ว่า “ประเทศไทยจะมีกลางหรือไม” โดยได้ยกตัวอย่างประเทศเพื่อนบ้านมาเปรียบเทียบ และได้ออกคำเตือนฝ่ายตรงข้ามว่า “หากส่วนมากจะดำเนินการต่อไป โดยใช้การจลาจลเพื่อความสำเร็จทางการเมืองภายในแล้ว ก็เป็นที่น่าเสียใจว่าทุกคนจะต้องสู้กันไป เลือดคนนั่นที่ทะเลาะเมืองไทยให้สะอาด” จนในที่สุดจะด้วยการสืบข่าวทางการเมืองของฝ่ายตำรวจสันติบาล หรือจะเป็นเพราะความเข้าใจผิดของทหารฝ่ายรัฐบาลเองก็ดี หรือจะเป็นการสร้างสถานการณ์ขึ้นเองของฝ่ายรัฐบาลก็ตาม ข่าวคราวการที่มีทหารชั้นผู้น้อยนำรถถัง 6 คัน พร้อมอาวุธร้ายแรงมุ่งหน้าสู่ทำเนียบรัฐบาล เป็นเหตุให้จอมพล ป. ประกาศภาวะฉุกเฉินในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 พร้อมกับได้สั่งการให้ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ นำกำลังกวาดล้างพวกอยู่ในข่ายบัญชีฝ่ายตรงข้าม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพลพรรคของนายปรีดีทันที¹³

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในช่วงนั้นได้รับมอบหมายจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เตรียมความพร้อมในการรักษาสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะฝ่ายทหารเรือได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในทางที่จะขอพบปะพูดคุยกับนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ เช่น พล.ร.ต.ทหาร ขำหิรัญ ผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ เสมือนกับว่าเป็นการสอดคล้องจุดพฤติกรรม และเป็นการเตือนฝ่ายทหารเรือด้วยว่าอย่าทำอะไรที่จะเป็นการต่อต้านฝ่ายรัฐบาล¹⁴ ส่วนนายปรีดีนั้นได้พยายามที่จะขอเข้ามาสู่คดีเกี่ยวกับการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันตมหิตล แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจาก พล.ต.อ.เผ่า เหตุผลอาจเป็นไปได้ว่าฝ่ายรัฐบาลเกรงว่านายปรีดีจะเข้ามาข่มขู่ผู้คนกวาดล้างรัฐบาล จึงต้องป้องกันไว้ก่อน แต่นายปรีดีก็ได้ลักลอบเข้าประเทศไทยมาโดยความช่วยเหลือของหน่วย โอ.เอส.เอส. ของทหารอเมริกัน ซึ่งอาร์ง สกัลรัตน์ ได้เล่าถึงวิธีการเข้ามาของนายปรีดีจากปากคำของ ร.ต.ต.สุจิตร์ สุพรรณวัฒน์ ผู้ร่วมกบฏซึ่งเป็นนายตำรวจผู้หนึ่งที่สำเร็จจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ลูกศิษย์ของนายปรีดี และต่อมาได้โอนไปรับราชการอยู่กระทรวงการต่างประเทศว่า

¹³ สุชาติ อัมประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 172

¹⁴ นิยม สุพรรณแห่ง, ทหารเรือกบฏ “แมนฮัตตัน” (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2529), หน้า 20

“นายปรีดีได้ชักชวนให้ร่วมปฏิวัติด้วย และเป็นผู้เข้ามาติดต่อกับชัชชวน คุณหลวงศรานุชิต และ พล.ต.เนตร แต่พอทราบว่าฝ่ายหลังนี้ทำการไม่สำเร็จจึงได้กลับไปรายงานข่าวให้นายปรีดีทราบที่กวางตุ้ง และด้วยการช่วยเหลือจากหน่วย ไอ. เอส. เอส. ของอ้ายกัน ซึ่งได้เรือเร็วขนาด 100 ตัน บรรทุกอาวุธดี ๆ เช่น บาร์จูกาปืนปราบรถถังรุ่น ใหม่ สะเต็น คาร์บิน ฯลฯ มาเต็มเรือ เดินทางจากกวางตุ้งมุ่งมาตัดหีบได้พบปะนัดหมาย กับ พล.ร.ต.หลวงสังวรยุทธกิจ และ พล.ร.ต.ทหาร ข้าหิรัญ เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้วก็ เดินทางต่อเข้ากรุงเทพฯ เข้าชิดวังหลวงโดยมีพวกพ้องในกรุงเทพฯ สนับสนุน ส่วนทหาร เรือตัดหีบก็รีบเคลื่อนพลมาสมทบ”¹⁵

นิยม สุขรองแห่ง อดีตทหารเรือเก่าได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างฝ่าย ทหารเรือกับนายปรีดีว่า ก่อนที่นายปรีดีจะเถล็ดลอดเข้ามาในไทยได้มีการประสานกับฝ่ายทหารเรือ ก่อนหน้านั้นแล้วแต่ได้รับการปฏิเสธ ส่วน ดร.ทวี ตะเวทิกุล ได้ร้องขอให้นายปรีดีล้มเลิกความคิดที่จะใช้กำลังกับคณะรัฐประหารและเดินทางกลับเมืองจีน แต่ในที่สุดนายปรีดีก็ได้สั่งให้ขออนุญาต และเครื่องมือสื่อสารขึ้นจากเรือไปเก็บไว้ที่กองพันนาวิกโยธิน ทำให้ พล.ร.ต.ทหาร ต้องตก กระโดดพลอยใจไปด้วย¹⁶ อันที่จริงหากจะพิจารณาถึงแผนการของนายปรีดีที่จะล้มล้างรัฐบาล ของจอมพล ป. ก็นับว่าได้มีการประสานกับทุก ๆ ฝ่ายเรียบร้อยแล้ว ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเสรีไทยหรือ ทหารเรือเองก็ตาม กล่าวคือกองกำลังกลุ่มเสรีไทยจะเคลื่อนกำลังมาสมทบกันที่กรุงเทพฯ โดย นายชาญ บุญนาค ผู้จัดการสัมปทานป่าไม้ประจวบคีรีขันธ์จะเป็นผู้นำเสรีไทยเข้ามา และนายทวน เข้มเพชร จะเป็นผู้นำเสรีไทยภาคตะวันออก นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายเตียง ศิริขันธ์ อดีตกรมต. จะนำเสรีไทยยึดภาคอีสานแล้วนำมาสมทบที่กรุงเทพฯ นายทองเปลว ชลภูมิ เป็นผู้นำเสรีไทยจากกาญจนบุรี นายครอง กัมชาธารม อดีตกรมต.นำเสรีไทย ภาคเหนือที่จังหวัดแพร่เข้าสู่พระนคร สำหรับกองทัพเรือที่ตัดหีบ ชลบุรี และระยอง เคลื่อนพล มารวมกันที่ชลบุรีแล้วมุ่งสู่พระนครตามเวลา ณ ที่กำหนดไว้ในแผนกลางและเตรียมเข้ายึด โรงไฟฟ้า กระทรวงการคลัง และสถานที่ราชการอื่น ๆ¹⁷

¹⁵ อารุง สกุรัตนะ, พล.ต.ต., ใครว่า อ.ดร.เด่นไม่ดี, หน้า 38

¹⁶ นิยม สุขรองแห่ง, ทหารเรือกับ “แมนตัดต้น”, หน้า 20

¹⁷ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 138

นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าในการก่อการกบฏในคราวนี้ ได้วางแผนจัดสายการบังคับบัญชาแต่ละสายไว้แล้ว จึงให้มารวมกันในภายหลังโดยนายประสิทธิ์ ลูธิตานนท์ ทำหน้าที่ติดต่อด้านอาวุธและกำลังคนจากนายเมือง พูลสุข ซึ่งได้อาวุธส่วนใหญ่มาจากบริษัทเคเถาและกำลังคนประมาณ 40 คน โดยให้ไปพร้อมกับที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 เวลา 19.00 น. ต่อมาในเวลา 20.00 น.เศษ รถบรรทุกสี่คันขนอาวุธและผู้คนสำคัญออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งมีงานเลี้ยงฉลองพบปะสังสรรค์เหล่าเสรีไทยที่ร่วมกันกอบกู้เอกราชให้ชาติเมื่อสงครามโลก โดยทหารกรมการรักษาดินแดนที่เฝ้ารักษาการณ์อยู่ตรงประตูทางเข้าออกไม่ได้เฉลียวใจอะไร เพราะรถทั้งสี่คันมีผ้าใบคลุม ร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวช รน. เรียก ร.ท.พร เดิศล้ำ ผู้บังคับกอง กองรักษาการณ์ ร. พัน 1 ซึ่งทำหน้าที่เวรยามขณะนั้นมาพบแล้วใช้ปืนจี้ตื้อคอให้ ร.ท.พร สั่งทหารรักษาการณ์ทั้งหมดวางอาวุธอย่าต่อสู้ด้วย จากนั้นพลพรรคเสรีไทยบนรถบรรทุกทั้งสี่คันก็รุกกันเข้ายึดกองรักษาการณ์ไว้ได้ ปิดประตูใหญ่พระบรมมหาราชวัง วิเศษไชยศรี นำกำลังอาวุธเข้าไปยึดตึกกระทรวงการคลังเป็นกองบัญชาการฝ่ายกบฏ¹⁸ ในขณะเดียวกันเสรีไทย 7 คน แต่งเครื่องแบบทหารสื่อสารพร้อมอาวุธบุกเข้ายึดสถานีวิทยุส่งกระจายเสียงของกรมโฆษณาการกลางทุ่งพญาไท แล้วโฆษกของฝ่ายกบฏก็ประกาศข่าวสำคัญออกมาทางกระจายเสียง โดยมีใจความสำคัญว่า “...มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเลิกรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ณ บัดนี้ ให้คณะรัฐมนตรีทั้งหมดพ้นจากตำแหน่ง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ นายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายทวี บุญยเขตต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.ร.ต.ทหาร จำหิรัญ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นอกนั้นทุกกระทรวงให้ปลัดกระทรวงรักษาการแทนไปก่อน” จากนั้นก็ยังสามารถมีประกาศแต่งตั้งฝ่ายทหารตำรวจติดตามมาอีกดังนี้คือ

ตั้งปลัดนายทหาร ตำรวจออกจากราชการ 5 คน คือ¹⁹

1. พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ	พ้นจากผู้บัญชาการทหารบก
2. พล.ท.ถาญ กางสงคราม	พ้นจากรองผู้บัญชาการทหารบก
3. พล.ต.ท.หลวงชาติตระการโกศล	พ้นจากอธิบดีกรมตำรวจ
4. พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์	พ้นจากรองอธิบดีกรมตำรวจ
5. พล.ต.ต.ละม้าย อุทยานานนท์	พ้นจากผู้บังคับการตำรวจสันติบาล

¹⁸ วิเทศกรณีย์, เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย, หน้า 984

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 986-987

ขณะเดียวกันได้แต่งตั้งกองกำลังรักษาความสงบเรียบร้อย ประกอบด้วย

1. พล.ร.อ.สินธุ กมลนาวิน เป็นแม่ทัพใหญ่
2. พล.ต.สมบุญ ศรีนาชิต เป็นรองแม่ทัพใหญ่
3. พล.ต.เนตร เขมะโยธิน เป็นผู้บัญชาการทหารบก
4. พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ
5. พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข เป็นผู้บังคับการตำรวจสันติบาล

จะเห็นได้ว่าบุคคลที่ฝ่ายกบฏได้ส่งปลดออกจากราชการนั้น เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอันต่อถึงความมั่นคงของฝ่ายรัฐบาลซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคณะรัฐประหารเดิมทั้งสิ้น โดยเฉพาะตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ เพราะมีหน้าที่ในการจับกุมคุมขังผู้กระทำผิดกฎหมายทั่วประเทศ และหากไม่ประกาศปลดผู้ดำรงตำแหน่งนี้ แม้ว่าฝ่ายกบฏยึดอำนาจได้สำเร็จก็ตามก็มีโอกาสที่จะถูกกล่าวหาและถูกจับกุมได้ ส่วนตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจซึ่งพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ดำรงอยู่นั้น แม้ว่าจะไม่ใช่ตำแหน่งหลักของหน่วยก็ตาม แต่ก็เป็นที่ทราบกันว่า พล.ต.อ.เผ่า นั้นเป็นลูกน้องคนสนิทของจอมพล ป. ในการดำเนินงานทางการเมือง และเป็นผู้ที่มีอำนาจมาก ฝ่ายผู้ก่อการทราบดีว่าอำนาจในการสั่งการที่แท้จริง รวมถึงการส่งเคลื่อนย้ายกำลังตำรวจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ พล.ต.อ.เผ่า ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องปลดออกจากตำแหน่ง เพื่อไม่ให้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับทางราชการอีกต่อไป

ส่วนการปฏิบัติในด้านอื่น ๆ ของฝ่ายกบฏก็มีการเตรียมการกันไว้เป็นอย่างดี เช่น ด้านกรมการรักษาดินแดน ร.อ.ล้วน ศรีสุขนันท์ พร้อมกำลัง 20 คน ไปขอพบ พ.อ.จำรัส จำรัสโรมรัน รองเจ้ากรมการรักษาดินแดน เพื่อขอการสนับสนุนการปฏิวัติครั้งนี้ แต่เมื่อได้รับการปฏิเสธทั้งสองฝ่ายจึงตั้งกองกำลังประจันหน้ากันอยู่ด้านถนนวิฑูรยจนถึงสี่แยกราชประสงค์ ซึ่งฝ่ายกำลังจากกองบัญชาการทหารเรือได้เข้ายึดไว้ตั้งแต่เวลาประมาณ 21.00 น. ได้เริ่มปะทะกับทหารบกเมื่อเวลา 04.00 น. ของวันที่ 27 กุมภาพันธ์ การต่อสู้บริเวณนี้เป็นอย่างดุเดือดที่สุด เพราะเป็นฝ่ายทหารด้วยกันทั้งสองฝ่ายมีอาวุธร้ายแรงที่สามารถนำมาประหัดประหารกันได้เต็มที่ การต่อสู้ในบริเวณนี้ได้ถูกเรียกกันต่อมาในภายหลังว่า “กรณีราชประสงค์”

ส่วนบริเวณพระบรมมหาราชวัง ร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวช รน. ได้นำทหารเรือและเสรีไทยส่วนหนึ่งเข้ายึดไว้ได้เมื่อเวลา 21.00 น. โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าบัญชาการ และได้ตั้งพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์บัญชาการ

บริเวณอื่น ๆ พ.ต. โผน อินทรทัต ได้นำทหารเข้ายึดที่ทำการโทรศัพทกลางที่วัดเลียบเพื่อให้ยุติการใช้โทรศัพท์ทั่วประเทศ และบริเวณใกล้เคียงเพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายรัฐบาล

ติดต่อกันได้ ส่วน ร.ต.อ.ชมภู อรรถจินดา ได้เคลื่อนกำลังเข้ายึดสถานีตำรวจพระโขนง ในขณะที่สารวัตรทหารจำนวนหนึ่งนำโดย อาทิตย์ ทักษายะ ได้เข้ายึดสถานีตำรวจปากน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายตำรวจเข้าขัดขวางการเคลื่อนย้ายกำลังจากสตึกหีบของฝ่ายทหารเรือ²⁰

การก่อการในครั้งนี้เรียกได้ว่าเป็นไปตามแผนเป็นอย่างดี และเกือบจะประสบความสำเร็จเสียด้วย เนื่องจากในตอนแรกนั้นฝ่ายรัฐบาลติดต่อกันไม่ได้ เพราะสายโทรศัพท์ในพระนครถูกตัดทำให้การประสานงานกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ด้วยความที่การประสานงานของฝ่ายกบฏไม่ดีเท่าที่ควร ที่มีการออกอากาศปลดฝ่ายรัฐบาลเร็วจนเกินไป กองกำลังทหารเรือที่เคลื่อนกำลังจากสตึกหีบยังเคลื่อนกำลังมาไม่ถึง อันประสบปัญหาน้ำลงเรือรบไม่สามารถแล่นต่อไปได้ ดังนั้นหลังจากที่ฝ่ายรัฐบาลสามารถรวมตัวกันได้ และจัดประชุมกันเพื่อเตรียมกำลังเข้าแก้ไขสถานการณ์ที่วังสวนกุหลาบอันเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการกองทัพบก ประกอบด้วย พล.ท.ผิน ชูณหะวัณ พล.ท.กวาง กางสงคราม พล.ต.ท.หลวงชาติตระการโกศล พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ พล.ต.ต.สฤษดิ์ ชนะรัชต์ จากนั้นได้มีการวางแผนเพื่อเข้าทำการจับกุมโดยฝ่ายทหารบกภายใต้การบังคับบัญชาของจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ถือได้ว่าเป็นกำลังหลักในการเตรียมกำลังเข้าโจมตีฝ่ายกบฏที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง และด้านฝ่ายทหารเรือที่แยกราชประสงค์ไว้ ส่วนพล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ได้รับคำสั่งให้นำกำลังตำรวจ สน.ชนะสงคราม เข้ายึดกรมประชาสัมพันธ์คืนจากฝ่ายตรงข้ามให้ได้ ตำรวจสน.สำราญราษฎร์เข้ายึด และคุ้มครองที่ทำการประปา สีแยกแม่น้ำศรี ตำรวจ สน.จักรวรรดิ ยึดที่ทำการโทรศัพท์กลางวัดเลียบ ตำรวจ สน.บางรัก เข้าคุ้มครองการสื่อสาร ณ ที่ทำการกรมไปรษณีย์กลาง²¹

ทางด้านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ได้รับมอบหมายให้ทำการปราบปรามกบฏ ได้ใช้กำลังเข้าจัดการชั้นเด็ดขาด โดยได้ใช้รถถังบุกเข้าทำลายประตูพระบรมมหาราชวัง ส่วนกำลังตำรวจภายใต้การบังคับบัญชาของ ร.ต.อ.พจน์ เกษนันท์ อัครวิกองปราบพิเศษ และร.ต.ต.ประชา พูนวิวัฒน์ ร.ต.ต.ประสงค์ ถาวรบุตร และนายสิบพลตำรวจประมาณ 30 คน เป็นสายที่หนึ่งบุกจากท่าพระจันทร์เข้าประตูวิเศษไชยศรี สายที่สองนำโดย ร.ต.อ.พูน บูรณสมภพ บุกเข้าทางด้านวัดพระแก้ว สายที่สาม ร.ต.อ.ต่อศักดิ์ ชมนาค เข้าทางด้านประตูตรงข้ามวังสราญรมย์โดยร่วมปฏิบัติการกับฝ่ายทหารทั้งสามสาย จนในที่สุดฝ่ายทหารบกสามารถนำรถถังเข้าไปยึดพระบรมมหาราชวังไว้ได้ ฝ่ายกบฏสู้ไม่ได้ยอมมอบตัว 7 คน

²⁰ ดูเพ็ญ ศิริคุณ, "กบฏวังหลวง" (26 กุมภาพันธ์ 2482), (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 59-60

²¹ จักรวาล ชาญนุวงศ์, *ยอดขุนพล*, หน้า 82

อีกส่วนหนึ่งรวมทั้งนายปรีดี และร.อ.วัชรชัย ได้หลบหนีออกไปทางด้านประตูท่าราชวรดิษฐ์ ซึ่งฝ่ายทหารเรือคุมเชิงอยู่ การกวาดล้างปราบปรามได้สิ้นสุดเมื่อเวลา 08.00 น.เศษ ส่วนการต่อสู้ที่บริเวณสี่แยกราชประสงค์นั้น หากพูดถึงความเป็นต่อแล้วฝ่ายทหารเรือได้เปรียบ เพราะในตอนสายของวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2492 กองเรือฝึกเดินทางมาถึงท่าเรือคลองเตยได้ยกกำลังเข้ามาสนับสนุนกองบัญชาการฯ ได้ทัน นิยม สุจริตวงศ์ ได้บรรยายถึงสถานการณ์ในขณะนั้นว่า ทหารเรือแต่ละคนดูท่าทางเอาจริงเอาจังและกระหึ่มกระหือที่ จะทำการรบ มีความรู้สึกคล้าย ๆ กันว่า “ถูกข่มเหงน้ำใจมามากแล้ว” การรบระหว่างทหารเรือกับทหารบก ปรากฏว่าทหารบกถูกตีจนถอยร่นตลอดแนวถนนราชปรารภ มั๊กกะสัน ถนนเพชรบุรี จนฝ่ายรัฐบาลของคณะรัฐประหารเตรียมตัวหนี แต่ในที่สุดก็ได้มีคำสั่งจากแม่ทัพเรือคือ พล.ร.อ.สินธุ์ กมลนาวิน ให้ทหารเรือหยุดยิงเนื่องจากเกรงว่าจะมีคนตายมากสถานการณ์ในครั้งนี้จึงนับว่าเป็นผลสำเร็จของฝ่ายรัฐบาล ที่สามารถทำการเจรจากับฝ่ายทหารเรือ จนสามารถยุติการต่อสู้ลงได้ ซึ่งพล.ร.ต.ทหาร ข้าพหิรัญ ได้กล่าวถึงความล้มเหลวของการปฏิวัติในครั้งนี้ว่า “...เป็นเพราะความไม่จริงจังของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล และทหารเรือที่ยอมรับคำประนีประนอมด้วยความเขลา...”²² เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ได้ผ่านพ้นไป ฝ่ายรัฐบาลก็มีได้เอาผิดหรือเอาโทษฝ่ายทหารเรือเลย ยกเว้นนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่บางคนที่ไม่ยอมทำตามข้อเสนอโดยคุณฐิติ ดังที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่า ฝ่ายรัฐบาลพยายามเลี่ยงความขัดแย้งกับทหารเรืออย่างชัดเจน โดยในแถลงการณ์ของรัฐบาลที่ออกเผยแพร่ไม่มีฉบับใดเลยที่ระบุว่าทหารเรือก่อการกบฏหรือช่วยเหลือฝ่ายกบฏ แต่เหตุการณ์ครั้งนี้ก็ได้นำมาซึ่งการกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลมากยิ่งขึ้นและกองทัพเรือได้ถูกเพ่งเล็งมากขึ้น นายทหารเรือที่ได้ถูกขึ้นบัญชีดำไว้ได้ถูกติดตามอย่างใกล้ชิดส่วนนายปรีดี และบรรดาอดีตรัฐมนตรี รวมทั้งเสรีไทยที่ได้ร่วมก่อการในครั้งนี้ ได้ถูกฝ่ายตำรวจโดยคำสั่งของ พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ทำการกวาดล้างต้องจบชีวิตลงไปหลายคน นับเป็นการกวาดล้างจับกุมอย่างเห็นได้ชัดเจนที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

การเกิดกบฏวังหลวงครั้งนี้จึงสิ้นสุดลงในลักษณะที่ฝ่ายรัฐบาลได้มีการประนีประนอมกับฝ่ายทหารเรือไม่มีการเอาผิดหรือเอาโทษกัน แต่ความกินแหนงแคลงใจระหว่งกองทัพบกและกองทัพเรือยังคงมีอยู่ เพราะพรรคพวกของนายปรีดีอีกหลายคนหนีรอดจากการถูกจับกุมไปได้ก็ด้วยความช่วยเหลือของทหารเรือ มีการปรับความเข้าใจกันโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นเจ้าภาพจัดเลี้ยงเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนายทหารหังสามเหล่าและตำรวจ

²² นิยม สุจริตวงศ์, ทหารเรือกบฏ “แมนฮัตตัน”, หน้า 23

ที่ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2492 โดยสรุปได้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้นโดยพวกของนายปรีดี พนมยงค์ เพียง 40 คนเท่านั้น ส่วนเหตุพิพาทระหว่างทหารเป็นเรื่องเข้าใจผิดกัน หลังจากเหตุการณ์กบฏวังหลวงแล้ว ข้าราชการความไม่สงบยังคงมีอยู่มาก ฝ่ายตำรวจเองได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยอย่างเข้มงวด นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่หลายท่านต้องคอยออกตรวจตราดูแลความสงบเรียบร้อยอยู่เสมอ ดังที่ พ.ต.อ.พูน บูรณสมภพ ได้เคยกล่าวถึงการออกตรวจตราของ พล.ต.อ.เผ่าว่า

“ท่านได้ออกตระเวนไปตามที่ต่าง ๆ ในพระนครมีรถจี๊ปประจำตำแหน่งของสารวัตร สน.ต่าง ๆ ตามไปเป็นขบวนไม่น้อยกว่า 20 คัน โดยออกจากสวนอัมพรประมาณ 3 ทุ่มแล่นไปตามถนนราชดำเนิน เมื่อถึงหลักเมืองเลี้ยวขวาเข้าถนนหน้าพระลาน เลียบกำแพงพระบรมมหาราชวัง ถึงท่าช้างวังหลวงเลี้ยวซ้ายเข้าถนนมหาราช ผ่านหน้ากองเรือรบไปท่าโรงไม้ปากคลองตลาด ฯลฯ ทำอย่างนี้เป็นประจำเกือบทุกคืนซึ่งได้ถูกเรียกต่อมาว่าเป็นปฏิบัติการ “เหยียบอินเธิ์”²³

นอกจากนี้ พล.ต.อ.เผ่า ยังมีวิธีการป้องกันการเกิดกบฏด้วยการเอาลูกนายทหารอากาศชั้นผู้ใหญ่มาเลี้ยงไว้หลายคน และก็นำมันไปมาหาสู่พวกผู้คุมกำลังทั้งหลายเป็นเนืองนิตย์แม้ว่าฝ่ายทหารอากาศนั้นจะวางตัวเป็นกลางก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นประกันความมั่นใจว่าฝ่ายทหารอากาศจะให้ความร่วมมือกับคณะรัฐประหารและไม่คิดก่อการกบฏ²⁴

หลังจากเหตุการณ์กบฏเสนานิการทหารและกบฏวังหลวงผ่านพ้นไป พล.ต.อ.เผ่าได้เลื่อนยศเป็นพลตำรวจโท และดำรงตำแหน่งเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ แม้ว่าเหตุการณ์จะดูเรียบร้อยขึ้นแต่ฝ่ายรัฐบาลก็มีได้วางใจในสถานการณ์ รัฐบาลของคณะรัฐประหารจึงต้องการให้เสริมกำลังรบให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น พล.ต.ท.เผ่า จึงได้ใช้โอกาสนี้สร้างกองกำลังตำรวจให้ยิ่งใหญ่ขึ้น โดยได้มีการปรับปรุงกิจการตำรวจเป็นการใหญ่ ได้มีการตั้งตำรวจหน่วยต่าง ๆ ขึ้นมาหลายหน่วย เช่น กองพิชิตงูเหล็กฐาน ยกกองบังคับการสอบสวนกลางขึ้นเป็นกองบัญชาการ ทั้งนี้โดยอ้าง “ความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ” เป็นสำคัญ ควบคู่ไปกับการสร้างกองกำลังตำรวจนี้เองก็ได้มีการกวาดล้างนักการเมืองที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลอย่างมากมาย

²³ พูน บูรณสมภพ, 13 ปี กับบุรุษเหล็กแห่งเอเชีย (กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาสน์, 2524) หน้า 50

²⁴ อารุง สฤกรัตนะ, พล.ต.ต., ไกรว่า อ.ดร.เผ่าไม่ตี, หน้า 41

1.3 การกวาดล้างจับกุมฝ่ายตรงข้ามหลังเหตุการณ์กบฏวังหลวง

หลังจากเหตุการณ์กบฏวังหลวงซึ่งฝ่ายเสรีไทยภายใต้การนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ และฝ่ายทหารเรือได้พ่ายแพ้ต่อการปราบปรามของฝ่ายรัฐบาลแล้ว ได้ทำให้ฝ่ายรัฐบาลมีความระวังการก่อปฏิวัติรัฐประหารตลอดเวลา จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายต่อต้านโดยเฉพาะพรรคพวกของนายปรีดีถูกติดตามกวาดล้างและเข่นฆ่าอย่างรุนแรง โดยตำรวจของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ส่วนนายปรีดีหลังจากที่ได้หลบหนีอยู่ในประเทศไทยได้นานถึง 6 เดือน ก็ได้เดินทางด้วยความช่วยเหลือของฝ่ายทหารเรือโดยเรือประมงลงใต้ไปสู่ประเทศสิงคโปร์ จากนั้นก็ไม่ได้กลับมายังประเทศไทยอีกเลยจึงเป็นอุบัติเหตุทางการเมืองไปโดยปริยาย

1.3.1 กรณีสังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชิพเป็นสุข

การกำจัดศัตรูฝ่ายตรงข้ามได้เริ่มต้นจากการสังหารพ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชิพเป็นสุข ซึ่งเป็นนายตำรวจที่คณะรัฐประหารได้เพิ่งถึงมานานแล้ว เนื่องจากเป็นทหารเรือที่ขอโอนมาเป็นตำรวจ ยิ่งกว่านั้นในช่วงที่คณะรัฐประหารได้ไปเชิญให้นายควง อภัยวงศ์ พิจารณาตัวเองให้ลาออกจากการเป็นรัฐบาล นายควงได้มีการเรียกประชุมคณะรัฐมนตรี รวมทั้งได้มีการเชิญผู้แทนจากกองทัพเรือและกองทัพอากาศ แต่ผู้นำทั้งสองกองทัพต่างก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือที่จะตัดทอนการยึดอำนาจจากกองทัพบก มีเพียง พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ เท่านั้นที่แจ้งว่าพร้อมจะให้ความร่วมมือต่อต้านการกระทำของคณะรัฐประหารโดยมีกำลังตำรวจประมาณ 800 คน²⁵ ซึ่งประมาณได้ว่ากำลังตำรวจเหล่านี้มาจากพลพรรคเสรีไทยที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ในสมัยที่เกิดสงครามโลกครั้งที่สองแต่สงครามได้ยุติลงไปแล้ว นักเรียนสารวัตรทหารที่ได้รับการฝึกฝนนี้ จึงได้ร้องขอที่จะรับราชการเป็นตำรวจและฝ่ายรัฐบาลก็ได้ยอมรับข้อเสนอนี้ โดยให้กรมตำรวจ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง รับบุคคลเหล่านี้มาเรียนวิชากฎหมายต่ออีก 1 ปี แล้วบรรจุเป็นนายตำรวจ²⁶ ฉะนั้น ในคราวที่มีการก่อกบฏวังหลวงได้ปรากฏชื่อของ พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชิพเป็นสุข ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บังคับการสันติบาลด้วยแล้ว คณะรัฐประหารยิ่งมั่นใจว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ต้องเป็นพวกเดียวกับฝ่ายนายปรีดีและฝ่ายต่อต้านอย่างแน่นอน แผนการสังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ จึงได้เริ่มต้นขึ้นทันทีในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492

²⁵ ชาญวิทย์ ศุภติสงคราม, นายควง อภัยวงศ์ กับพรรคประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรืองศิลป์, 2522), หน้า 90

²⁶ นิยม สุรวงศ์, ทหารเรือกบฏ “แมนตัดต้น”, หน้า 24

แม้ว่าในข้อเท็จจริงแล้ว พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดีกบฏ แต่ก็ได้สร้างความไม่ไว้วางใจให้คณะรัฐประหารเสียแล้ว พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จึงได้รับคำสั่งให้นำตัวมาสอบสวนข้อเท็จจริงแต่การณ์กลับปรากฏว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ได้ถูก พ.ต.อ.อรรถพร ทุกประยูร นำตัวมาสอบสวนข้อเท็จจริงเข้าทำการจับกุมโดยอ้างว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ได้ต่อสู้ขัดขวางการจับกุมของเจ้าพนักงาน คดีนี้ไม่ได้มีการพิจารณาจากศาลในสมัยนั้นเป็นระยะเวลาจนถึง 8 ปี จนกระทั่งรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามได้สิ้นอำนาจไป และพล.ต.อ.เผ่าได้หลบหนีไปอยู่ ณ ต่างประเทศแล้ว คดีนี้จึงได้ถูกนำขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ซึ่เป็นสุข เป็นคนซื่อตรง พุคจาโง่งมงาย หากผู้ใดบังคับบัญชาทำผิดก็เรียกไปว่ากล่าวซึ่งหน้า หากทำดีก็ชมเชย เป็นการเปิดเผยตรงไปตรงมา รักเกียรติ รักวินัย ทำอะไรทำจริง เช่น ปราบโจรสลัดที่เกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล ต่อมาเมื่อได้มีเรื่องบาดหมางกับ ร.ต.ท.อรรถพร ทุกประยูร (ยศขณะนั้น) เกี่ยวกับเรื่องการที่ตำรวจสันติบาลจับกุมคนร้ายได้และยึดเอาทรัพย์สินของกลางไปและไม่ได้แจ้งให้ทราบ ถึงกับจะมีการคาดโทษกันไว้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับ ร.ต.ท.อรรถพร เป็นอย่างมาก อีกกรณีได้มีเรื่องเกี่ยวกับการจับผิดที่บรรทุกเกินอัตราที่ทางกรมสรรพสามิตอนุญาต พล.ต.อ.เผ่า ซึ่งในช่วงนั้นยังเป็นนายทหาร ดำรงยศพันเอกอยู่ ได้ขอร้องว่าให้ช่วยปล่อยการจับกุมดังกล่าว แต่ พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ไม่ยอมการในครั้งนั้นจึงได้สร้างความไม่พอใจให้กับ พล.ต.อ.เผ่า จนกระทั่งเมื่อ พล.ต.อ.เผ่าได้มาดำรงตำแหน่งในกรมตำรวจแล้ว ยังเคยมีเรื่องถึงกับจะตบหน้ากัน จึงเป็นเหตุหนึ่งที่สร้างความไม่พอใจให้กับ พล.ต.อ.เผ่าอยู่บ้าง²⁷

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าเชื่อว่าการไปจับกุมโดยอาศัยสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้น จึงเป็นช่องโอกาสให้ พ.ต.อ.อรรถพร สังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ขณะที่อยู่ในห้องพักส่วนตัวในบ้าน เมื่อครั้งที่ทำการจับกุม พ.ต.อ.อรรถพร ยังมียศเป็นร้อยตำรวจเอก ดำรงตำแหน่งเป็นสารวัตรสถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ ได้นำลูกน้องคนสนิทคือ พลฯ ผาด กันตะพันธ์ (จำเลยในคดีที่ถูกตัดสินนี้) มีปืนยิงเร็วทอมสันเป็นอาวุธ พลฯ วิจิตร พลฯ สุจินต์ มีอาวุธปืนคาร์ไบน์ ส่วนพลฯ ฉลอง ทำหน้าที่คนขับรถจี๊ป ร.ต.อ.อรรถพร มีปืน ยู.เอส.อาร์มี การสังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ได้กระทำขณะที่ ร.ต.อ.อรรถพร ได้เดินตาม พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ เข้าไปในห้องแต่งตัว โดยอ้างว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ หันหน้าเข้าหากระจก และมีการยิงต่อสู้ขัดขืนการจับกุมของเจ้าพนักงาน อธิปไตยกรมอัยการ ได้มีคำสั่งไม่ฟ้องคดีวิสามัญฆาตกรรมของผู้ตายในขั้นนั้น

²⁷ ชิต วิชาสรวุฒ, เผ่าสารภาพ, หน้า 332-333

จนกระทั่งต่อมาได้มีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการนำคดีดังกล่าวขึ้นพิจารณาใหม่ ตลอดจนได้พยานหลักฐานใหม่ว่าการสังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ในครั้งนั้นกระทำไปโดยเจตนา จะฆ่าให้ตาย ดังปรากฏจากคำสนทนาระหว่าง ร.ต.อ.อรรณพ กับ พล.ต.ท.เผ่า ศรียานนท์ ว่า

ร.ต.อ.อรรณพ : “เรียบร้อยแล้ว”
 พล.ต.ท.เผ่า : “อยู่ที่ไหน”
 ร.ต.อ.อรรณพ : “ยิงตายแล้ว”
 พล.ต.ท.เผ่า : “อ้าย...ชอบหาความยุ่งยากมาให้”
 ร.ต.อ.อรรณพ : ... (นิ่ง ไม่พูด)²⁸

จากกรณีดังกล่าว ผู้ที่เป็นคนลงมือก็ได้แก่ ร.ต.ท.อรรณพ อัครวินคนสนิทของ พล.ต.อ.เผ่า นั่นเอง แม้ว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ จะสร้างความไม่พอใจให้กับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อยู่บ้าง แต่กรณีการตายดังกล่าวก็ยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่า พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ตายด้วยสาเหตุใดแน่ เพราะการไต่สวนความจริงให้รู้ถึงเจตนาของคนเป็นเรื่องยาก เพียงแต่ปรากฏความในภายหลังว่า พล.ต.อ.เผ่า ต้องการให้นำตัวมาทำการสอบสวนเพื่อซักถามความจริง จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าการสังหาร พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ กระทำไปเพื่อเอาใจ พล.ต.อ.เผ่าก็เป็นได้

ส่วนบุคคลอีก 2 คนที่ถูกตำรวจฆ่าตายได้แก่ พ.ต.โผน อินทรทัต และดร.ทวี ตะเวทิกุล โดย พ.ต.โผน ถูกตำรวจบุกจับในข้อหาร่วมก่อการกบฏด้วย และได้ถูกนำตัวนั่งรถจี๊ปมุ่งสู่วังปารุสกวันเพื่อให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ สอบสวนปากคำ แต่ก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงเสียชีวิตเสียก่อน โดยตำรวจอ้างว่า “แย่งปืนตำรวจจะโคจรหนี เลยกถูกยิงตาย”²⁹ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ตำรวจมักจะนำมาใช้อ้างในการต่อสู้กับคนร้าย เนื่องจากกฎหมายได้ให้อำนาจไว้ว่าหากมีการต่อสู้ขัดขวางในระหว่างการควบคุม หรือระหว่างการจับกุมก็ให้ป้องกันตัวได้พอสมควรแก่เหตุ แต่จากสภาพศพกระสุนที่ พ.ต.โผน ถูกยิงนั้น นัดหนึ่งเข้าที่ฝ่ามือทะลุเข้าใต้รักแร้ แสดงให้เห็นว่าเขาน่าจะยกมือขึ้นเพื่อห้ามไม่ให้ตำรวจยิงแล้วโดนยิงสวนฝ่ามือเข้าไป จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นการถูกยิงทิ้ง ต่อมาในวันที่ 1 เมษายน 2492 ซึ่งตำรวจได้ส่งกำลังเข้าติดตามกวาดล้างจับกุม

²⁷ อ่านรายละเอียดได้ใน คำพิพากษาศาลอาญา คดีหมายเลขคดีที่ 1952/2501 คดีแดงที่ 551/2502

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 334

²⁹ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 145

ฝ่ายกบฏอย่างต่อเนื่องนั้น พ.ต.ต.ประจวบ กิริตบุตร รองผู้บังคับการสันติบาล ได้รุดไปยังจังหวัดสมุทรสงครามเพื่อคัดจับผู้ต้องหาที่ก่อการจลาจลและได้เกิดปะทะกันขึ้น ปรากฏว่า ดร.ทวี อดีตรัฐมนตรี และเป็นคนใกล้ชิดนายปรีดี พนมยงค์ ที่หลบหนีการจับกุมจะเดินทางไปยังต่างประเทศ ได้ถูกตำรวจใช้ปืนกลมือยิงเสียชีวิตในเครื่องแต่งกายชาวประมง ส่วนที่เหลืออีก 3 คน ขอมอบตัวและถูกจับกุม ได้แก่ นายประสิทธิ์ อุติदानนท์ นายพร้อม อุติदानนท์ นายวิโรดิ อุติदानนท์ ซึ่งนับเป็นการทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามอย่างไม่ให้มีโอกาสกลับมารวมตัวกันได้อีก³⁰

1.3.2.กรณีสังหาร 4 อดีตรัฐมนตรี (4 มีนาคม 2492)

การกวาดล้างฝ่ายปรปักษ์ได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง แต่ที่เห็นได้ชัดว่าเป็นเจตนาرمىของฝ่ายผู้ปกครองบ้านเมืองที่ไม่ต้องการได้รับการต่อต้าน คือ การสังหาร 4 อดีตรัฐมนตรี ได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล และดร.ทองเปลว ชลภูมิ บุคคลทั้งสี่นับว่าเป็นผู้มีบทบาทในทางการเมืองมาตั้งแต่สมัยหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นรัฐมนตรี และยังเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ อีกด้วย เริ่มต้นตั้งแต่เมื่อครั้งได้รวมตัวกันเป็นเสรีไทย นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้รวมกลุ่มกับ ส.ส.อีสาน อย่างเหนียวแน่นมีนายเตียงศิริขันธ์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง และเข้าร่วมขบวนการกับฉนวนอิสระ ลาวัณอิสระ ทางอินโดจีนเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่นออกจากเอเชียอาคเนย์ กระทั่งเสร็จสิ้นสงครามแล้วผู้ปฏิบัติการกลุ่มนี้ยังถึงเห็นว่าเป็นประเทศเล็ก ๆ ในอินโดจีนจะต้องเผชิญกับลัทธิเผด็จการของพวกจักรวรรดินิยมที่หมายครองโลก ควรอย่างยิ่งที่จะรวมตัวกันเข้าเป็นปีกแผ่นเพื่อด้านการรุกรานของมหาอำนาจ โดยตั้งเป็นสันนิบาตเอเชียอาคเนย์ขึ้นใช้กรุงเทพฯเป็นศูนย์กลาง ซึ่งความคิดของนักการเมืองดังกล่าวได้พัฒนาต่อมาเป็นกลุ่มประเทศอาเซียนในปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย โดยคณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจได้เมื่อปี พ.ศ. 2490 บุคคลกลุ่มนี้จึงถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลในแง่ร้าย โดยกล่าวหาว่ามีการเคลื่อนไหวอันเป็นภัยต่อรัฐบาลและความมั่นคงแห่งชาติ เป็นกบฏภายในราชอาณาจักร ต่อมาได้มีการกำจัดพลพรรคนายปรีดี พนมยงค์ อย่างหนัก ซึ่งบุคคลทั้งสี่ก็ได้มีหลบหนีการจับกุมหนีเข้าป่ากันหมด เมื่อตำรวจไปตรวจค้นที่บ้านของนายทองอินทร์ที่อุรพงษ์ได้พบอาวุธกับกระสุนมากมายของเสรีไทยจึงได้ยึดมา และกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมที่จะก่อกบฏ ซึ่งต่อมานายทองอินทร์กับนายจำลองได้มาปรากฏตัวที่รัฐสภาเพื่อขอแถลงข้อเท็จจริง

³⁰ วิเทศกรณีย์, เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย, หน้า 1019

ขอแสดงความบริสุทธิ์ของตัวเอง แต่ก็ได้ถูกฝ่ายตำรวจจับกุมตัว และกล่าวหาว่าเป็นกบฏภายในราชอาณาจักร ภายหลังได้มีการส่งเรื่องฟ้องร้องต่อศาล แต่เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่จะใช้ยืนยันการกระทำผิดดังกล่าว ศาลก็ได้สั่งขกฟ้องและปล่อยตัวไปในที่สุด ก็เป็นอันว่าฝ่ายรัฐบาลยังไม่สามารถเอาผิดกับบุคคลกลุ่มดังกล่าวได้³¹ แต่ก็คอยหาโอกาสอยู่ตลอดเวลาที่จะกำจัดเสี้ยนหนามทางการเมืองกลุ่มนี้ให้จงได้

ดังนั้น เมื่อมีกบฏกบฏวังหลวงเกิดขึ้น ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำนักการเมืองกลุ่มนี้ จึงถูกจับกุมอีกครั้งในข้อหากบฏเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2492 หลังเกิดกบฏเพียง 2 วัน โดยตำรวจได้จับกุมตัวนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และนายจำลอง ดาวเรือง ขณะรับประทานอาหารเช้าที่เนติบัณชิตสภา นายถวิล อุดล ถูกจับกุมขณะไปทำเรื่องขอประกันตัว ร.อ.ชลิต ชัยสิทธิเวช ส่วนนายทองเปลว ชลภูมิ ซึ่งหลบหนีออกไปลี้ภัยอยู่ที่พินัง ก็ถูกตำรวจใช้รหัสลับ ซึ่งตรวจค้นพบในบ้านของเขาเองเรียกตัวกลับมาเมืองไทย โดยมี ร.ต.อ.ต่อศักดิ์ ชมนาค ไปทำการจับกุมที่สนามบินคอนเมือง จากนั้นได้นำตัวแต่ละคนไปขังไว้คนละที่กัน³² นายทองอินทร์ถูกนำขังไว้ที่ สน.สามเสน นายถวิลถูกขังไว้ที่ สน.นางเลิ้ง นายจำลองถูกขังไว้ที่ สน.ชานนาวา และนายทองเปลวถูกขังไว้ที่ สน.ปทุมวัน จากนั้นในคืนวันที่ 4 มีนาคม 2492 พ.ต.อ.หลวงพิชิต ภูระการ ได้ใช้รถยนต์ตำรวจจำนวน 3 คัน ไปรับตัว 4 อดีตรัฐมนตรีจากสถานีตำรวจที่คุมขังนักการเมืองทั้งสี่คนมาขึ้นรถโดยได้จัดรถสเตชันเวกอนทะเลเบียน ตราโลโก้ 10371 เป็นคันที่ควบคุมตัวนักการเมืองทั้งสี่คนไว้มีตำรวจ 2-3 คนนั่งไปด้วย ส่วน พ.ต.อ.หลวงพิชิต ภูระการ พร้อมด้วย ร.ต.อ.ผาด ตุงกสมิต และ ร.ต.อ.ทม จิตรวิมล ได้นั่งไปในรถจี๊ปขับออกนำหน้าไป และมีรถสเตชันเวกอนอีกคันหนึ่งบรรทุกตำรวจประมาณ 20 คน พร้อมด้วยอาวุธปืนคาร์ไบน์และทอมสันนั่งไปขับตามหลังรถที่ควบคุมผู้ต้องหาทั้งสี่ โดยการเคลื่อนย้ายผู้ต้องหาในครั้งนี้นี้ฝ่ายตำรวจได้อ้างว่ากระทำไปเพื่อความปลอดภัยของผู้ต้องหา ครั้นเมื่อรถตำรวจทั้ง 3 คันวิ่งมาถึงระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 14-15 ของถนนพหลโยธินก่อนถึงสน.บางเขนหลายกิโลเมตร อันเป็นบริเวณที่เปลี่ยวได้มีเสียงปืนดั่งขึ้น 1 นัด แล้วรถทั้ง 3 คัน ก็หยุดข้างถนนด้านซ้ายต่อมา มีเสียงปืนดั่งขึ้นอีก 2-3 นัดมีคนลงจากรถแล้วต่อมาสัก 1-2 นาที ก็มีเสียงปืนดั่งรัวราว 2-3 ชุดต่อมาสัก 1 นาทีเสียงปืนดั่งอีก 1-2 นัด เมื่อเสียงปืนสงบแล้ว ปรากฏว่าผู้ต้องหาทั้ง 4 คนซึ่งถูกควบคุมมานั้นถูกยิงตาย มีบางคนลงมาตายอยู่ข้างรถริมถนน หลังเกิดเหตุในครั้งนั้นฝ่ายตำรวจได้แถลงว่า

³¹ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 149

³² อนันต์ อมรรตัย, ว่า 4 อดีตรัฐมนตรี (กรุงเทพมหานคร: เอเชียการพิมพ์, 2517), หน้า 66

³³ หัด ดาวเรือง, ชีวิตและงานของสี่อดีตรัฐมนตรี (กรุงเทพมหานคร: อักษรสาสน์, 2508), หน้า 483

ได้ถูกคนร้ายเข้าแย่งตัวผู้ต้องหาระหว่างทางจึงเกิดการยิงต่อสู้กัน แต่ยังไม่สามารถติดตามตัวคนร้ายได้ จากการตรวจสถานที่เกิดเหตุพบว่ามีปลอกกระสุนปืนตกอยู่ข้างทาง ทั้งสองฟากจำนวนใกล้เคียงกันประมาณ 40 ปลอก ส่วนผลการชันสูตรพลิกศพผู้ตายทั้งสอง ก็พบว่ามิมีบาดแผลคล้ายถูกกระสุนปืนคนละหลายแห่ง³⁴

ในการสอบสวนนั้นฝ่ายตำรวจจะเป็นผู้ทำการสอบสวน (พนักงานสอบสวน) ซึ่งตามรูปคดีมีว่าฝ่ายตำรวจจะเคลื่อนย้ายผู้ต้องหาแล้ว มีคนร้ายสิบกว่าคนจะมาแย่งชิงตัวผู้ต้องหาส่วนหลักฐานที่นำมาประกอบสำนวนก็มีเพียง ไฟฉายเดินทางหนึ่งดวงกับรองเท้าสีน้ำตาล 1 คู่ ที่ ร.ต.อ.ทม จิตรวิมล นำมามอบให้ในราววันที่ 8 มีนาคม 2492 แจ่งว่าเป็นสิ่งของซึ่งตกอยู่ในที่เกิดเหตุเข้าใจว่าเป็นของคนร้าย เมื่อสอบสวนและรวบรวมวัตถุพยานของกลางต่าง ๆ ที่พบในที่เกิดเหตุ และดำเนินการทั้งหลายอื่นเรียบร้อยแล้ว พล.ต.ท.เผ่า ศรียานนท์ (ยศขณะนั้น) ได้สั่งด้วยวาจาให้เสนอสำนวนการสอบสวนคดีนี้ไปตามลำดับชั้นโดยเร็ว ในที่สุดได้สรุปสำนวนการสอบสวน โดย ร.ต.อ.ยงยุทธ คำรงค์ชัย ได้รวบรวมหลักฐานเสนอความเห็นว่าได้สอบสวนหาตัวคนร้ายมาเป็นเวลานานพอสมควรประมาณ 6 เดือนเศษ แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดจึงเห็นควรงดการสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งต่อมาหลังจากที่เสนอไปให้อธิบดีกรมอัยการพิจารณา อธิบดีกรมอัยการได้ส่งสำนวนกลับมาให้ฝ่ายตำรวจทำเสียใหม่และได้สูญหายไปในช่วงนี้ เพราะเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 คณะกรรมการจะรื้อฟื้นคดีนี้ต้องการสำนวนการสอบสวนมาพิจารณาใหม่ ก็ปรากฏว่าหายไปแล้วและไม่ทราบว่าอยู่ในความดูแลของผู้ใด

³⁴จิต วิภาสวัช, *เผ่าตำรวจ*, หน้า 397-401

ในการชันสูตรพลิกศพ แพทย์ได้บันทึกรอยกระสุนของอดีตรัฐมนตรีทั้งสี่ ไว้ดังนี้

นายถวิล อุดล มีรูกระสุนที่ข้อมือซ้าย 3 รู ข้อศอกขวา 1 รู แขนขวา 4 รู
 ศีรษะ 1 รู เหนือริมฝีปากซ้าย 1 รู หน้าแก้มซ้าย 3 รู กระดูกแข็งหัก เหนือเข่าขวา 1 รู
 ขมับขวา 1 รู หลังสับักซ้าย 1 รู ศีรษะด้านหลัง 1 รู

นายจำลอง ดาวเรือง มีรูกระสุนที่ไหล่ขวา 1 รู คอ 1 รู ไหล่ซ้าย 1 รู
 ทะลุออกทางหลังศีรษะ 1 รู

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ มีรูกระสุนที่หน้าอก 3 รู ขมับซ้ายทะลุขวา 1 รู ไหล่ขวา 1 รู
 แขนขวาหัก

นายทองเปลว ชลภูมิ มีรูกระสุนที่ข้อมือข้างซ้ายขวาทะลุ ไหล่ขวา 1 รู คอ 1 รู
 ศีรษะ ซ้ายทะลุขวา

เหตุการณ์ในครั้งนี้ พ.ต.อ.หลวงพิชิตรุรการได้แถลงข่าวต่อหนังสือพิมพ์ว่าเป็นการกระทำของโจรมลายู แต่ก็ไม่สามารถลบความเคลือบแคลงสงสัยของประชาชนได้ ถึงกับมีการตั้งกระทู้ถามในสภาโดยนายนาถเงินทาบ ส.ส.จังหวัดมหาสารคาม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 หลังจากเกิดการรัฐประหาร และรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องออกไป มีการรื้อฟื้นระบอบการปกครองต่าง ๆ เกี่ยวกับการสังหารนักการเมืองขึ้น คดีนี้จึงได้ถูกนำขึ้นพิจารณาในชั้นศาล ความทางพิจารณาในชั้นศาลสามารถสรุปข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีดังนี้ คือ

1. การเคลื่อนย้ายผู้ต้องหาในยามวิกาล (24.00 น.เศษ) เพื่อเอาไปควบคุมรวมกันไว้ที่ สน.บางเขน อ้างว่าเพื่อความปลอดภัยนั้น มีข้อคัดค้านได้ว่าไม่มีเหตุผลอันเพียงพอ โดยเหตุที่ได้แยกย้ายคุมขังไว้ตามสถานีตำรวจต่าง ๆ ก็เป็นการดีอยู่แล้ว การเอาไปขังรวมกันเสียอีกเป็นการสะดวกแก่การที่คนร้ายจะเข้าแย่งไปทั้งหมด ประกอบกับ สน.บางเขน ก็เป็นสถานีตำรวจซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปไม่มีกำลังตำรวจเพียงพอ จึงไม่น่าจะพาไป

2. ในเวลาที่ย้ายผู้ต้องหาไปขังจะต้องปกปิดเป็นความลับ ไม่มีใครล่วงรู้ได้ และรถที่ควบคุมไปก็มีถึง 3 คัน ประกอบด้วยกำลังตำรวจและอาวุธที่ทันสมัย คนร้ายจะทราบได้อย่างไรว่ารถคันไหนควบคุมผู้ต้องหาไป จะเข้าทำการได้สะดวกรวดเร็วเช่นนั้น และเหตุใดจึงไม่ยิงไปที่รถทั้งสามคัน คงมุ่งยิงไปแต่รถคันที่คุมผู้ต้องหาเท่านั้น

3. เมื่อคนร้ายทำการแล้ว เหตุใดจึงไม่มีร่องรอยว่าคนร้ายหนีไปทางไหนและไม่ได้ความว่าตำรวจได้ติดตามไปคงได้ความแต่มีคนร้ายมา จึงก่อให้เกิดความสงสัยเป็นอย่างยิ่ง

จากการพิเคราะห์ถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ประกอบกรณีแวดล้อมแล้ว ได้สรุปในเบื้องต้นได้ความว่า ผู้ตายทั้ง 4 ถูกจับโดยมีหมายจับข้อหาว่าเป็นกบฏ ถูกสอบสวนอยู่ 2-3 วัน ก็ถูกเอาตัวไปขัง เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้เอาไปต่างก็ไม่ปรากฏว่าเคยมีสาเหตุโกรธอย่างใดกับผู้ตายเหล่านี้มาก่อน จึงมีเหตุผลให้น่าเชื่อว่าผู้ตายทั้ง 4 ต้องตาย เพราะการเป็นนักการเมือง และตามคำให้การของ พล.จ.ต.ทม จิตรวิมล จำเลยที่ 2 ว่าก่อนเกิดกบฏ 26 ก.พ.2492 สีหวัณได้รับรายงานว่าพวกผู้ตายได้ร่วมมือในพวกกบฏด้วยเท่านั้น เหตุผลมีเหล่านี้จึงแสดงว่าการตายนี้มีผู้มีอำนาจขณะนั้นได้ออกคำสั่งให้กระทำการดังที่พยานโจทก์บางคนให้การว่าไม่เชื่อตามที่แถลงแต่ไม่กล้าพูด และเหตุผลอื่นที่ได้วินิจฉัยแล้วข้างต้นอันพึงเป็นสาเหตุให้ผู้ตายทั้ง 4 ถึงแก่ความตาย... รายงานว่าผู้ตายทั้ง 4 ได้ร่วมในการกบฏนี้ และได้ถูกจับตัวมาโดยการออกหมายจับ แต่หลักฐานการเป็นกบฏอาจไม่เพียงพอ เพียงแต่ได้รับรายงานมาเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้มีอำนาจจัดการเสีย โดยอ้างว่ามีโจรมาฆาตมาแย่งตัว ฉะนั้น ผู้ที่กระทำการยิงผู้ตายจึงมีใครอื่น เป็นตำรวจผู้ได้รับคำสั่งไปในขบวนการควบคุมผู้ต้องหานั่นเอง

ในที่สุดคดีนี้ ศาลได้พิพากษาว่า พล.ต.จ.ผาด ตุงคะสมิต พล.ต.จ.ทม จิตรวิมล และ ส.ต.อ.แนบ นิมรัตน์ จำเลยที่ 1-2-5 มีความผิดตามกฎหมายอาญามาตรา 289 ให้วางโทษจำคุกจำเลยทั้ง 3 นี้ไว้ตลอดชีวิต ส่วน ร.ต.ท.จรัส ยัมละมัย และ ร.ต.ท.ชนู พุกใจดี จำเลยที่ 3-4 ศาลได้สั่งให้ยกฟ้อง เนื่องจากหลักฐานคำพยานโจทก์ยังไม่มั่นคง³⁵

จากคำพิพากษาคดีสังหารนักการเมืองดังกล่าวจึงพอเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่า เหตุการณ์ฆาตกรรม 4 อดีตรัฐมนตรี มิใช่เกิดจากสาเหตุอื่นใดนอกจากมีเพียงเหตุผลเดียวก็คือ การทำตัวเป็นปรปักษ์กับฝ่ายรัฐบาล และการที่นายปรีดี พนมยงค์ ยังมีได้ถูกจับกุมตัวประกอบกับการที่บรรดานักการเมืองเหล่านี้เป็นลูกศิษย์ผู้เคยร่ำเรียน และเคยปฏิบัติงานร่วมกับนายปรีดีมาก่อน จึงสร้างความไม่ไว้วางใจให้กับฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะคณะรัฐประหารเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นวิธีการเดียวที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่มีโอกาสขึ้นมาต่อต้านได้อีกก็คือ การกำจัดให้หมดสิ้นไปหรือก็คือการฆ่าให้ตายนั่นเอง จากกรณีสังหารดังกล่าวจึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า กลไกตำรวจได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาล และผู้มีอำนาจเหนือ ที่ระบุนั้น คำพิพากษานี้ก็ไม่ใช่ใครอื่น นอกจาก พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งกระทำไปเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ให้แก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเอง

1.8.3. การกำจัด พล.ท.หลวงกาจสงคราม (28 มกราคม พ.ศ. 2493)

ในการก้าวขึ้นสู่อำนาจในครั้งที่ 2 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะให้ความเกรงใจต่อฝ่ายคณะรัฐประหารอยู่น้อย แต่ปัญหาที่ได้สร้างความหนักใจให้กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกประการหนึ่งก็คือ บทบาทของ พล.ท.กาจ กางสงคราม เพราะปรากฏว่าหลังจากการรัฐประหาร พ.อ.กาจ กางสงคราม ได้เข้ารับตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และได้มีการกระทำหลายอย่างที่ค่อนข้างจะเป็นการเกินเลยไปกว่าบทบาทที่ตนเองมีอยู่ ทำให้ฝ่ายคณะรัฐประหารเสียดายพจน์อยู่เสมอ จึงตกเป็นหน้าที่ของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นฐานกำลังที่สำคัญของจอมพล ป. ที่จะต้องจัดการเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาได้อีกต่อไป

พล.ท.กาจ กางสงคราม เป็นนายทหารนอกราชการคนหนึ่งในจำนวนคณะรัฐประหารที่ส่วนในการเข้ายึดอำนาจเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2490 แต่หลังจากที่ได้เข้ามามีบทบาทในกองทัพบกแล้ว พล.ท.กาจ ได้มีท่าทีว่าต้องการจะสร้างบารมีให้กับตนเอง และต้องการ

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 448-449

เข้ามาจับบทบาททางการเมืองด้วย ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่มี พล.ท.กาจ ได้เลื่อนยศจาก “พันเอก” เป็น “พลโท” ตามอัตราตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ปรากฏว่ามีเสียงวิพากษ์วิจารณ์การข้ามตำแหน่งขึ้นครั้งนี้อย่างมาก พล.ท.กาจ ถึงกับได้แถลงเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2491 ตอบได้ว่า “ถ้าท่านผู้ใดไม่กลัวอันตราย อาจจะลองทำรัฐประหารเพื่อเอายศพลโทบ้างก็ไม่แน่ว่าจะมีผู้ใดห้าม” ส่วน พล.ท.ผิน ชูณหะวัณ ก็ได้แถลงในโอกาสเดียวกันนี้ว่า ตนไม่ต้องการยศพลเอก เพราะยศพลโทก็เพียงพอที่จะบังคับบัญชาทหารได้แล้ว ซึ่งการแถลงตอบได้กันในลักษณะดังกล่าวเริ่มแสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันระหว่างนายทหารสองท่านนี้อยู่บ้างแล้ว นอกจากนี้ในเดือนเมษายน 2491 เมื่อคณะรัฐประหารได้จัดให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่ง นั่นก็ได้มีกระแสข่าวออกมาว่าทั้ง พล.ท.ผิน และ พล.ท.กาจ ต่างก็มีความประสงค์ที่จะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเพื่อเป็นบำเหน็จความชอบ ปัญหาพิพาทภายในคณะรัฐประหารเองยังคงมีปรากฏต่อไป กล่าวคือ ในวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2491 พล.ท.หลวงชาตินักรบ (สุข นักรบ) พล.ร.ต.หลวงพลสินชวาณัติกร (เปล่ง สมมติเมฆ) และ น.อ.ม.จ.รังสิยากร อากาศ ได้พร้อมใจกันขอลาออกจากตำแหน่ง ด้วยเหตุผลที่ว่า รัฐมนตรีทั้งสามมีความรู้สึกว่าคุณคณะรัฐประหารได้เข้ามาก้าวล่วงงานของกระทรวงกลาโหมเกินขอบเขตที่จะยอมรับได้ และผู้ที่ถูกกล่าวถึงก็คือ พล.ท.กาจ นั่นเอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใกล้ชิดให้รัฐมนตรีทั้ง 3 ขอมอบอยู่ในตำแหน่งต่อไป และมอบอำนาจให้ดำเนินการทางวินัยแก่ พล.ท.กาจ ได้อย่างเต็มที่ ถ้ายังมีพฤติกรรมที่ละเมิดต่อวินัยทหารอีก ในการประชุมนายทหารระดับนายพันถึงนายพล จอมพล ป. ยังได้ตักเตือนให้นายทหารรักษาเกียรติ วินัย และเคารพผู้บังคับบัญชา ซึ่งเท่ากับเป็นการตักเตือนต่อ พล.ท.กาจ ซึ่งอยู่ในที่ประชุมด้วย³⁶

พฤติกรรมของ พล.ท.กาจ กาจสงคราม ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่คณะรัฐประหารมากขึ้นเรื่อย ๆ พล.ท.กาจ พยายามสร้างบารมีให้แก่ตนเองด้วยการเดินทางไปต่างจังหวัด และเรียกข้าราชการท้องถิ่นเพื่อให้มาฟังบรรยายถึงความยากลำบากในการทำรัฐประหารและการปกครองประเทศ กรณีที่สร้างความเสียหายให้แก่ พล.ท.กาจ มากที่สุดได้แก่การทุจริตเงินรูปี กล่าวคือ พล.ท.กาจ ได้ขอแลกเงินรูปีจากกระทรวงการคลังเป็นเงินถึง 1,621,600 รูปี 6 แอนนา การแลกเงินดังกล่าวไม่ถูกต้องตามระเบียบของกระทรวงการคลัง เพราะไม่ได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี แต่ได้อาศัยอำนาจในนามของคณะรัฐประหาร ซึ่งคำสั่งนั้นย่อมถือว่าเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายสั่งให้กระทรวงการคลังจ่ายเงินจำนวนนั้นออกมาใช้ก่อนโดย พล.ท.กาจ ได้ให้เหตุผลของการเบิกครั้งนี้ว่าเพื่อนำมาใช้จ่ายในกระทรวงกลาโหม ซึ่งอยู่ในฐานะที่ตกต่ำ

³⁶ สุราชัย ยัมประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 144-145

และมีความขาดแคลนวัสดุอันจำเป็นหลายอย่าง แต่กระทรวงการคลังได้ตั้งรับภาระแลกเงินดังกล่าวไว้ก่อน ส่วน พล.ท.กาจ ได้ถูกตั้งกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง และส่งเรื่องฟ้องต่อศาลในเวลาต่อมา

แต่กรณีที่น่าจะได้สร้างความยุ่งยากใจ และความแตกแยกให้แก่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มากที่สุดเห็นจะได้แก่การที่พล.ท.กาจ กางสงคราม เขียน “บันทึกลับ” ออกเผยแพร่โจมตีคณะรัฐประหารด้วยกันเองว่า “นักรัฐประหารกำลังทำลายตนเองด้วยการทรยศต่ออุดมคติที่ได้ประกาศไว้” ดังที่ได้มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ คณะรัฐประหาร 2490 ชั้นต้นก็ดูก็กักคิ รัฐประหารแต่ละท่านได้หายใจออกเป็นประเทศชาติ... แต่มาบัดนี้ได้มาถึงบทบาทแห่งความล้มเหลว ซึ่งคืบหน้าไปถึงความล้มประเทศชาติ ลืมคำสาบานที่ว่าจะขอทำรัฐประหารเพื่อชาติ บ้านเมือง ลืมข้อความที่ปิดไว้ข้างฝาด้วยหลงอยู่กับอำนาจวาสนาที่มีอยู่”³⁷

สถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้ความเป็นเอกภาพภายในคณะรัฐประหารเกิดความสั่นคลอน ทำให้ฝ่ายรัฐบาลตัดสินใจที่จะกำจัด พล.ท.กาจ ให้ออกจากอำนาจไปเพื่อจะได้ไม่สร้างความวิตกให้กับคณะรัฐประหารอีก ซึ่ง พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการจับกุม พล.ท.กาจ ซึ่งนับว่าไม่ง่ายนักเนื่องจาก พล.ท.กาจ มีความระมัดระวังอยู่ตลอดเวลารอบตัวจะมีองครักษ์ที่มีอาวุธร้ายแรงคอยอารักขายู่ตลอดเวลา การจับกุมจึงต้องทำแบบจู่โจมโดยไม่ให้รู้ตัวไม่เช่นนั้นอาจเกิดการนองเลือดขึ้น พล.ต.ต.เผ่า ได้วางแผนการจับกุมด้วยตนเอง เนื่องจากรู้จักอ่อนของ พล.ท.กาจ ว่าเป็นคนที่เคารพนับถือ และไว้เนื้อเชื่อใจ และขอมเชื้อ ฟังจอมพล ป. เพียงคนเดียว เพราะเคยร่วมคณะราษฎรกันมา ซึ่งจอมพล ป. มักจะเรียกตั้งชื่อราชการที่ทำเนียบรัฐบาลเสมอมา ในแผนการจับกุมของ พล.ต.ต.เผ่า ในครั้งแรกนั้นได้วางแผนให้มีการจัดการประชุมนายทหารระดับสูง และจะเข้าทำการจับกุมในขณะที่ประชุม เพราะ พล.ท.กาจ คงจะไม่พกอาวุธเข้ามาประชุมด้วย อีกทั้งองครักษ์ที่คอยอารักขาที่ไม่สามารถเข้ามาในที่ประชุมนายทหารระดับสูงได้แต่พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ ได้คัดค้านแผนการดังกล่าว เนื่องจากเกรงจะเสื่อมเสียศักดิ์ศรี และลบหลู่ดูหมิ่นต่อเกียรติของนายทหารระดับสูงที่มาเข้าร่วมประชุม ในการที่ตำรวจเข้าไปจับกุมนายทหารระดับสูงในที่ประชุม และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่ากองทัพปล่อยปละละเลยให้ตำรวจแสดงอำนาจยิ่งใหญ่ แม้แต่ในที่ประชุมนายทหารระดับสูงก็ไม่ละเว้น

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147

เมื่อ พล.ต.ต.เผ่า ได้รับการคัดค้านจาก พล.ท.ผิน จึงได้คิดแผนการจับกุมขึ้นใหม่ โดยทำการปลอมหนังสือถึง พล.ท.กาจอ้างว่านายกรัฐมนตรีมีราชการลับให้มาทำเนียบนายกรัฐมนตรีในวันเวลาที่กำหนด ปรากฏว่าเมื่อพล.ท.กาจ ไปถึงทำเนียบรัฐบาลคือในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2493 เวลา 14.00 น. พล.ท.กาจ ได้ถูก พล.ต.อ.เผ่า พร้อมด้วยตำรวจอีกประมาณ 20 คน ถืออาวุธครบมือเข้าล้อมจับกุม หลังจากนั้นได้นำตัวมาที่วังปารุสกวันในทันที เพราะเกรงว่าเมื่อทหารในกองทัพทราบข่าวว่ารองผู้บัญชาการทหารบกถูกจับกุมอาจยกกำลังเข้ามาชิงตัวได้ การที่เอาตัวควบคุมไว้ที่วังปารุสกฯ ซึ่งมีหน่วยรถถังประจำอยู่ น่าจะพอต้านทานกำลังของฝ่ายทหารได้³⁸ การจับกุม พล.ท.กาจ ในครั้งนี้ได้ตั้งข้อหาว่า “ก่อการกบฏ” โดยวางแผนที่จะก่อรัฐประหารซ้อน จากนั้น พล.ต.อ.เผ่า จึงได้สั่งการให้ พล.ต.อ.จำรัส มัชฌิมาภินันท์ (ยศขณะนั้น) นำส่งขึ้นเครื่องบินเดินทางไปยังฮ่องกงในวันเดียวกัน พล.ต.ต.เผ่า ได้แถลงต่อสภาในภายหลังว่า พล.ท.กาจ มีแผนการจะก่อกบฏจริง และเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญ กับตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ไว้แล้ว ซึ่งได้มีการเปิดเผยต่อมาว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ที่ พล.ท.กาจ เตรียมจัดตั้งนั้นมี

พล.ท.กาจ กางสงคราม	เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
พล.ต.ก้าน จำนงภูมิเวท	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
พล.ต.สวัสดิ์ ส.สวัสดิ์เกียรติ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
พ.อ.ขุนปริชารณเสถียร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
พ.ท.ณรงค์ วรบุตร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นต้น

นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ทำการจับกุมผู้เกี่ยวข้องกับการกบฏครั้งนี้ อีก 6 คน แต่ภายหลังก็ได้ปล่อยตัวไป เพราะทันทีที่ทราบข่าวก็ได้มีการรายงานตัวต่อทางกองทัพ จึงเห็นได้ว่าการขจัดอหิพลของ พล.ท.กาจ ออกไปในครั้งนี้ ทำให้คณะรัฐประหารมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น แต่ในอีกนัยหนึ่งก็ทำให้กลุ่มของ พล.ท.ผิน ชูณหะวัณ มีอำนาจสูงเด่นขึ้นโดยมี พล.ต.ต.เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญ จึงกล่าวได้ว่า ตำแหน่งผู้นำคณะรัฐประหารได้ตกอยู่ในมือของกลุ่มผิน-เผ่า โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำหน้าที่เป็นผู้นำแต่ในนาม แม้ว่าต่อมาภายหลัง พล.ท.กาจ จะได้กลับมาต่อสู้อีกแต่ก็ตระหนักดีว่าตนเองนั้น ไม่มีอำนาจเพียงพอเสียแล้ว เหตุการณ์ในครั้งนั้นจึงนับเป็นการสิ้นสุดอำนาจของ พล.ท.กาจ ไปโดยปริยาย³⁹

³⁸ นิตยสารสัมพันธ์ (กรกฎาคม 2533) : 114

³⁹ ทักษิณ เจลิมเตียรณ, การเมืองระบบพหุชนูปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า 59

1.4 การปราบปรามกบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน พ.ศ. 2494)

ความพ่ายแพ้ของฝ่ายทหารเรือ และกลุ่มเสรีไทย ในคราวเกิดกบฏวังหลวงนั้นได้ทำให้บทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ ในการที่จะรวบรวมกำลังต่อต้านรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดิ่งลงสิ้นสุด แต่ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า ฝ่ายทหารเรือมิได้ถูกกล่าวร้ายจากทางฝ่ายรัฐบาล ถึงความร่วมมือในการก่อกบฏในครั้งนั้น ซึ่งจะด้วยเหตุผลก็ตาม ถึงกระนั้นความไม่พอใจของทหารเรือที่มีต่อความชอบธรรมในการปกครอง และแนวนโยบายในการพัฒนากองทัพ ก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงระยะเวลาดังกล่าว จึงทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจแก่ทั้งฝ่ายทหารเรือและฝ่ายรัฐบาล ภายใต้การชี้นำของคณะรัฐประหาร มีการเตรียมพร้อมเพื่อรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แม้ว่าฝ่ายทหารเรือจะตกเป็นเป้าสายตาของคณะรัฐประหาร โดยความสอดคล้องดูเลขของเจ้าหน้าที่ตำรวจของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็ตาม แต่ความคิดในการที่จะล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา เพราะคณะรัฐประหารซึ่งได้ช่วงชิงอำนาจมาจากรัฐบาลคณะเดิมมิได้ปรับปรุงแก้ไขภาวะเสื่อมโทรมในบ้านเมืองให้ดีขึ้น มิหนำซ้ำยังใช้อำนาจหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงให้แก่พรรคพวก รัฐบาลได้บริหารการคลังไปในทางทุจริต ทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรม และไม่สามารถดำเนินการในทางเศรษฐกิจให้บังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติและประชาชนได้ ไม่เอาใจดูแลความเป็นอยู่และการครองชีพของราษฎร บรรดาผู้นำทางการเมืองได้ทุ่มเทความคิดให้แก่การแสวงหาความมั่นคงความร่ำรวย และรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ จึงละเลยหน้าที่และความรับผิดชอบอันพึงมีต่อประเทศชาติ จึงทำให้เหล่าทหารเรือซึ่งมีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ได้รวบรวมสมาชิกผู้ที่ต้องการจะล้มล้างเผด็จการ และได้สามารถไว้วางใจได้ตั้งขึ้นเป็น คณะกู้ชาติ เพื่อรอวันที่จะเข้ายึดอำนาจคืนจากคณะรัฐประหาร แนวความคิดดังกล่าวจึงได้ถูกพัฒนาต่อมาเป็นขบวนการสันติภาพในที่สุด แต่ก่อนหน้าที่กบฏสันติภาพจะเกิดขึ้นภายใต้การรวมตัวกันของพลเรือนนิสิตนักศึกษาผู้รักชาตินั้น ความเคลื่อนไหวของทหารเรือได้เริ่มต้นขึ้นก่อนหน้านี้อแล้ว ได้มีความพยายามในการที่จะยึดอำนาจจากรัฐบาลอยู่หลายครั้ง จนในที่สุดได้เกิดเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของประเทศชาติอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเรือรบหลวงศรีอยุธยาที่ประจำการอยู่ในกองทัพเรือ อันเป็นเงินภาษีของราษฎรที่มอบให้รัฐบาลจัดซื้อต่อมาต้องถูกทำลายลงด้วยฝีมือของทหารไทยด้วยกันเองในคราวเกิดกบฏแมนฮัตตัน⁴⁰

⁴⁰ นิยม สุจริตวงศ์, ทหารเรือกบฏ "แมนฮัตตัน", หน้า 39

ปฏิบัติการของฝ่ายทหารเรือเกิดขึ้นอย่างฉับพลันในวันที่ 29

มิถุนายน พ.ศ.2494 เวลา 15.30 น. ที่บริเวณพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทำราชวรคิษุ์ ซึ่งจะกระทำพิธีส่งมอบเรือแมนฮัตตันกัน โดยหลังจากที่จอมพล ป.ได้ขึ้นไปเยี่ยมชมบนเรือแมนฮัตตันแล้ว น.ต.มนัส จารุกา พร้อมด้วยหม่อมรบ ได้เข้าทำการจี๋จอมพล ป. จากเรือแมนฮัตตันแล้วนำไปควบคุมไว้บนเรือหลวงศรีอยุธยาซึ่งน่าจะเป็นข้อต่อรองกับฝ่ายรัฐบาลได้เป็นอย่างดี ส่วนทางฝ่ายรัฐบาลนั้นก็ให้มีประชุมหารือเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทันที โดยฝ่ายตำรวจของ พล.ต.ท.เผ่า ศรียานนท์ นับว่าได้ทำหน้าที่ควบคุมสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี ทันททีที่ฝ่ายรัฐบาลได้ทราบเรื่องพล.ต.ท.เผ่า ได้มีคำสั่งให้ฝ่ายเสนานิการดำเนินการตามแผนนเรศวรทันที โดยส่งกำลังไปยึดจุดสำคัญ ๆ ต่างๆ เช่น โรงไฟฟ้าวัดเลียบ กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมประชาสัมพันธ์ วังหลวง (กระทรวงการคลัง) และตรึงกำลังทหารเรือจากกองบัญชาการทหารเรือตามถนนวิบูลย์ ฯลฯ โดยให้ ร.ต.ท.อำรุง สกฤตณะ นายตำรวจติดตามเป็นผู้คอยประสานงานกับฝ่ายกองทัพของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์⁴¹

ฝ่ายตำรวจสามารถเข้ายึดยุทธภูมิสำคัญๆ ในคราวนี้ได้หลายแห่งโดยเฉพาะจุดที่โรงไฟฟ้าวัดเลียบ ที่สามารถควบคุมการเปิดปิดสะพานพุทธได้ ในตอนแรกนั้นฝ่ายทหารเรือได้เข้าควบคุมไว้ได้ก่อน แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงไม่ได้เตรียมกำลังไว้ให้พร้อมจึงเป็นเหตุให้ฝ่ายตำรวจนำโดย ร.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี ซึ่งมีกำลังมากกว่าได้นำรถถังจำนวน 3 คัน ไปยึดชัยภูมิดังกล่าวกลับคืนจากฝ่ายทหารเรือได้ และปิดสะพานพุทธยอดฟ้าไม่ให้ฝ่ายทหารเรื่อนำเรือหลวงศรีอยุธยาออกจากลำแม่น้ำเจ้าพระยาได้⁴² การประชุมต่อรองของฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายทหารเรื่อนั้นไม่สามารถตกลงกันได้ จนในที่สุดฝ่ายรัฐบาลได้มีมติให้ฝ่ายทหารอากาศยานเครื่องบินทิ้งระเบิดโจมตีเรือหลวงศรีอยุธยา ซึ่งผู้ออกคำสั่งนั้นก็คือ จอมพลอากาศพื้นธมนภาส ฤทธาคนี และยังได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงให้จอมพล ป. ขอมสละชีวิต ดังนั้นในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2494 เรือรบหลวงศรีอยุธยาจึงต้องถูกเครื่องบินของกองทัพอากาศทิ้งระเบิดโจมตีจนต้องจมลงสู่ท้องน้ำ⁴³ ซึ่งผู้ปฏิบัติการในคราวนั้นได้แก่ น.ต.พรวงเพชร นุชขรต์พันธ์ ซึ่งได้ตกเป็นผู้ต้องหาในข้อหากบฏในภายหลังนั่นเอง ส่วน น.ต.มนัส จารุกา หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการครั้งนี้ได้หลบหนีออกนอกประเทศไป

⁴¹อำรุง สกฤตณะ, พล.ต.ต., โครว่า อ.ดร.เผ่าไม่มี, หน้า 55

⁴²พูน บูรณสมภพ, ชัยชนะและความพ่ายแพ้ของบูรณเหล็กแห่งเอเชีย, หน้า 107-113

⁴³นิยม สุพรรณพงศ์, ทหารเรือกบฏ "แมนฮัตตัน", หน้า 50

ผลจากการปราบปรามกบฏแมนฮัตตันในครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนทางการเมืองและการทหารติดตามมาหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

ประการแรก การที่ฝ่ายรัฐบาลซึ่งนำโดยคณะรัฐประหาร ได้มีคำสั่งให้เครื่องบินทิ้งระเบิดโจมตีเรือหลวงศรีอยุธยาที่ฝ่ายทหารเรือได้จับตัวจอมพล ป. ไว้เป็นประกัน ถึงกับมีการประกาศให้จอมพล ป. เสียสละชีวิตนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า คณะรัฐประหารมิได้คำนึงถึงชีวิตของจอมพล ป. เป็นสำคัญอีกต่อไปอันนับเป็นสิ่งที่ทหารเรือมิได้คาดหมายมาก่อน เพราะตามปกติแล้วผู้นำของคณะรัฐบาลย่อมจะมีความสำคัญที่กองทัพจะต้องให้ความปลอดภัยก่อนเป็นลำดับแรก จึงทำให้มองเห็นว่า ฝ่ายคณะรัฐประหารนั้นคงจะมีความไม่พอใจจอมพล ป. หรือรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของจอมพล ป. บางประการ ดังนั้นหากจอมพล ป. พินุลสงครามจะต้องเสียชีวิตไปในการปฏิบัติการในครั้งนี้ก็ถือว่าเป็นการกระทำตามหน้าที่ แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็ก็เป็นไปได้อย่างมากที่คณะรัฐประหารจะยึดอำนาจกลับคืนไปอยู่ในกลุ่มพวกตนอีกครั้ง

ประการที่สอง เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะผู้ก่อการในครั้งนี้ล้วนเป็นนายทหารระดับกลางที่ไม่มีอำนาจในการสั่งการอย่างเด็ดขาด ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยอื่น ๆ จะมีก็เพียงแต่ น.อ. อานนท์ ซึ่งบังคับบัญชาหมู่เรือรบ แต่ถือว่าเป็นกำลังเพียงเล็กน้อยและขาดอาวุธของทหารราบทำให้การปฏิบัติการไม่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ ประกอบกับการวางแผนการประสานงานและการข่าวก็ไม่ดีพอ เช่น เมื่อถึงเวลาสำคัญ พล.ร.ต. ทหาร จำหิรัญ นายทหารนอกราชการซึ่งอยู่ระหว่างลี้ภัยการเมืองไม่ได้มาปรากฏตัวจึงทำให้ไม่สามารถเคลื่อนย้ายกำลังมาสมทบได้⁴⁴ จึงทำให้ฝ่ายรัฐบาลสามารถตั้งตัวได้ทันและเข้ายึดพื้นที่สำคัญไว้ได้ก่อน จึงกล่าวได้ว่า การก่อการของทหารเรือในครั้งนี้ขาดปัจจัยทางด้านอำนาจเป็นอย่างมาก

ประการสุดท้าย การเกิดขึ้นของกบฏแมนฮัตตันได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในกองทัพเรือเป็นอย่างมากโดยจอมพล ป. พินุลสงคราม ได้มีการปรับปรุงตัวบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญของกองทัพเรือทั้งหมด โดยได้ส่งคนของคณะรัฐประหารเข้าไปควบคุมไว้ซึ่งเป็นการสะสางปรับสภาพกองทัพเรือให้เป็นที่ไว้วางใจของรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้โอนพื้นที่ซึ่งเป็นสถานที่ของกองบัญชาการทหารเรือให้กับกองทัพบกอีกด้วย ปัจจุบันนี้ก็คือ โรงเรียนเตรียมทหารนั่นเอง นอกจากนี้ยังได้ย้ายกองทัพเรือซึ่งตั้งอยู่ที่ท่าราชวรดิฐไปอยู่ชลบุรี ส่วนระยอง จันทบุรี ตรวด เปลี่ยนเป็นกองเรือยุทธการ และยุบกองบินแห่งราชนาวิกให้ไปอยู่ร่วมกับกองทัพอากาศ และแม้ว่าเหตุการณ์ในครั้งนี้กลุ่มเสรีไทย และพลพรรคของนายปรีดี พนมยงค์ จะไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการกบฏด้วย แต่ฝ่ายรัฐบาลก็ไม่ได้ไว้วางใจดังจะเห็นได้ว่ามีการส่งกำลังทหาร

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47-48

เข้ายึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยอ้างว่าเพื่อความสงบเรียบร้อยเป็นเวลานานถึง 4 เดือนเศษ การกระทำของฝ่ายรัฐบาลในครั้งนี้จึงเห็นได้ชัดว่า ต้องการสลายขุมกำลังของฝ่ายต่อต้านกลุ่มต่างๆ ไม่ให้พลิกฟื้นขึ้นมาได้อีก

ส่วนในรัฐสภานั้น ผลจากการปราบปรามกบฏแมนฮัตตันอย่างรุนแรงครั้งนี้ทำให้เกิดการโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงจากสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน โดยได้กล่าวหาว่ารัฐบาลทำรุนแรงเกินกว่าเหตุ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าฐานอำนาจของรัฐบาลในรัฐสภาปราศจากความแน่นอน เพราะพรรคการเมืองที่สนับสนุนรัฐบาลไม่มีความเข้มแข็งแต่อย่างใด เป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวม ๆ ในนามสหพรรคดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ปรากฏการณ์นี้จึงเท่ากับเป็นเครื่องชี้วัดให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เล็งเห็นถึงเสถียรภาพของตนเองว่าไม่มีความมั่นคงเสียแล้ว ดังนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเสมือนเป็นเชื้อปะทุอย่างดีที่ทำให้คณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2494 ได้สะดวกยิ่งขึ้น

หลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้แล้ว จึงสังเกตได้ว่าการต่อต้านจากฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลในรูปที่ใช้กำลัง และความรุนแรงได้ลดน้อยลงไป หรือแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่ที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลได้ถูกตัดฐานอำนาจทางด้านทรัพยากรลงไปอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการล่มสลายของฝ่ายเสรีไทยและการยึดพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ๆ หลายแห่งที่เคยเป็นของทหารเรือให้มาอยู่ในความควบคุมของฝ่ายรัฐบาลเกือบทั้งหมด อีกทั้งยังมีการลดบทบาทของทหารเรือลงอย่างมากจน⁴⁵ เป็นที่เชื่อได้ว่ากองกำลังทั้งสองส่วนนั้นไม่สามารถที่จะเข้ามาสร้างความหนักใจให้กับฝ่ายรัฐบาลได้อีก แต่รัฐบาลก็ไม่ได้นิ่งนอนใจโดยได้มอบหมายให้ฝ่ายตำรวจภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยภายในคอยเฝ้าดูความเคลื่อนไหวของบุคคลสำคัญ ๆ อยู่ห่าง ๆ ส่วนทางด้านเศรษฐกิจนั้นฐานอำนาจของนายปรีดีก็ถูกคลดลง ดังจะเห็นได้จากการโอนหุ้นในธนาคารเอเชีย จำกัด ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยมีหุ้นส่วนอยู่ให้มาอยู่ในความครอบครองของกลุ่มราชครู

*หลังเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน มีความเสียหายอันเกิดจากการก่อกบฏและการปราบปรามสรุปได้ดังนี้

ประชาชนเสียชีวิต 118 คน ทูตพลภาพ 2 คน บาดเจ็บสาหัส 85 คน บาดเจ็บ 100 คน

ทหารบกเสียชีวิต 17 คน บาดเจ็บสาหัส 115 คน

ทหารเรือเสียชีวิต 43 คน บาดเจ็บสาหัส 87 คน

รวมค่าเสียหายประมาณ 15 ล้านบาท และเรือรบอีก 2 ลำ คือ ร.ล.สารณสินธุ์ และ ร.ล.ศรีอยุธยา

(อ้างจาก รายงานการประชุมวุฒิสภา, ครั้งที่ 3/27 ตุลาคม 2494)

⁴⁵ อนุสรณ์ในงานพระราชเพลิงศพ พลเรือเอกหลวงพลสินธวฉัตร (20 พ.ศ.2519): 72

โดยใช้ชื่อองค์การทหารผ่านศึกบังหน้าไว้ จึงเท่ากับเป็นการตัดฐานทางการเงิน ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นอย่างมากในการติดต่อประสานงานกัน ส่วนทางด้านกลไกทางรัฐสภานั้น พล.ต.อ. เผ่า ก็ได้เข้าไปสร้างกลุ่มอำนาจให้กับตนเอง ด้วยการดึงเอาตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คิดว่าผูกคูกันเข้าใจให้เข้ามาเป็นพวกที่เรียกชื่อว่า คณะกรรมการนิติบัญญัติ โดยเสนอผลตอบแทนในรูปแบบผลประโยชน์ดังที่ได้กล่าวไป ส่วนพวกที่คิดว่าไม่สามารถผูกกันได้แล้วก็ใช้วิธีผลักดันให้ไปเป็นฝ่ายค้าน แต่สำหรับพวกที่คิดว่าจะมีปัญหาต่อความมั่นคงของรัฐบาลอย่างแน่นอน มาตรการสุดท้ายที่ถูกนำมาใช้ก็คือการไม่ให้มีโอกาสดูคดีอีกซึ่งก็คือการมาให้ตายนั่นเอง หากจะวิเคราะห์ถึงการรักษาอำนาจของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จากวิธีการที่ได้กล่าวไปแล้ว จะพบว่าเป็นการตัดทรัพยากรอำนาจไม่ให้รวมตัวกันขึ้นครบองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดอำนาจขึ้นมาได้นั่นเอง

จากการที่ฝ่ายรัฐบาลสามารถกวาดล้างทำลายฐานอำนาจของฝ่ายตรงข้ามได้นี้ ได้ส่งผลให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มีอำนาจมากขึ้น โดยได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมตำรวจและเลื่อนยศเป็นพลตำรวจเอก และยังได้รับตำแหน่งทางการเมืองเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกด้วย ทำให้พล.ต.อ.เผ่ามีอำนาจอย่างเต็มที่ทั้งฝ่ายตำรวจและฝ่ายการเมืองคือเป็นทั้งผู้กำหนดนโยบายและผู้รับนโยบายไปปฏิบัติในเวลาเดียวกัน และได้มีการปรับปรุงกรมตำรวจครั้งใหญ่มีการพัฒนางานตำรวจไปอย่างมากมายทั้งในด้านกำลังพล หน่วยงาน และการพัฒนาบุคลากร การพัฒนางานตำรวจที่เห็นได้อย่างหนึ่งได้แก่การตั้งโรงเรียนสาร์วัตรและผู้บังคับกองขึ้น โดยมีข้อกำหนดว่าต่อไปผู้ที่จะเป็นสาร์วัตรหรือผู้บังคับกองจะต้องผ่านโรงเรียนนี้เท่านั้น ซึ่งยังใช้ตราจนถึงปัจจุบัน และได้วางกฎเกณฑ์ขั้นยศ และคุณวุฒิที่จะมีสิทธิไว้ การโยกย้ายวางตัวนายตำรวจในตำแหน่งสำคัญ ๆ ที่จุดต่าง ๆ ก็ปรับเอาคนที่ไว้ใจได้และคล่องงานไปไว้ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นจุดสำคัญของกรมตำรวจเป็นหูเป็นตาให้ผู้บังคับบัญชา พล.ต.อ.พิชัย กุลละวณิชย์ ได้เลื่อนยศเป็นพลตำรวจจัตวา ดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการ กรมตำรวจซึ่งก็เปรียบเสมือนต้องคอยดูแลงานธุรการทั้งหมด แทนตัวอธิบดีตำรวจ รวมถึงการสั่งการแทนเมื่ออธิบดีมอบหมายมาด้วย ส่วนบรรดาสื่อมวลชนผู้นั้นก็ได้รับการเลื่อนยศเป็นพันตำรวจตรี ดำรงตำแหน่งเป็นสาร์วัตรประจำกองตรวจนครบาล เรียกว่าได้รับการปูนบำเหน็จโดยถ้วนหน้าตั้งแต่ตัวอธิบดีลงมาจนถึงผู้ใต้บังคับบัญชาในระดับล่าง⁴⁶ ซึ่งการขยายหน่วยตำรวจให้มีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ อย่างมากมายนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างกลไกมารองรับการใช้อำนาจของ พล.ต.อ. เผ่าอย่างเห็นได้ชัด

⁴⁶ พล.ต.อ.พุม บูรณสมภพ หนึ่งในบรรดาสื่อมวลชนได้รับบำเหน็จความชอบเป็นกรณีพิเศษ คือ ได้ 3 ชั้น และเลื่อนยศในปีเดียวกัน (พุม บูรณสมภพ, วัชรนะและความพ่ายแพ้ของบูรณเหล็กแห่งเอเชีย, หน้า 113)

⁴⁶ ย่างง สกฤตตะนะ, พล.ต.ต., ไกรว่า อ.ต.ร.เผ่าไม้ตี, หน้า 72

1.5 การกวาดล้างจับกุมกบฏสันติภาพ (10 พฤศจิกายน 2495)

ขบวนการสันติภาพเป็นกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2493-2495 ซึ่งเป็นระยะแห่งการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพโดยมีขบวนการสังคมนิยมเป็นแกนนำ นับเป็นระยะหนึ่งที่สังคมไทยได้มีการเคลื่อนไหวของพลังมวลชนที่มีประชาชนทั่วไปเป็นฐานกำลังอันสำคัญ อย่างที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนในสังคมไทย การเกิดขึ้นของกลุ่มการเมืองนี้เกิดขึ้นมาเนื่องจากไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่ได้ให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาในการที่จะส่งทหารไทยไปช่วยร่วมรบในสมรภูมิเกาหลีอันเพียงเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้นำในการรักษาอำนาจของตนเองเอาไว้เท่านั้น แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นความเคลื่อนไหวของกลุ่มดังกล่าวก็แสดงให้เห็นถึงพลังของฝ่ายสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ที่ได้กลายเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญในระดับชาติ และพยายามที่จะเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองไทยรวมไปถึงแนวความคิดในการล้มล้างรัฐบาลยุคเผด็จการในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

การเกิดขึ้นของขบวนการสันติภาพเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ได้เคยเริ่มต้นในประเทศไทยมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2485 เนื่องจากความไม่พอใจในระบบทุนนิยมที่ได้สร้างความเดือนร้อนให้แก่กรรมกร ชาวนาชาวจี๊วไรทั่วไปที่ไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐบาลแต่ในช่วงนั้นรัฐบาลได้เข้าควบคุมโดยได้ออกพระราชบัญญัติการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้การขยายตัวของกลุ่มการเมืองกลุ่มนี้เป็นไปด้วยความยากลำบาก ครั้นต่อมาเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น กลุ่มขบวนการไทยนี้ได้รับสภาพตนเองเป็น “สหสมาคมต่อต้านญี่ปุ่น” โดยมีเป้าหมายที่จะต่อต้านและขับไล่ญี่ปุ่นให้ออกจากประเทศไทยซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายของคนไทยทั้งชาติเช่นกัน⁴⁷ กลุ่มสังคมนิยมนี้จึงได้รับการสนับสนุนจากบุคคลทั่วไปมากขึ้น ถึงขนาดที่มีการส่งตัวแทนจากหน่วยลัทธิมาร์กซ์ต่าง ๆ มาร่วมประชุมกันในพระนครและก่อตั้งขึ้นเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ในขณะที่เดียวกันขบวนการเสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ก็เกิดขึ้นมาทำให้เกิดความร่วมมือกันเป็นอย่างดี การดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์ในไทยนั้นจะมุ่งไปที่งานด้านสื่อมวลชนเป็นหลักเนื่องจากจะต้องการแนวร่วมจากฝ่ายกรรมการ ชาวนาชาวจี๊วไร นิสิตนักศึกษา ดังนั้นหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายเสรีไทยซึ่งเข้าร่วมกับสหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายมีชัยชะนั้น บทบาทของคอมมิวนิสต์หรือกลุ่มสังคมนิยมจึงมีมากขึ้นจะเห็นได้จากมีการยกระดับหนังสือพิมพ์มหาชนจากหนังสือพิมพ์ใต้ดินมาเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์อย่างเปิดเผยเพื่อ

⁴⁷ สุทธชัย ยัมประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 285

รายงานข่าวสารและเผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยม พรรคคอมมิวนิสต์ได้ดำเนินนโยบายในเชิงรุกมากขึ้นมีการชักชวนบุคคลที่มีบทบาทสำคัญเช่น ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ส.ส.จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปั่น แก้วมาตย์ ส.ส.นครพนม ให้เข้าเป็นสมาชิกได้ หลังจากที่มีการเสนอล้มเลิกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ไปแล้ว ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ถึงกับประกาศตัวเป็น ส.ส.พรรคคอมมิวนิสต์อย่างเป็นทางการ แต่หลังจากการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2490 พรรคคอมมิวนิสต์ได้รับการกระทบกระเทือนมากเท่ากับเป็นการปิดโอกาสที่มีการต่อสู้กันทางสภาพอย่างเปิดเผยเพราะคณะรัฐประหารได้ใช้อำนาจเด็ดขาดในการเข้าปราบปราม กระนั้นก็ตามในระยะแรกที่คณะรัฐประหารยึดอำนาจได้นั้น พรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้ตกเป็นเป้าหมายในการกวาดล้างมากนัก เพราะรัฐบาลนายควง และคณะรัฐประหารมุ่งที่จะกวาดล้างฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เสียมากกว่า ดังนั้น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และขบวนการสังคมนิยมจึงสามารถเคลื่อนไหวได้ต่อมา นอกจากนี้ในระยะนั้นสมาชิกของพรรคก็เป็นกลุ่มจีนหรือลูกจีนเพียงกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น แต่หลังจาก ปี พ.ศ. 2491 แล้ว พรรคคอมมิวนิสต์สามารถชักจูงบุคคลสำคัญอื่น ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิก พรรคฯ ได้มากขึ้นเช่น วาส สุนทรจามร อดีตผู้ก่อตั้งคณะกรรมการ เสนาะ พาณิชย์เจริญ และ อิศนีย์ พลจันทร์ แห่งอักษรศาสตร์ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ซึ่งมุ่งเผยแพร่แนวคิดแบบสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.ท.พโยม จุฬานนท์ ส.ส.เพชรบุรี และผู้ต้องหากบฏเสนาธิการกำลังอยู่ในระหว่าง หลบหนีก็นำเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคในระยะนี้ด้วย แม้ว่าในระยะแรก พ.ท.พโยมจะไม่เห็นด้วย กับหลักการของพรรคคอมมิวนิสต์ แต่หลังจากความล้มเหลวการกบฏเสนาธิการและกบฏวังหลวงแล้ว จึงได้ตระหนักว่าการล้มอำนาจเผด็จการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จำเป็นต้องใช้การปฏิวัติจากประชาชน⁴⁸

การรณรงค์เกี่ยวกับสันติภาพได้มีมากขึ้นอันเนื่องมาจากความไม่พอใจในการตัดสินใจของฝ่ายรัฐบาล เพราะขบวนการสันติภาพได้มองว่าการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพียงเพื่อเอาใจโลกฝ่ายเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้า ความช่วยเหลือของไทยที่มีต่อสงครามเกาหลีในครั้งนั้นคือ ได้ส่งทหารไทยไปช่วยรบจำนวน 4,000 คนด้วยกัน และในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2493 ยังได้ให้การสนับสนุนข้าวอีก 40,000 ตัน แก่เกาหลีได้ทั้ง ๆ ที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศในช่วงนั้นก็ตกต่ำอยู่การต่อต้านจากฝ่ายสันติภาพได้เริ่มต้นจากหนังสือพิมพ์ “การเมืองรายสัปดาห์” ที่มีจรูญ สืบแสง ส.ส.ปัตตานี เป็นเจ้าของ และเพทชาย โชติประดิษฐ์ ส.ส.ธนบุรี เป็นบรรณาธิการได้เปิดการรณรงค์เพื่อ สันติภาพและแกะค้ำค้ำสงคราม กล่าวดำหนิการกระทำของรัฐบาลที่ส่งพี่น้องทหารไทยไปตาย

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 286-289

เพื่ออเมริกาในดินแดนอันไกลโพ้น การเคลื่อนไหวสันติภาพก้าวรุดหน้าไปมากขึ้นเมื่อได้มีการรวมตัวจัดตั้งเป็น “คณะกรรมการสันติภาพสากลแห่งประเทศไทย” ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2494 โดยมี เจริญ สืบแสง เป็นประธาน พระภิกษุธรรมทัต วัดสุทัศน์ และกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นรองประธาน ได้มีการทำหนังสือ 3 ฉบับ ลงวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2494 เรียกร้องให้มหาอำนาจ 5 ประเทศ ยุติความขัดแย้งและทำ “กติกาสันติภาพ”⁴⁹

บทบาทของคณะกรรมการสันติภาพฯ ได้มีเพิ่มมากขึ้น มีการตั้งสาขาขององค์การสันติภาพตามจังหวัดต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างประชามติเรียกร้องสันติภาพขึ้น ปราบกฏมิประชาชนหลายหมื่นคนลงชื่อเรียกร้องสันติภาพและคัดค้านสงคราม ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2495 ได้เกิดภาวะแห้งแล้งอย่างรุนแรงในภาคอีสาน คณะกรรมการสันติภาพฯ ได้ตั้งแผนกสงเคราะห์ขึ้นโดยมีกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นประธาน ดำเนินการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนช่วยบริจาคโดยให้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อในการเผยแพร่ ปรากฏว่าได้รับบริจาคสิ่งของเป็นจำนวนมาก⁵⁰ และระหว่างวันที่ 2-12 ตุลาคม 2495 คณะผู้แทนสันติภาพของไทยได้ส่งผู้แทนจำนวน 9 คน เข้าร่วมประชุมสมัชชาใหญ่แห่งเอเชียและแปซิฟิกของคณะกรรมการสันติภาพสากลที่กรุงปักกิ่ง อันประกอบด้วย นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร หัวหน้าคณะ น.ส.จรรยา กัลยาณมิตร, นายสงวน ตูลาตักษ์ รองหัวหน้าคณะ นายสุรีย์ ทองวานิช น.ส.นุช พวงเพชร น.ส.ลำเจียก ทรัพย์สุนทร น.ส.วริน ชาญชัย นายอาทร พุทธสมบุญ และนายปิ่น แก้วมาดย์ ซึ่งในการประชุมได้มีการอภิปรายโจมตีสหประชาชาติ และรัฐบาลทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าได้ ดำเนินการกดขี่ประชาชนให้เป็นทาส และยังได้ประกาศต่อผู้พิทักษ์สันติภาพเพื่อให้ชาวไทยได้รับ อิสรภาพและเสรีภาพที่สมบูรณ์ จึงทำให้เห็นได้ว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวได้เริ่มสร้างความ ไม่พอใจและความไม่ไว้วางใจให้แก่ฝ่ายรัฐบาลที่มีต่อขบวนการสันติภาพกลุ่มนี้แล้ว⁵¹

ความเคลื่อนไหวครั้งล่าสุดของคณะกรรมการสันติภาพสากลฯ จึงนับได้ว่าท้าทาย รัฐบาลไทยมาก โดยก่อนหน้าที่จะมีการเดินทางไปสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลก็ไม่รับผิดชอบต่อการเดินทางครั้งนี้ ดังนั้นเมื่อเดินทางกลับมาแล้วได้มีการประกาศลงโทษจับกุมผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่ปักกิ่ง โดยอ้างว่าบุคคลเหล่านี้เล็ดลอดออกจากประเทศ เป็นการผิดกฎหมายและมีโทษฐานปลอมแปลงหนังสือเดินทางด้วย ฝ่ายรัฐบาลได้มองว่าการดำเนินงานของคณะกรรมการสันติภาพสากลฯ มีความใกล้ชิดกับประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์มาก

⁴⁹วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, “กบฏสันติภาพ,” วารสารธรรมศาสตร์ 14 (มิถุนายน 2528): 13-18

⁵⁰สุธาสัย ยี่มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, หน้า 296

⁵¹วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, “กบฏสันติภาพ,” วารสารธรรมศาสตร์ 14 (มิถุนายน 2528): 15

เนื่องจากเรื่องสันติภาพได้ริเริ่มโดยโคมินฟอร์มและพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อมีการประชุมสันติภาพในประเทศต่าง ๆ นั้น สถานที่ประชุมมักเป็นประเทศในค่ายสังคมนิยม เมื่อมีโอกาสอภิปรายแล้ว ก็มักโจมตีรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ เสมอโดยเฉพาะการส่งทหารเข้าร่วมสงครามเกาหลี นอกจากนี้สถานีวิทยุโรปกึ่งของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนยังได้ออกข่าวสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการสันติภาพในประเทศไทยเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่มีการริเริ่มในเดือนมิถุนายน 2493 ทั้งยังได้ออกข่าวให้เข้าใจว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในขบวนการสันติภาพในประเทศไทยด้วย กรณีดังกล่าวได้ทำให้รัฐบาลมีความหวาดระแวงต่อขบวนการสันติภาพเพิ่มมากขึ้น และเมื่อเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวกับกลุ่มอื่น ๆ คือ ขบวนการกู้ชาติ และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ต่างก็อ้างว่าสนับสนุนสันติภาพด้วยแล้ว ยิ่งทำให้รัฐบาลเกรงว่า คณะกรรมการสันติภาพสากลน่าจะมีได้มีนโยบายเพื่อเรียกร้องสันติภาพแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่อาจมีเป้าหมายเพื่อสั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลแล้วฉวยโอกาสยึดอำนาจก็เป็นได้

ในขณะที่คณะกรรมการสันติภาพฯ กำลังรณรงค์เรื่องสันติภาพอย่างแข็งขันได้เกิดกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายต่างประเทศ ซึ่งในขณะนั้นไทยมีความผูกพันกับสหรัฐอเมริกา กลุ่มนี้ใช้ชื่อว่า “ขบวนการกู้ชาติ” ซึ่งประกอบไปด้วยนักหนังสือพิมพ์ นักการเมืองและนายทหารเรือกลุ่มหนึ่ง เช่น นายสุพจน์ คำนครภูฏ, น.ต.พ่วงเพ็ชร บุญยรัตนพันธุ์, นายสุภัทร ตุนคนธาภิรมย์, นายสมุทรรุรักษกะ และน.ค.มนัส จารุภา เป็นต้น⁵² เริ่มต้นจากนายสุพจน์ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์สายใหม่และนายสมุทรรุ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ซึ่งเป็นนักข่าวหัวก้าวหน้ามีความไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลที่นำเอาประเทศชาติไปเป็นเมืองขึ้นของสหรัฐอเมริกาโดยอีกฝ่ายไม่ต้องใช้กำลังบุกเพียงแต่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนผู้นำเพียงไม่กี่คน การเสนอข่าวของสื่อมวลชนออกมาทางหน้าหนังสือพิมพ์ก็ทำไม่ได้เพราะถูกคุกคามจากภัยมืดซึ่งเป็นพวกเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลผู้รักษากฎหมายเป็นผู้เข้มงวดฝ่ายตรงข้ามเสียเองทั้งทางตรงและทางอ้อมจนถูกเรียกว่า “ยุคทมิฬ” และในช่วงนั้นเองเป็นจังหวะที่ทหารเรือถูกฝ่ายรัฐบาลยึดอำนาจทางการเมืองการบังคับบัญชาและอาวุธยุทธภัณฑ์ไปหมด จึงได้อาศัยโอกาสนี้จัดทำใบปลิวออกมาใช้นามว่า “พลพรรคเสรีชนแห่งประเทศไทย” จากนั้นก็ใช้ทุกสโลบายต่าง ๆ ในการชักจูงเพื่อนร่วมอุดมการณ์ให้เข้ามาเป็นพวกด้วย มีการจัดทำใบปลิวเพื่อชักชวนประชาชนผู้รักชาติถึง 3 ครั้งด้วยกัน ใบปลิวฉบับแรกนั้นมีเนื้อหาสาระที่มุ่งโจมตีฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะจอมอัครวิเศษ ศรียานนท์ ว่ารับจ้างอเมริกาขนอาวุธให้นายพลหลิม

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26

ผู้บัญชาการกองพล 93 ของจีนคณะชาติที่ถูกคอมมิวนิสต์ตีกระเจิงออกมาจากมณฑลยูนนาน อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของไทยโดยวนเวียนอยู่ในญวน ลาว พม่า ซึ่งมีอาณาเขตเป็นรอยตะเข็บเชื่อมกัน ทั้งยังแฉพฤติกรรมของสหรัฐว่าเข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทยเป็นการชักนำเข้าลึกลับซุกซุกเข้าบ้านและจะนำไทยเข้าไปสู่สมรภูมिनอกประเทศที่สหรัฐเป็นหัวเรือใหญ่ โบปปลิวคังกล่าวได้ถูกส่งไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ หน่วยกรรมกรที่มีความคิดเห็นรุนแรง นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล รวมทั้งบรรดาฝ่ายทหารเรือที่ถูกกดดันจากฝ่ายรัฐบาลนอกจากนี้ยังได้บรรยายถึงความสูญเสียเอกราชทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของไทยต่อสหรัฐอเมริกาและพวกต่างด้าวในรูปแบบต่าง ๆ โบปปลิวที่จัดทำขึ้นนี้ไม่ได้พิมพ์ด้วยแท่นพิมพ์แต่ใช้พิมพ์ดีดแล้วอัดโรเนียวออกมาซึ่งต่อมาภายหลังได้กลายเป็นเอกสารสำคัญประกอบคดีกบฏสันติภาพในสายของขบวนการกู้ชาติ จะเห็นได้ว่าโบปปลิวที่ถูกจัดทำขึ้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกจิตสำนึกให้เกิดความเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เรียกร้องให้ต่อสู้โค่นล้มรัฐบาลเผด็จการทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความเสียหายเปรียบที่ชนชั้นกรรมกรถูกชนชั้นนายทุนกดขี่ โจมตีนโยบายต่างประเทศของไทยที่ยึดติดกับสหรัฐอเมริกามากเกินไป หลังจากที่มีความเคลื่อนไหวอย่างลับอยู่ระยะหนึ่งก็สามารถรวมตัวคนไทยผู้รักชาติได้กลุ่มหนึ่งมีทหารบก และทหารเรือกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมด้วยนั่นคือ พล.ร.ต.ทหาร จำหริวัณ และพล.ต.มนคร เขมะโยธิน ซึ่งเคยก่อกบฏครั้งสำคัญมาแล้วเป็นหัวหน้าสายคดีกบฏสันติภาพ จึงประกอบไปด้วย ทหาร นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ นิสิตนักศึกษา ชาวนา กรรมกร อย่างครบถ้วน⁵³

จะเห็นได้ว่านโยบายหลัก ๆ ของ คณะกรรมการสันติภาพฯ กับขบวนการกู้ชาติ มีเรื่องตรงกันคือ โจมตีนโยบายต่างประเทศของ ไทยที่เข้าไปผูกพันกับสหรัฐอเมริกาจนถึงขั้นส่งทหารเข้าร่วมรบในสมรภูมิเกาหลี แต่ขบวนการกู้ชาติมีความคิดที่ก้าวไกลไปกว่านั้นถึงขั้นเรียกร้องให้มีนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางอีกด้วย ส่วนทางด้านความสัมพันธ์กับ คณะกรรมการสันติภาพฯ นั้น ขบวนการกู้ชาติเคยส่งสารสนับสนุนการรณรงค์เพื่อสันติภาพและให้ข้อเสนอแนะบางอย่างแต่คณะกรรมการสันติภาพฯ ก็ได้ประกาศว่า ขบวนการกู้ชาติกับตนไม่มีความสัมพันธ์กันในเรื่องใด ๆ กันทั้งสิ้น ขบวนการนี้มีลักษณะการจัดองค์กรที่กระชับ และเป็นระบบระเบียบมากขึ้นโดยมีการร่างธรรมนูญของขบวนการขึ้น จัดตั้งเป็นองค์กรลดหลั่นตามลำดับชั้นการติดต่อกันมีการกำหนด “ชื่ออภิวัฒน์” ขึ้นใช้แทนชื่อจริงในเวลาติดต่อกันเพื่อป้องกันความเสียหาย เช่น น.ต.พ่วงเพชร ใช้ชื่อว่า “สวัสดิ์หรือพี” ในการติดต่อ สมุทร สุรักขกะ ใช้ชื่อว่า “เทียนหรือเทียนชัย” สุพจน์ คำนดระภูต ใช้ชื่อว่า “หล่อ” เป็นต้น⁵⁴ เนื่องจากความเคลื่อนไหว

⁵³ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 215-219

ของขบวนการกู้ชาติเป็นไปเพื่อล้มล้างรัฐบาลโดยตรง ซึ่งอาจจะใช้กำลังเข้าทำการเปลี่ยนแปลง ก็เป็นไปได้ และการเคลื่อนไหวอย่างลับ ๆ นั้น ทำให้ฝ่ายรัฐบาลจำเป็นต้องหาทางระงับโดยเร็ว เมื่อเริ่มมีการเคลื่อนไหวอย่างผิดปกติกเกิดขึ้นภายในขบวนการฯ มีการติดต่อกันระหว่างระดับนำของขบวนการฯ ฝ่ายรัฐบาลจึงได้ลงมือจับกุมขึ้นเพื่อเป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม พร้อม ๆ กับการจับกุมกลุ่มอื่นอีกเป็นจำนวนมากในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495

ความเคลื่อนไหวของขบวนการสันติภาพและขบวนการกู้ชาติดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกาได้เร่งเร้าให้รัฐบาลไทยจับพวกที่ก่อกวนเคลื่อนไหวต่อต้านอเมริกาในรูปการต่าง ๆ เป็นการด่วน โดยใช้เหตุผลว่า “เป็นพวกคอมมิวนิสต์แฝงมา ถ้าไม่รีบกวาดล้างจะขยายตัวใหญ่ขึ้น ชิดครองประเทศไทยได้” การจับกุมในครั้งนี้จึงเข้าลักษณะจับกุมเพื่อเอาใจฝ่ายสหรัฐฯ ดังที่พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้เคยกล่าวกับคณะกรรมการนิติบัญญัติเมื่อครั้งประชุมที่บ้านมนังคศิลาว่า “ที่มีการจับกุมในครั้งนี้ เพราะเพื่อนอเมริกันบอกให้จับ”⁵⁴ แต่ก็ได้มีการปฏิเสธในภายหลัง ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า พล.ต.อ.เผ่า นั้นมีความสัมพันธ์อันดีกับฝ่ายอเมริกัน โดยเฉพาะกับนายพลโคโนเวนซ์ซึ่งมีความสนิทสนมกันมาก ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่แล้วว่าสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ไทยด้วยการส่งครูฝึกและอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ มาช่วยเหลือไทยในรูปของบริษัท ซี.ซี.พลาย โดยมุ่งเน้นไปที่กรมตำรวจเป็นหลัก การกวาดล้างปราบปรามของฝ่ายรัฐบาลจึงถูกกำหนดขึ้นภายใต้การนำของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะอธิบดีกรมตำรวจ ฝ่ายตำรวจได้อาศัยจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามจากการรับแนวร่วมเข้ากลุ่มโดยไม่มีกรกลั่นกรองให้เข้มงวด จึงมีโอกาสดังกล่าวเข้าไปแทรกซึมเข้าไปในสายทหารเรือในรูปของผู้สูญเสีย จะขอร่วมแก้แค้นเพื่อล้มล้างรัฐบาลด้วยแล้วถูกกลืนร่วมปะตั้งพรรคตามสายงาน พยายามล้วงเอาตัวหัวหน้าที่คบคิดกันจนสำเร็จ การจับกุมได้เริ่มมีขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกันในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 เริ่มตั้งแต่ น.ต.พ่วงเพชร บุญรัตนพันธุ์ ซึ่งได้ทุนไปเรียนหลักสูตรการฝึกบินไอพ่นที่ประเทศอังกฤษ ได้ถูกเรียกตัวกลับประเทศไทยด่วนโดยถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ เมื่อกลับถึงสนามบินดอนเมืองก็ถูกจับกุมทันที เอกสารทุกชิ้นนับตั้งแต่เศษกระดาษโน้ตข้อความไปจนถึงจดหมาย สมุด หนังสือถูกยึดทางกรมตำรวจได้จับกุมในข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร นอกจากนี้ยังได้แถลงการณ์ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ความว่า...⁵⁵

⁵⁴ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, *แผนชิงชาติไทย*, หน้า 300

⁵⁵ สุพจน์ คำนครธุด, *เล่าเรื่องขบวนการกู้ชาติ* (กรุงเทพมหานคร: ศิริพรการพิมพ์, 2528), หน้า 24

⁵⁶ แมน มนต์เมศรี, *การเมืองในยุคมืด*, หน้า 242-248

“ด้วยปรากฏจากการสอบสวนของกรมตำรวจว่า มีบุคคลคณะหนึ่งได้สมคบกันกระทำผิดกฎหมาย ด้วยการยุยงให้มีการเกลียดชังในระหว่างคนไทยด้วยกันเพื่อก่อให้เกิดการแตกแยก เกิดการทำลายกันเอง โดยใช้อุบายต่าง ๆ เช่น ปลุกปั่น แบ่งชั้น เป็นชนชั้น นายทุนบ้าง ชนชั้นกรรมกรบ้าง ชักชวนให้เกลียดชังต่างประเทศที่เป็นมิตรของประเทศบ้าง อันเป็นการที่อาจทำให้เสื่อมเสียสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศยุยงให้ทหารที่รัฐบาลส่งออกไปทำการรบในเกาหลีตามพันธะรัฐบาลมีอยู่ต่อองค์การสหประชาชาติให้เสื่อมเสียวินัย เมื่อเกิดการปั่นป่วนกันขึ้นในบ้านเมืองได้ระยะเหมาะสมแล้วก็จะใช้กำลังเข้าทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบอื่นซึ่งมิใช่ระบอบประชาธิปไตย ด้วยการชักจูงต่างประเทศเข้าร่วมทำการยึดครองประเทศไทย โดยตั้งชื่อว่าประชาธิปไตยแผนใหม่ หรือประชาธิปไตยของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงประเพณีเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมด้วยวิธีการกระทำประทุษร้าย ใช้กำลังบีบบังคับหรือกระทำร้ายและปกปิดวิธีการ มีจุดประสงค์ให้ความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน องค์การดังกล่าวมีชื่อว่า 1. ขบวนการกู้ชาติ 2. พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และ 3. คณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย องค์การทั้ง 3 ได้กำหนดแผนการที่จะล้มล้างรัฐบาล และจะให้เปลี่ยนแปลงประเพณีการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศไทย ทางกรมตำรวจสืบทราบแผนการโดยละเอียด ได้ออกกวาดล้างจับกุมบุคคลที่ร่วมกันก่อการร้ายต่อประเทศเหล่านั้นทั้งหมดไว้แล้ว และ กำลังติดตามจับกุมพวกที่หลบหนีอยู่เพื่อความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ...”

ในระยะแรก กรมตำรวจได้แถลงว่ามีบุคคลที่ถูกจับกุมครั้งนี้รวมทั้งสิ้น 104 คน แต่ในการพิจารณาและมีความเห็นในทางคดีของเจ้าพนักงานตำรวจที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่แล้วเมื่อไปถึงพนักงานอัยการก็จะส่งไม่ฟ้องเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพยานหลักฐานที่ถูกอ้างถึงในโทษฐานกบฏภายในหรือภายนอกราชอาณาจักรนั้นอ่อนไม่พอฟ้อง หรือถ้าหากคดีถูกนำขึ้นสู่ศาลก็จะถูกพิจารณายกฟ้องเสียเป็นส่วนใหญ่เพราะหลักฐานไม่เพียงพอที่จะตัดสินลงโทษได้ ทำให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมตำรวจและอยู่ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกตำแหน่งหนึ่งตระหนักถึงข้อกฎหมายตรงนี้ดีเพราะตราบไคที่ฝ่ายตรงข้าม ไม่ได้มีการใช้กำลังหรือไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามีการข่มขู่กำลังไพร่พลเพื่อจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองแล้ว ความผิดฐานกบฏนั้นก็就会被ส่งไม่ฟ้องหรือถูกยกฟ้องเกือบทุกรายไป ดังนั้นเพื่อให้ตำรวจสามารถทำการจับกุมอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถกวาดล้างปราบปรามได้อย่างถูกต้องชอบธรรม พล.ต.อ.เผ่าจึงได้ใช้กลไกทางรัฐสภาที่มีสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรฝ่ายของคนประกอบเข้าเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติ ออกกฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ได้ เป็นผลสำเร็จภายในวันเดียวคือวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495 ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว และสามารถใช้ออกกฎหมายที่ออกมานั้นเป็นเครื่องมือในการจับกุมได้อย่างต่อเนื่องทำให้ สามารถถึงการเคลื่อนไหว แต่ละกลุ่มที่มีพฤติการณ์ต่อต้านรัฐบาลในช่วงเวลานั้นเข้ามาไว้เป็นกลุ่มเดียวกันแล้วลงมือกวาดล้างด้วยข้อหาที่บัญญัติไว้กฎหมายฉบับดังกล่าวได้เรียบหมดทุกกลุ่ม แล้วตั้งชื่อคดีกบฏกลุ่มนี้ว่า “กบฏสันติภาพ”

ในที่สุดได้ส่งฟ้องผู้ต้องหาในคดีนี้ทั้งหมด 54 คน เป็นกลุ่มขบวนการ กู้ชาติ 25 คน กลุ่มสันติภาพและคอมมิวนิสต์ 17 คน กลุ่มขบวนการดาบพลซอด 11 คน⁵⁷

1.6 กรณีสังหารนายเตียง ศิริขันธ์ กับพวก (12 ธันวาคม พ.ศ. 2495)

นายเตียง ศิริขันธ์ เป็น ส.ส.จังหวัดสกลนคร เป็นนักการเมืองอีกผู้หนึ่งที่ คณะรัฐประหาร ได้เฝ้าติดตามพฤติกรรมมาเป็นเวลานานแต่ยังไม่สามารถจับกุมตัวมาลงโทษได้ นายเตียงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากในภาคอีสานถึงกับได้รับฉายาว่าเป็น “ขุนพลแห่งอีสาน” หรือ “ขุนพลแห่งภูพาน” ผลงานทางการเมืองของเขาเป็นที่ศรัทธาของประชาชน เมื่อครั้งเกิดสงครามโลกครั้งที่สองนายเตียงเป็นผู้จัดทำสนามบินลับขึ้นหลายแห่งทั้งที่สกลนครและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้พลพรรคเสรีไทยจากนอกประเทศเข้ามาปฏิบัติการในไทย นอกจากบทบาทในการคุมสนามบินลับยามเสรีไทยได้คืนโค่นกองทัพญี่ปุ่นแล้ว นายเตียงยังมีบทบาทสำคัญในด้านการติดต่อกับ ญวนและลาวอิสระถึงขนาดพึ่งพากันได้ทั้งกำลังคนและอาวุธ เรียกว่า ถ้านายเตียงต้องการตั้งรัฐอิสระขึ้นในอีสานเมื่อใดรัฐบาลต้องหวั่นไหว เช่นเมื่อครั้งที่คณะรัฐประหารยึดอำนาจได้ใหม่และ จับไล่ นายปรีดี พนมยงค์ ที่ทำเนียบท่าช้างวังหลวงนายเตียงยังคิดจะระดมเสรีไทยในอีสานบุก กรุงเทพฯ แต่ นายปรีดี ได้ยับยั้งไว้ก่อนดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของบทนี้ และเมื่อครั้งที่ ขบวนการกู้ชาติได้เกิดขึ้นมีการเคลื่อนไหวจะล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม แล้วรัฐบาลได้ ตามล่าบุคคลเหล่านั้นจนต้องหนีออกนอกประเทศ บุคคลกลุ่มนี้ยังได้ติดต่อให้นายเตียงช่วยจัดคน ญวนซึ่งเป็นคนของนายเตียง ที่ อ.แกลง จ.ระยอง เป็นผู้นำทางให้โดยนายเตียงมอบปืนสั้น ยู.เอส. อาร์มี 11 มม. พร้อมกระสุน 50 นัด แม็กกาซีนอีก 4 อันซึ่งเป็นอาวุธที่เสรีไทยได้จากสหรัฐอเมริกายามสงครามแก่ผู้ร่วมขบวนการกู้ชาติที่หลบหนีการจับกุมด้วย แม้ว่าในภายหลังนายเตียงจะ ถูกจับกุมตัวและไม่ให้ประกันตัวโดยอ้างว่าเป็นผู้ต้องหาสำคัญและมีอิทธิพลมากใช้ตำรวจทหาร 7 จังหวัดตามล่าเป็นเวลากว่าจะได้ตัวมาดำเนินคดี แต่เมื่อมีการพิจารณาในชั้นศาล ศาลอาญาได้ส่ง

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 211

ปล่อยนายเตียง เพราะไม่มีหลักฐานที่จะเอาโทษฐานกบฏตามฟ้องได้⁵⁸ จากอิทธิพลที่มีอยู่และพฤติการณ์ดังกล่าวจึงทำให้คณะรัฐประหาร พยายามหาทางที่จะกำจัดนายเตียงให้พ้นจากเส้นทางอำนาจให้ได้

นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นนักการเมืองที่เคย ร่วมกับพวกสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และเลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลาในนามของ กลุ่มสหชีพ โดยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2495 พวกสหชีพได้รับเลือกตั้ง ประมาณ 20 คน พล.ต.อ.เผ่าได้มาติดต่อขอให้พวกสหชีพสนับสนุนรัฐบาล พรรคพวกปรึกษากันแล้วตกลงจะสนับสนุนรัฐบาลแต่มีข้อแม้ให้รัฐบาลรับเอานโยบายสหกรณ์อันเป็นนโยบายของพรรคสหชีพแต่เดิมไปปฏิบัติด้วย ฝ่ายรัฐบาลก็ยอมทั้งรับว่าจะไม่ป้ายสีว่าพวกสหชีพเป็นคอมมิวนิสต์ ส่วนคนที่ถูกฆ่าตายไปแล้วก็จะไม่มีการจองเวรกัน ระหว่างนั้นรัฐบาลมีการประชุมสมาชิกฝ่ายสนับสนุนที่บ้านเสรีมนังคศิลา เรียกว่า คณะกรรมการนิติบัญญัติ และตั้งให้สมาชิกเป็นกรรมการนิติบัญญัติประจำกระทรวงอีกด้วย พวกสหชีพได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการนิติบัญญัติทุกคน นายเตียงเป็นกรรมการนิติบัญญัติประจำกระทรวงการคลัง จอมพล ป. เป็นประธานคณะกรรมการ พล.อ.มังกร พรหมโยธี เป็นรองประธาน พล.ต.อ.เผ่า เป็นเลขาธิการ นายเตียงเป็นคนกลางที่จะสื่อข่าวคราวของนายปรีดีให้พวกสหชีพได้ทราบความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา⁵⁹

แม้ว่านายเตียงจะได้เคยร่วมงานทางการเมืองกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มารยะหนึ่งก็ตาม แต่การดึงกลุ่มของนายเตียงเข้าร่วมในครั้งนั้นก็ด้วยความจำเป็นเพื่อต้องการให้ฝ่ายรัฐบาลได้เสียงข้างมากในสภาอันจะทำให้การบริหารประเทศเป็นไปได้อย่างสะดวกเท่านั้น ฝ่ายรัฐบาลจึงต้องรับเอานโยบายสหกรณ์ของกลุ่มนายเตียงเข้าไว้เป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยความจำยอมทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการ ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พล.ต.อ.เผ่าได้มาชักชวนพวกสหชีพเดิมไปร่วมสนับสนุนรัฐบาลเวลาอภิปราย ได้มีการพูดคุยกันระหว่างนายเตียงกับ พล.ต.อ.เผ่า ถึงกับได้มีการชี้หน้าด่านายเตียงกับพวกว่า แนวความคิดดังกล่าวเป็นของหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) นอกจากนี้นายโมรา ณฑกลาง ซึ่งเป็นฝ่ายสหชีพผู้หนึ่งยังได้เคยให้การในชั้นศาลซึ่งแสดงให้เห็นความไม่ลงรอยกันระหว่างนายเตียงกับ พล.ต.อ.เผ่าบนสภาผู้แทนราษฎรด้วยว่า เมื่อครั้งที่นายโมราขึ้นอยู่กับนายเตียง เมื่อ พล.ต.อ.เผ่า เดินมานายเตียง

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 285-283

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 165

ได้ขอตัวเข้ากับพุดกับอริบตีเฒ่าและนายเตียงได้พูดขึ้นเสียงดังว่า “ท่านก็นับถือพระองค์หนึ่ง ผมก็นับถือองค์หนึ่ง อย่ามาก้าวกายพระของผมก็แล้วกัน” พล.ต.อ.เฒ่าพุดตอบว่า “ไม่มีอะไรน่า เข้าใจกันดีแล้ว” นายโมราเข้าใจว่า พระของนายเตียงคือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ส่วนพระของพล.ต.อ.เฒ่า คือ จอมพลป.พิบูลสงคราม⁶⁰

การรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหชีพทำให้นายเตียงมีความสนิทสนมกับนายถวิล นายทองอินทร์ และนายจำลอง ซึ่งบุคคลทั้งสามได้ถูกกำจัดไปจากวงการเมืองตั้งแต่พ.ศ. 2492 หลังเกิดกบฏวังหลวงแล้ว ต่อมาเมื่อเกิดกบฏสันติภาพในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้ตีบทรามมาว่า พวกกบฏได้สมคบกับบุคคลภายนอกประเทศเตรียมที่จะนำกำลังจากภายนอกมาล้มล้างรัฐบาล ซึ่งในการนี้บุคคลที่เข้าข่ายต้องสงสัยมากที่สุดหนีไม่พ้นนายเตียง เนื่องจากก่อนหน้านี้อันหลังที่คณะรัฐประหารใหม่ ๆ นายเตียงถึงกับไปรวบรวมสมัครพรรคพวกเพื่อต่อต้านฝ่ายคณะรัฐประหาร ประกอบกับนายเตียงมีอิทธิพลที่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทางพล.ต.อ.เฒ่าจึงได้มอบหมายให้ พล.ต.อ.พระพิณจนคดี ไปเป็นควบคุมการสอบสวนซึ่งมีการแบ่งออกเป็นหลายสายงานด้วยกัน ทำการสอบสวนโดยเร่งรีบทั้งกลางวันและกลางคืน แม้วันหยุดราชการก็ไม่หยุด ใช้ติกสโมสร กรมตำรวจ เป็นที่ทำการสอบสวน นายเตียง ศิริขันธ์ นายชาญ บุนนาค นายเล็ก บุนนาค ได้ถูกตำรวจตามตัว และเรียกให้ไปสอบสวนที่สันติบาล นายเตียงนั้น ถูกตำรวจเรียกตัวไปขณะกำลังประชุมกรรมการนิติบัญญัติที่บ้านมนังคศิลา เมื่อวันศุกร์ที่ 12 ธันวาคม 2495 ซึ่งเป็นการประชุม นัดพิเศษ ซึ่งก่อนที่นายเตียงจะออกไปจากที่ประชุมได้กำชับกับนายพันธ์ อินทวงศ์ ว่า “อ้าวถูกตำรวจเรียกตัวไปสอบสวนในฐานะพยาน ให้บอกให้พวกเราไว้ด้วยและคอยสังเกตความเคลื่อนไหวไว้ ถ้าสงสัยอะไรให้ไปถามคุณเฒ่า” หลังจากนั้นนายเตียงก็ไม่ได้กลับมายังบ้านพักหรือปรากฏตัวให้เห็นอีกเลย นายพันธ์ได้เคยไปสอบถามเรื่องนายเตียงกับพล.ต.อ.เฒ่า ว่าเอนายเตียงไปเก็บแล้วใช่ไหม ซึ่งคำว่า “เก็บ” หมายความว่าเอาไปฆ่า แต่พล.ต.อ.เฒ่าปฏิเสธว่าไม่รู้เรื่องและยังได้บอกว่าได้ช่วยเหลือ นายเตียงเอาไว้มาก ภรรยาของนายเตียงก็เป็นญาติกัน ต่อมาในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2495 ตอนบ่ายมี การประชุมกรรมการนิติบัญญัติพล.ต.อ.เฒ่าได้แถลงในที่ประชุม กล่าวหาว่า นายเตียงทรยศต่ออุดมคติ ทรยศต่อพรรคพวกที่ได้ให้ไว้ต่อกัน นายเตียงเป็นคอมมิวนิสต์ได้หลบหนีออกนอกประเทศทาง เมืองกาญจน์ไปอยู่ที่วิกตอเรียปอยด์ ในประเทศพม่า อาการที่แถลงรู้ถือว่าเป็นการจริงจัง ประสงค์ที่ จะให้สมาชิกเชื่อเช่นนั้นและว่าตำรวจได้รถมาจากเมืองกาญจน์ (กาญจนบุรี) 3 คัน⁶¹

⁶⁰ คำพิพากษาศาลอาญา ลง 20 ตุลาคม 2502 คดีหมายเลขคำที่ 2628/2501 คดีหมายเลขแดงที่ 1542/2502 หน้า 6 (สำเนา)

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติยึดอำนาจจาก รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม พล.ต.อ.เผ่าได้ออกไปอยู่นอกประเทศ ได้มีการรื้อฟื้นสะทาศคดีการเมืองต่าง ๆ ที่ประชาชนเรียกร้อง ภริยาของผู้ที่หายสาบสูญไปจึงได้ยื่นคำร้องทุกข้อต่ออธิบดีกรมตำรวจคนใหม่ซึ่งก็คือ พล.ต.อ.ไอศว ไอศวแสนยากร ขอให้สอบสวนข้อเท็จจริงคดีนี้ คณะกรรมการสอบสวนได้มีการสอบสวนพยานที่เกี่ยวข้องกับคดีนี้จำนวนหลายปาก ซึ่งปรากฏว่าพยานในคดีนี้ล้วนเป็นผู้ที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ตอนที่มีการขุดหลุมเตรียมไว้เพื่อที่จะเผาและฝังศพที่ได้มีการฆ่าตายเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ยังได้สอบสวน ส.ต.ต.สมพงษ์ กรพาศิษฐ์ ซึ่งเป็นคนขับรถของพล.ต.อ.อรรถพร ทุกประยูร และได้เห็นเหตุการณ์อีกด้วย จากสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงหลังจากเกิดการยึดอำนาจแล้ว ถ้าบุคคลทั้ง 5 คนที่หายไปนั้นได้แก่ นายเตียง ศิริขันธ์ นายชาญ บุนนาค นายเล็ก บุนนาค นายผ่อง เขียววิจิตร นายสง่า ประจักษ์วงศ์ หลบหนีภัยการเมืองจริงและยังมีชีวิตอยู่ ก็น่าจะได้อีกกลับเข้ามาปรากฏตัวให้เห็นได้แล้ว เพราะไม่มีอะไรจะต้องกลัวเกรงอีกต่อไป แต่ไม่ปรากฏว่าได้มาหรือแม้แต่ส่งข่าว เพราะฉะนั้นจึงเชื่อได้ว่านายเตียงกับพวกที่หายไปไม่ได้หลบหนีไปเอง ยิ่งกว่านั้นยังน่าจะเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นได้ตายไปแล้ว⁶² ประกอบกับทางคณะกรรมการสอบสวนได้สืบสวนคดีนี้จนพบศพที่จังหวัดกาญจนบุรี

ตามหลักฐานพยานและเหตุผลแวดล้อมดังกล่าวแสดงว่า นายเตียงกับพวกไม่มีชีวิตอยู่แล้ว พยานใจทักให้การว่าได้รู้เห็นการฆ่านายเตียงกับพวกที่กรุงเทพฯ แล้วนำศพไปเผาในป่าเมืองกาญจน์ ศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ตายทุกคนไม่ปรากฏว่าเคยมีสาเหตุโกรธเคืองกับจำเลยคนใด โดยเฉพาะนายเตียง ศิริขันธ์ เป็นนักการเมือง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รับเลือกตั้งติดต่อกันทุกสมัยเป็นเวลาช้านาน ตั้งกัศพรยศหิพซึ่งมีแนวนโยบายการสหกรณ์เป็นสำคัญ และมีบุคคลภายนอกวงการของพรรคอาจคิดว่าเป็นพวกที่นิยมคอมมิวนิสต์ได้ สมาชิกพรรคสหชีพเคารพนับถือ นายปรีดี พนมยงค์ ครูอาจารย์แม้จะออกไปอยู่นอกประเทศก็มีการติดต่อกันตลอดเวลา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีทำสัญญาร่วมพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ จึงเกิดมีกบฏชาติ เรียกว่า ขบวนการเสรีไทย ขึ้น โดยมีนายปรีดีเป็นหัวหน้าภายในประเทศ นายเตียง ศิริขันธ์เป็นหัวหน้าสายจังหวัดสกลนคร นายชาญ บุนนาค

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11

ตามคำบอกเล่าของพยาน แพทย์จากสถาบันนิติเวช กรมตำรวจ ได้ทำการชันสูตรอย่างถูกวิธีด้วยการลอกดินทีละชั้น เพื่อให้สามารถตรวจสภาพของศพได้เหมือนที่ฝังอยู่จริง ปรากฏพบโครงกระดูก กระโหลกศีรษะ 5 แห่ง กระดูกส่วนต่าง ๆ ของร่างกายปนกันอยู่ นอกจากนี้ยังได้พบหัวเข็มขัด 4 หัว พวงกุญแจ สันรองเท้า วัตถุเป็นก้อน 4-5 ก้อน กรอบแว่นตาและกระจกแว่นตา หูบีปน้ำมัน เศษเสื้อที่ไหม้ไฟ เศษหินที่ยังไหม้ไม่หมด กุญแจมือเหล็ก 2 อัน ซึ่งภริยาของผู้ตายได้ตรวจดูแล้วต่างยืนยันว่าเป็นของผู้ตายจริง

นายเล็ก บุนนาค กับพวกได้ ร่วมอยู่ในขบวนการเสรีไทยที่หัวหิน มีการสะสมอาวุธยุทธภัณฑ์ด้วย หลังจากเลิกสงครามโลก พรรคสหชีพได้เป็นรัฐบาล นายเตียงกับเพื่อนผู้แทนราษฎรที่เป็นหัวหน้าหน่วยเสรีไทยได้เป็นรัฐมนตรี นายชาญ บุนนาค เป็นสมาชิกวุฒิสภาและได้สัมปทานป่าไม้ ภายหลังจากเกิดรัฐประหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พล.ต.อ.เผ่าเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติหลายครั้ง รัฐบาลทำการปราบปราม นายทองอินทร์ นายถวิล นายทองเปลว นายจำลอง อดีตรัฐมนตรีในคณะของนายเตียงถูกจับและถูกยิงตาย นักการเมืองหายไบนัยว่าถูกฆ่าตายหลายคน ทั้งนี้เห็นได้ว่ากลุ่มนักการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ กับกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีพรรคพวกคือนายเตียง นายทองอินทร์ นายถวิล นายจำลอง นายทองเปลว เป็นต้น ทำการช่วงชิงอำนาจบริหารประเทศซึ่งกันและกัน จำเลยในคดีนี้ล้วนเป็นตำรวจอยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของ พล.ต.อ.เผ่า อธิบดีกรมตำรวจทั้งสิ้นจึงเป็นเหตุผลให้น่าเชื่อว่า นายเตียง นายชาญกับพวกถูกฆ่าตายครั้งนี้ด้วยเหตุผลในทางการเมืองมิใช่ เพราะมีสาเหตุเป็นส่วนตัวกับบุคคลใด⁶³

เหตุการณ์ฆ่าคนทั้ง 5 ในคดีนี้ได้กระทำที่กรุงเทพฯ เริ่มต้นด้วยนำตัวไปพบกับ พล.ต.อ.อรรถพร ทุกประยูร ที่บ้านพักของ พล.ต.จ.รัตน์ วัฒนะมหาตม์ ในกรมตำรวจทำนองเอาตัวไปสอบสวนก่อนแล้วจึงคุมไปฆ่าตายที่ละคนที่บ้านเลขสะพานพระโขนงซึ่ง พล.ต.อ.อรรถพร ได้เช่าไว้ จากนั้นจึงได้นำศพไปทำการเผาและฝังไว้ในป่าจังหวัดกาญจนบุรี จำเลยในคดีนี้เป็นข้าราชการตำรวจรวมทั้งหมด 15 คน โดยถูกฟ้องในข้อหา “สมคบร่วมกันฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา” คดีนี้ได้มีการพิจารณาถึง 3 ศาลด้วยกัน จำเลยที่ถูกฟ้องในคดีนี้ไม่มีผู้ใดถูกลงโทษ ศาลฎีกาได้ยกฟ้องโจทก์ และได้ปล่อยตัวให้พ้นข้อหาไปทุกคน ตามความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแล้วเห็นว่า ศาลอาจได้พินิจ พิเคราะห์แล้วเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทำไปด้วยความประสงค์ของผู้มีอำนาจทางการเมือง ในขณะที่จำเลยที่ถูกฟ้องในคดีนี้จริง ๆ แล้วไม่มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ตายเป็นการส่วนตัวหรือเหตุผลอื่น ทางพิจารณาจึงฟังได้เพียงอย่างเดียวว่าเป็นก้าจัดให้หมดสิ้นหนามทางการเมือง การจะตัดสินลงโทษจำเลยซึ่งมิได้เป็นผู้คิดก่อการเสียแต่ที่แรกเห็นจะไม่การไม่ยุติธรรม ประกอบกับหลักฐานที่ปรากฏก็อาจจะไม่พอฟังลงโทษได้เพราะส่วนใหญ่เป็นปากคำจากพยานบุคคลอาจมีการขัดท้อคในระหว่างผู้ต้องหาด้วยกันซึ่งมีน้ำหนักเบาไม่เพียงพอในการจะลงโทษผู้ใดได้อย่างชัดเจน จึงได้มีคำสั่งให้ยกฟ้องของโจทก์ในคดีนี้ แต่จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นก็พอจะมองได้เป็นสังเขปแล้วว่า การฆาตกรรมที่เกิดขึ้นกับบุคคลกลุ่มนี้สืบเนื่องมาจากเหตุผลทางการเมืองเป็นสำคัญมิได้มาจากเหตุผลอื่น

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24

1.7 กรณีสังหารนายพร มลิตอง กับพวก (24 มีนาคม พ.ศ. 2497)

การดำเนินการรักษาอำนาจให้แก่ฝ่ายรัฐบาลวิธีการหนึ่งก็คือ ส่งสายลับที่มีทั้งตำรวจและมีโซ่ตำรวจแยกออกเป็นสาย ๆ ออกเที่ยวสอดส่องดูพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของนักการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลสมัยนั้น หากผู้ใดมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจก็จะตั้งข้อกล่าวหาเท่าที่จะทำได้และจับกุมให้เข้าไปถูกควบคุมในห้องขัง หรือหากไม่มีข้อหาที่จะเอาผิดได้แล้ววิธีการหนึ่งก็คือกำจัดให้หมดสิ้นไป

นายพร มลิตอง เคยถูกจับกุมเป็นผู้ต้องหาในคดีกบฏวังหลวงเมื่อ พ.ศ. 2492 และยังเป็นนักการเมืองที่จัดได้ว่าเป็น ส.ส.ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลผู้หนึ่งที่มีฝีปากกล้า มักจะใช้บทบาท ส.ส. ของตนในสภาโจมตีรัฐบาลและพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ก้าวร้าว เสียดสี มาโดยตลอดบางครั้งถึงกับชี้หน้าด่า พล.ต.อ.เผ่าก็มี จนถึงญาติมิตรของนายพร มลิตอง บางคนหวั่นวิตกว่าการกระทำของนายพรจะเป็นเหตุให้นายพรถูกฝ่ายตรงข้ามทำอันตรายอาจถึงตายได้ จึงได้พากันช่วยดักเตือนมิให้นายพรกระทำเช่นนั้นอีกต่อไป แต่นายพร มลิตอง กลับตอบว่า ตนขอทำงานเพื่อประเทศชาติ แก่แล้วขอสู้เพียงแค่ว่า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ฝ่ายตำรวจเฝ้าฟังถึงดูพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของนายพรตลอดมาจนกระทั่งนายพรถูกฆ่าตาย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2497 ปรากฏจากคำพิพากษาของศาลว่า ในคดีนี้ทางการตำรวจได้ใช้ส.ต.อ.มนตรี เชื้อโยธิน ส.ต.ต.ชิต อยู่ยงศิลป์ และนายพงษ์หรือสมพงษ์หรือละม้ายหรือไม้ หนูพรหมหรือ สุวรรณศิลป์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยนายสมศักดิ์ สุวรรณประทีป (พยานโจทก์ในคดีนี้) ที่ทำหน้าที่เป็นสายลับของ พล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี ได้รับ มอบหมายให้มีหน้าที่สืบสวนพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของนักการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์กับ รัฐบาลสมัยนั้น⁶⁴

ในราวต้นปี พ.ศ. 2497 นายพร มลิตอง ได้มีหนังสือร้องเรียนไปยังพล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี ว่านายพงษ์หรือสมพงษ์ได้มาอ้างตัวว่าเป็นสายลับมาพูดคุยหลอกลวงเอาเงินจากตน เนื่องจากได้รับมอบหมายให้สอดส่องดูพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของนายพร และยังได้บอกด้วยว่าทางตำรวจให้เอาเอกสารเกี่ยวกับเรื่องคอมมิวนิสต์มาซุกซ่อนไว้ในบ้านของนายพร แต่นายพร ไม่เชื่อจึงได้มีหนังสือดังกล่าวมายังอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ได้เรียกตัวนายสมศักดิ์ สุวรรณ ประทีปมาพบและพูดต่อว่านายสมศักดิ์คือหน้า พล.ต.อ.อรรถพร ทว่านายสมศักดิ์ใช้ให้นายพงษ์หรือสมพงษ์ไปเปิดโปงให้นายพรทราบเรื่องหมด จากนั้นพล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ได้ส่งคำสั่งให้นายสมศักดิ์ไปตามตัวนายพงษ์ฯ มาให้ได้ภายใน 7 วัน แต่นายสมศักดิ์ไม่สามารถตามตัวได้จึงขอยืดเวลาจนกระทั่งเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2497 ตำรวจได้สามารถจับกุมตัวนายพงษ์ได้

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-27

จังหวัดสมุทรสงคราม ภายหลังจากนายพรได้มาพบกับ พ.ต.อ.อรรณพ ทุกประยูร ซึ่งเป็นผู้กำกับ การ ดำรวจสันติบาล กอง 2 อยู่ในเวลานั้น และได้เกิดโต้เถียงกันมากเกี่ยวกับเรื่อง ที่นายพรได้ยื่นคำร้อง เรียนต่ออธิบดีกรมตำรวจดังกล่าว เมื่อกลับมาถึงบ้านได้นำเรื่องมาเล่าให้นางสงวน มลิตทอง ภรรยา ฟังซึ่งภรรยาก็เตือนให้ระวังตัว ต่อมาในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2497 นายพรได้รับโทรศัพท์จาก พ.ต.อ.อรรณพ ให้ไปพบที่ตำรวจสันติบาล กอง 2 ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งนายพรก็ได้ไปพบตามนัดโดย บอกแก่นางสงวน ภรรยา ว่าไปเอารถยนต์ออสตินสี่เขี้ยวอ่อนซึ่งยัดฉีควัวไว้ที่อยู่อแล้วจะเลขไปหา พ.ต.อ.อรรณพที่ตำรวจสันติบาล นายพรได้ไปที่ตำรวจสันติบาลแต่ไม่พบ พ.ต.อ.อรรณพพบเพียง แต่พ.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ จึงได้เดินทางไปเผาศพ พระอภัยพลรบหลังจากนั้นในวันเดียวกันเวลา 17.00 น. ได้ถูก พ.ต.ต.สวัสดิ์ ทุมโฆสิต นำตัวออกจากวัดเข้าไปในบ้านเลขที่ 3 ซอยเกษมสันต์ 2 หน้า สนามกีฬาแห่งชาติซึ่ง พ.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ได้เข้าไปใช้ในราชการตำรวจและได้ถูกฆ่าตาย ณ ที่แห่งนั้น ส่วนนายพงษ์ฯ นั้นได้ถูกนำไปสอบสวนที่บ้านเช่าซอยสุขใจ เขตบางกะปิ และได้ถูกนำตัวขึ้นรถ ไปทางพระโขนงแล้วถูกฆ่าตายในระหว่างทาง ความปรากฏภายหลังจากที่นายพงษ์ถูกกอดปล้ำทำร้ายและอาจมีการใช้เชือกรัดคอให้ตายในเวลาเดียวกันก็เป็นได้ จากนั้นตำรวจหลายนายซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาในคดีนี้ได้นำศพของผู้ตายทั้งสองห่อมัด เข้ากับเสาปูนซีเมนต์แล้วขนใส่ในรถยนต์ตู้ที่บ เสร็จแล้ว พ.ต.อ.อรรณพ ทุกประยูร กับนายตำรวจที่ อยู่ในบ้านหลังเกิดเหตุได้พากันนำศพไปที่ บ้านเลขที่ 51 ถนนพระอาทิตย์ซึ่งเป็นบ้านที่กรมตำรวจได้ ใช้สำหรับเป็นสถานที่ทำการของหน่วย ซิซับพลายแล้วนำศพลงเรือไปทิ้งเสียในลำแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่คนละฝั่งกับบ้านเลขที่ 51 ดังกล่าว ส่วนรถยนต์ยี่ห้อออสติน คันที่นายพรได้ใช้ขับขีไปหา พ.ต.อ.อรรณพ นั้นก็ถูกทำลายแยก ชิ้นส่วนและนำไปทิ้งในแม่น้ำเจ้าพระยาเช่นเดียวกัน⁶⁵

ในคดีนี้แม้ว่า ศาลได้พิจารณาพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยที่ 2 (ร.ต.อ.ปริคา เพิ่มพานิช) ฐานฆ่าคนตายคือนายพงษ์หรือสมพงษ์ หนูพรหมหรือสุวรรณศิลป์ ได้เพียงคนเดียว และลงโทษตำรวจอีก 2 คนในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์เท่านั้น แต่จากกรณีเกิดเหตุก็ทำให้เป็นที่เชื่อว่า นายตำรวจที่ตกเป็นจำเลยในคดีนี้ได้กระทำไปตามคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือตนเพราะตาม ทาง พิจารณาไม่ปรากฏว่า จำเลยทั้งหมดมีสาเหตุโกรธเคืองหรือมีเจตนาจะฆ่าผู้ตายให้ตายโดย ไตรตรงไว้ก่อน อีกทั้งพยานหลักฐานก็ไม่แน่นหนาพอศาลจึงได้ยกฟ้องคดีให้กับจำเลยบางคน แต่พฤติการณ์ดังกล่าวมานี้ทำให้น่าเชื่อว่า นายพร มลิตทองและนายพงษ์หรือสมพงษ์ ได้ถูกฆ่าตาย โดยการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจจริงโดยปราศจากข้อสงสัย⁶⁶

⁶⁵ คำพิพากษาศาลอาญา ลง 27 พฤศจิกายน 2502 คดีหมายเลขดำที่ 2681-2682/2501 คดีหมายเลขแดง ที่ 1691-1692/2502 หน้า 7

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-28

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงเห็นได้ว่าภายหลังจากที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เกิดมีกลุ่มต่อต้านรัฐบาลเกิดขึ้นมากมาย ทำให้จอมพล ป. ต้องประสบปัญหาจากการปฏิวัติ วิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ก็คือการใช้ กำลังและความรุนแรงเข้าประหัตประหารฝ่ายตรงข้าม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเป็นผู้ควบคุมกำลังตำรวจซึ่งเป็นองค์กรที่สามารถใช้ความชอบธรรมในการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือรักษาอำนาจให้กับฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันผลจากการปราบปรามดังกล่าวก็เป็นผลให้พล.ต.อ.เผ่าได้รับความดีความชอบ เลื่อนสถานภาพของตนเองให้สูงขึ้นจนถึงจุดสูงสุดของกรมตำรวจ และได้ใช้ความมีอำนาจจากการควบคุมองค์กรตำรวจเป็นฐานอำนาจให้แก่ตนเองเพื่อที่จะสืบต่ออำนาจต่อจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ส่วนทางด้านการปฏิบัตินั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ใช้อำนาจหน้าที่สั่งการผ่าน บรรดา ลูกน้องคนสนิทที่ เรียกว่า อัสวิน ซึ่งพล.ต.อ.เผ่ามีวิธีการในการสร้างความนิยมและการจูงใจ ให้เป็นที่ศรัทธารักใคร่แก่ข้าราชการตำรวจ โดยสร้างกรมตำรวจให้มีความยิ่งใหญ่ มีศักยภาพทัดเทียม กับกองทัพ ทางด้าน ส่วนตัวผู้ปฏิบัติก็จะได้รับผลตอบแทนความดีความชอบ ในรูปของ ยศ ตำแหน่ง หรือทรัพย์สินเงินทอง ดังจะเห็นได้ว่าหลังจากกรณีที่มีการฆ่านายเตียงศิริขันธ์ กับพวกแล้ว ได้ปรากฏข้อเท็จจริง ในชั้นศาลว่า มีการแจกเงินที่บ้านของพล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี อัสวินคนสนิทของพล.ต.อ.เผ่า ซึ่งก็น่าจะพอสนับสนุนได้ว่าการแจกเงินดังกล่าวเป็นไปเพื่อตอบแทนการทำงานที่ต้องเสี่ยงต่อชีวิต ในการที่สังหารศัตรูทางการเมืองที่เป็นปรปักษ์ฝ่ายรัฐบาล

หลังการยึดอำนาจของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการนำคดีฆาตกรรมนักการเมืองต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณาใหม่เป็นจำนวนมาก ซึ่งรายชื่อผู้ที่เป็นจำเลยส่วนใหญ่ที่ปรากฏตามคำพิพากษาของศาลอาญาและศาลฎีกาจะเป็นตำรวจระดับผู้ปฏิบัติและไม่ได้มีการพาดพิงไปถึงผู้นำระดับสูงของกรมตำรวจหรือผู้นำรัฐบาล แต่จากการที่ศาลได้พิเคราะห์แล้วเห็นว่าบุคคลที่กระทำความผิดไปนั้น ไม่ได้มีสาเหตุ โกรธเคืองกับผู้ตายมาก่อนเลย เพราะการที่บุคคลใดจะสังหารใครให้ถึงแก่ความตายนั้นต้องมีความแค้นกันอย่างใหญ่หลวง แต่ด้วยเหตุที่ผู้ตายเป็นนักการเมืองผู้มีชื่อเสียงและเป็นฝ่ายตรงข้าม รัฐบาลทั้งนั้นจึงทำให้เป็นที่เชื่อได้ว่า การสังหารดังกล่าวกระทำไปเพื่อสนองความต้องการของผู้ปกครองที่ไม่ต้องการจะให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีสัมพันธภาพที่รัฐบาลมีอยู่ แม้แต่ พล.ต.อ.เผ่าเอง นั่นก็ได้เคยให้สัมภาษณ์ต่อ ชิต วิภาสธวัช เป็นการส่วนตัวที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ภายหลังที่ถูกเนรเทศไปแล้วว่า การกระทำที่รุนแรงของตนเกิดจาก “ความอยากเป็นใหญ่” แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็เพื่อรักษาอำนาจให้แก่ฝ่ายรัฐบาลด้วย

2. การควบคุมกลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมือง พ.ศ. 2491-2498

นอกจากการใช้กำลังเข้าปราบปรามและกำจัดฝ่ายตรงข้ามให้หมดสิ้นไปแล้ว พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ยังมีวิธีการรักษาอำนาจให้กับรัฐบาลและตนเองอีกรูปแบบหนึ่งนั่นคือ การควบคุมกลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในการเรียกร้องผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งนับว่าได้ส่งผลกระทบต่อความมีเสถียรภาพของรัฐบาล เพราะมักจะอ้างสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกล่าวหาว่ารัฐบาลปกครองประเทศด้วยการใช้อำนาจเผด็จการไม่รับฟังเสียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ นอกจากนี้ยังมักแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ในกลุ่มของพวกตน ปราบฎการที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงเป็นการเคลื่อนไหวของพลังมวลชนเป็นครั้งแรกนับแต่มีเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แม้ว่าอุดมมุ่งหมายในการยึดอำนาจเพื่อต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ แต่ในทางปฏิบัติแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ อำนาจที่แท้จริงในการปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจทางการเมือง ยังคงถูกสงวนไว้ให้อยู่ในหมู่นชนชั้นนำไทย มีการแข่งขันอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำฝ่ายทหารและพลเรือนมาโดยตลอดจนกระทั่งเมื่อคณะรัฐประหารได้เข้ายึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. 2490 กลุ่มมวลชนหลาย ๆ กลุ่ม ตั้งแต่ระดับชั้นปัญญาชนไปจนถึงชั้นแรงงาน ได้เริ่มมีความเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองมากขึ้นทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลในช่วงนั้นต้องสั่นคลอนไป ด้วยเหตุนี้มาตรการต่าง ๆ จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้ควบคุมกลุ่มเหล่านี้ไม่ให้มีบทบาททางการเมืองมากเกินไปอันจะส่งผลร้ายมาสู่รัฐบาลได้ แต่กลุ่มมวลชนเป็นเพียงพลเรือนธรรมดาที่ไม่มีอาวุธหรือกองกำลังที่จะรวมตัวมาทำลายล้างได้ นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากกำลังทหารที่ไม่เห็นด้วยกับฝ่ายรัฐบาลดังเช่นที่ได้เคยเกิดมาแล้วเมื่อครั้งกบฏวังหลวง ดังนั้นการควบคุมจึงต้องเป็นไปในลักษณะที่ใช้กฎหมายเป็นหลักเพราะถือว่าเป็นระเบียบของสังคมที่ผู้อยู่ร่วมกันจะต้องปฏิบัติตาม ตำรวจจึงกลายเป็นองค์กรทางการเมืองที่สำคัญที่ถูกนำมาใช้ในภารกิจดังกล่าวเพราะมีอำนาจและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยตรง การรักษาอำนาจของรัฐบาลในรูปแบบนี้จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยให้ฝ่ายตำรวจมีบทบาทในทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดเจนที่สุด พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดของตำรวจจึงสามารถใช้ตำรวจเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนเอง และจอมพล.ป.พิบูลสงคราม ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด กลุ่มการเมืองที่มีการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านนโยบายของรัฐบาลและเรียกร้องผลประโยชน์ในช่วงนั้นมีอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน แต่ที่จะขอหยิบยกมากล่าวถึงในหัวข้อนี้เนื่องจากเห็นว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดเจน มีเพียง 3 กลุ่ม คือ

2.1 การควบคุมกลุ่มหนังสือพิมพ์

ตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยการพูดการเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น แต่ในควมมีเสรีภาพที่กล่าวไปนั้นย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลซึ่งเป็นบริหารของประเทศอีกด้วยว่าจะเปิดโอกาสให้มากน้อยเพียงไร แม้ว่าตามกฎหมายรัฐธรรมนูญจะเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแสดงความคิดเห็นความอ่านได้อย่างเปิดเผยก็ตาม แต่ถ้าแสดงในลักษณะที่เป็นการมุ่งโจมตีหรือขุดคุ้ยข้อบกพร่องของรัฐบาลมากเกินไปก็อาจจะถูกจำกัดเสรีภาพที่มีโดยอ้างความมั่นคงของรัฐเข้ามาก็ได้ เพราะตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่มักจะเปิดช่องว่างตรงนี้ไว้ เพื่อให้ฝ่ายบริหารได้มีโอกาสใช้ดุลยพินิจในการควบคุมสื่อมวลชน แต่ในบางครั้งก็ควบคุมมากเกินไปจนมองได้ว่าเป็นการคุกคามเสรีภาพของชนชาวไทย เป็นการปิดหูปิดตาไม่ให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสรู้ความเป็นไปของบ้านเมือง ดังจะเห็นจากการดำเนินนโยบายทางหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2491-2500

เป็นที่ทราบดีว่ากลุ่มหนังสือพิมพ์นั้นไม่มีอาวุธหรือกองกำลังที่เข้ามาสู้รบหรือประท้วงประหารฝ่ายรัฐบาลได้ แต่ก็นับว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอยู่ไม่น้อยเพราะบุคคลกลุ่มนี้จะใช้ปากกาและกระดาษเป็นอาวุธในการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบ ดังนั้นในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนสื่อมวลชนจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เพราะสามารถถ่ายทอดให้ผู้รับข่าวได้เห็นเป็นตัวหนังสือและสามารถวิจารณ์การทำงานของฝ่ายรัฐบาลออกมาเป็นคำพูดผ่านออกมาทางตัวหนังสือเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาคนทั่วไปทั้งบ้านทั้งเมือง ในช่วงพ.ศ. 2491-2500 หนังสือพิมพ์จึงเป็นกลุ่มที่รัฐบาลต้องพึงให้ความสนใจในแง่ของการเสนอข่าวเป็นอย่างมาก สามารถก่อให้เกิดได้ทั้งผลดีและผลเสียยิ่งในยุครที่รัฐบาลใช้อำนาจในทางการปกครองเป็นหนักจนเข้าข่ายเป็นเผด็จการด้วยแล้ว หนังสือพิมพ์จะเป็นองค์กรหนึ่งที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในแง่มุมต่าง ๆ นานาจนอาจทำให้ประชาชนเข้าใจผิดและอาจก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องมีมาตรการในการควบคุมหนังสือพิมพ์ไม่ให้เสนอข่าวที่เป็นผลลบต่อรัฐบาลมากเกินไป

เครื่องมือที่รัฐบาลใช้ในการควบคุมบทบาทของหนังสือพิมพ์ก็คือ กฎหมายการพิมพ์ที่รัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้บัญญัติขึ้นและเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ สถาบันตุลาการจะเป็นผู้ทำหน้าที่แก้ไขตัดสินข้อขัดแย้งเหล่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ฝ่ายรัฐบาลมักจะใช้อำนาจการตรวจเป็นฝ่ายใช้กฎหมายเข้าควบคุมบทบาทของหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกเท่ากับเป็นการปิดโอกาสไม่ให้มีการเสนอข่าวที่จะกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาล กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์โดยตรงคือ พระราชบัญญัติการพิมพ์

พ.ศ. 2484 อันเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์อย่างมากในการออกคำสั่ง ควบคุม หนังสือพิมพ์โดยตรง เช่น มาตรา 34 ให้อำนาจห้ามการโฆษณาเรื่องเกี่ยวกับราชการทหารหรือ การเมืองระหว่างประเทศ มาตรา 35 ให้อำนาจการตรวจข่าวในระหว่างภาวะฉุกเฉินและสงคราม และมาตรา 36 ให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์เป็นผู้วินิจฉัยยับยั้งความใด ๆ ว่าจัดต่อความสงบ เรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าเจ้าพนักงานการพิมพ์ ตามกฎหมายฉบับนี้ได้แก่ อธิบดีกรมตำรวจ นอกจากนี้กฎหมายพิเศษที่รัฐบาลออกมาเพื่อมุ่งหวัง ทางการเมืองโดยตรงได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 ซึ่งมี บทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามการโฆษณา รายงานข่าว เผยแพร่เพื่อโน้มน้าวจิตใจประชาชนให้เห็น ชอบในลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรและพระราชบัญญัติกฤษฎีกาการศึก ซึ่ง ห้ามการออกข่าวก่อนการตรวจข่าวของทางทหารในกรณีที่ประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน การใช้ กฎหมายประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อมุ่งหวังผลทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมหนังสือพิมพ์ได้ โดยตรง และกฎหมายดังกล่าวยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากที่สุดอีกด้วย⁶⁷

นอกจากการควบคุมผ่านทางตัวบทกฎหมายแล้ว รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยังใช้วิธีการเข้าแทรกแซงกิจการของหนังสือพิมพ์ในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การส่งคน ของคนซึ่งเป็นนักสืบประจำกรมตรวจราชการแผ่นดินเข้าไปทำงานสืบความเคลื่อนไหวของ หนังสือพิมพ์ที่ขอบเขียนโจมตีรัฐบาล จักรवाल ชาญนวงค์ นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้เล่าถึงวิธีการควบคุมหนังสือพิมพ์ของฝ่ายรัฐบาลว่า⁶⁸

“จำได้ว่าช่วงนั้นผมยังเป็นนักหนังสือพิมพ์อยู่ คอยทำข่าวด้วยก็มีความ สนธิสนมกับทั้งสองคนคือ ท่านอธิบดีเผ่าจอมพลสฤษดิ์ ฝ่ายอธิบดีเผ่านั้นจัดการงาน ทุกอย่างให้ท่านจอมพล. อย่างพวกหนังสือพิมพ์นี้ หากกลุ่มใดหรือฉบับใดเขียนโจมตี รัฐบาลมาก ๆ คุณเผ่าท่านก็จะส่งตำรวจในเครื่องแบบนี้แหละคอยติดตาม เรียกว่าไปไหน ไปด้วย เป็นการกวนประสาทเล่นแต่ไม่ถึงกับจะฆ่าแกงหรือ บางคนถึงกับต้องเลิกเขียน โจมตีไปเลย ก็เป็นวิธีที่ใช้ได้ผลเหมือนกัน”

⁶⁷ สุวิมล รุ่งเจริญ, “บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทย.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 141

⁶⁸ สัมภาษณ์ จักรवाल ชาญนวงค์ นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2540

หรือรัฐบาลอาจใช้วิธีออกทุนให้ทำหนังสือพิมพ์สนับสนุนตนเองเพื่อไต่สวนอำนาจหนังสือพิมพ์ที่วิพากษ์วิจารณ์คัดค้านรัฐบาลเพื่อผลในการสร้างประชาชาติที่รัฐบาลต้องการ หรือทำลายล้างนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม เช่น หนังสือพิมพ์สารเสรี ที่ออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 ของบริษัท ธารนิรมิต และหนังสือพิมพ์ไทรยวัน เป็นกิจการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หนังสือพิมพ์เผ่าไทย และปี 2500 เป็นของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ส่วนหนังสือพิมพ์เสถียรภาพ ที่มีนายสังข์ พัชโรดม เป็นบรรณาธิการ และหนังสือพิมพ์ ธรรมาธิปไตย เป็นของ จอมพลป.พิบูลสงคราม ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือบางส่วนเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ของนักการเมืองมากกว่าเพื่อสังคม แต่ในอีกแห่งหนึ่งนั้นหนังสือพิมพ์ที่ฝ่ายรัฐบาลได้จัดให้มีขึ้นนี้ก็ได้กลายเป็นเครื่องมือในการโจมตีระหว่างหมู่ผู้นำทางการเมืองในยุคนั้นอย่างเห็นได้ชัด มีการขูดขูดความไม่ดีของฝ่ายตรงข้ามมาตีแผ่ เช่น ในกรณีที่หนังสือพิมพ์สารเสรีของจอมพลสฤษดิ์ได้มุ่งโจมตีพล.ต.อ.เผ่า เกี่ยวกับเรื่องการค้าฝิ่นเถื่อน และการใช้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายตำรวจ ในการทำร้ายบุคคลสำคัญและนักการเมืองไทย ในขณะที่หนังสือพิมพ์เผ่าไทยได้มุ่งโจมตีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในเรื่องความประพฤติไม่ดีในทางชู้สาว และเรื่องเงินสลาหกเงินแบ่งรัฐบาล จนได้นำไปสู่ความขัดแย้งกันอย่างเปิดเผยและได้นำไปสู่การรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในที่สุด

การควบคุมหนังสือพิมพ์ของฝ่ายรัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในการครองอำนาจช่วงที่ 2 นี้มีขึ้นตลอดทุกกระยะที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญ ๆ โดยเฉพาะระหว่าง พ.ศ. 2492-2495 มีการควบคุมหนังสือพิมพ์หลังจากเกิดกบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492) โดยรัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วประเทศตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 ก่อนเกิดกบฏ 1 วัน และขอร้องให้หนังสือพิมพ์งดโฆษณาที่จะทำให้เกิดการแตกสามัคคีและเกิดการปั่นป่วนจลาจล หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องส่งข่าวให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนการพิมพ์หรือที่เรียกว่า เซ็นเซอร์ ถ้าหนังสือพิมพ์ฉบับใดไม่ทำตามจะถูกปิดชั่วคราว ซึ่งก็มีหนังสือพิมพ์ถึง 8 ฉบับที่ต้องถูกปิดไปเพราะฝ่าฝืนคำสั่งของรัฐบาล และมีการจับกุมในการกบฏครั้งนี้ด้วย 3 คน คือ นายสุริย์ ทองวาณิช บรรณาธิการหนังสือพิมพ์โลกใหม่ ซึ่งเป็นอดีตเสรีไทย และเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ นายแหลม ปานิชเรูียร อดีตผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสียงไทย นายศักดิ์ สุภาเกษม บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ มหาชน โดยรัฐบาลอ้างว่ามีส่วนพัวพันกับการจลาจล แต่เป้าหมายที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่การที่รัฐบาลมองว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพรรคพวกเดียวกับฝ่ายนายปรีดีจึงเท่ากับเป็นศัตรูกับฝ่ายรัฐบาลไปด้วย ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในประเทศจีนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2492 ฝ่ายรัฐบาลก็ได้มีการควบคุมบทบาทของหนังสือพิมพ์อีกครั้งได้มีการปรับปรุงงานกรมโฆษณาการครั้งใหญ่ ตั้งขุบเล็กกองหนังสือพิมพ์ และกองเผยแพร่ความรู้ ตั้งกองข่าวและกองวิทยากรขึ้นแทน การขุบเล็กบางกรม กอง และ

ตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ก็เพื่อให้รัฐบาลสามารถเข้ามาควบคุมการทำงานด้านข่าวได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้อำนาจแก่อธิบดีกรมตำรวจในการดำเนินคดีแก่หนังสือพิมพ์ที่ให้อ่านในลักษณะที่สื่อให้เห็นว่าเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบขึ้น และได้มีการตั้งคณะกรรมการตรวจข่าวโดยมีพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นประธาน หนังสือพิมพ์ได้ถูกฝ่ายรัฐบาลควบคุมมากขึ้นเมื่อเกิดสงครามเกาหลีในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2493 เนื่องจากได้วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อสงครามครั้งนี้ว่าเป็นเหมือนการส่งทหารไทยไปตายแทนคนบางจำพวกที่โหดร้ายและไม่เป็นธรรม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานการพิมพ์เห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว “อาจกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศไทยได้” จึงได้ใช้อำนาจตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ออกคำสั่งห้ามวิจารณ์การเมืองระหว่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2493 - 31 ธันวาคม พ.ศ. 2493 ภายหลังคำสั่งนี้ยังได้ถูกยึดระยะเวลาออกไปจนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2494 อีกด้วย⁶⁹

ดังนั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานการพิมพ์จึงกลายเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมหนังสือพิมพ์โดยตรงนับตั้งแต่การตรวจข่าว อำนาจสั่งห้ามการนำสิ่งพิมพ์ใด ๆ เข้ามาในประเทศโดยไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผล อำนาจในการระงับการขายหรือแจกจ่ายการพิมพ์รวมทั้งอำนาจที่จะยึดสิ่งพิมพ์และแม่พิมพ์ และอำนาจในการปิดโรงพิมพ์ ฝ่ายรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2493-2494 ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้มีการขยายตัวเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น ประกอบกับกลุ่มนักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน นักการเมือง ชาวนาและกรรมกรเพื่อเรียกร้องสันติภาพ ทำให้รัฐบาลได้เข้มงวดต่อการควบคุมหนังสือพิมพ์ มีการสั่งเก็บหนังสือพิมพ์มหาชนและสันติภาพในข้อหาเขียนข้อความที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลอย่างรุนแรง พร้อมกับจับกุมบรรณาธิการทั้งสองในข้อหาทำการโฆษณาอันก่อให้เกิดความไม่สงบภายใน และสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และนักหนังสือพิมพ์จีนได้ถูกรัฐบาลควบคุมอย่างหนัก จะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์เงินเหมินเป่าได้ถูกสั่งเพิกถอนใบสำคัญ ถิ่นที่อยู่ และเนรเทศบรรณาธิการในข้อหาว่าอยู่ภายใต้การดำเนินการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เนื่องจากหลบหนความโฆษณาและมีการกระทำสนับสนุนคอมมิวนิสต์ โดยการชักชวนให้ชาวจีนบอยคอตสินค้าอเมริกันในเมืองไทย เพื่อตอบโต้ปฏิบัติการของอเมริกาในเกาหลี⁷⁰ และเมื่อคณะบริหารประเทศชั่วคราวได้ขึ้นบริหารประเทศในเดือน

⁶⁹ สุวิมล รุ่งเจริญ, “บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 143-145

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147-148

พฤศจิกายน 2490 ได้มีการนำรัฐธรรมนูญถาวรฉบับ พ.ศ. 2475 กลับมาใช้แทนฉบับเดิมซึ่งทำให้เป็นการเพิ่มพูนอำนาจให้แก่ฝ่ายรัฐบาลมากขึ้น ได้มีการตั้งคณะกรรมการเจ้าหน้าที่ควบคุมและตรวจข่าวโฆษณาทางหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์รวม 15 นาย ทำให้หนังสือพิมพ์ถูกจำกัดเสรีภาพในการเสนอข่าวมากขึ้น มีการตรวจตัดข่าวและปิดหนังสือพิมพ์เป็นระยะการตรวจข่าวและปิดหนังสือพิมพ์เป็นระยะ ๆ ค่อนข้างกัน ทำให้เกิดผลดีกับฝ่ายรัฐบาลเพราะทำให้การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ขาดความต่อเนื่องไม่สามารถเสนอข้อเท็จจริงตีแผ่ออกมาให้ประชาชนได้รู้อย่างชัดเจนเพราะถูกควบคุมโดยเจ้าพนักงานการพิมพ์ ซึ่งมีอำนาจในการสั่งตัดข่าวใด ๆ ก็ได้ที่เห็นว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย และข่าวใด ๆ ก็ได้ที่เห็นว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน” ในช่วงนั้นกลุ่มหนังสือพิมพ์ได้ถูกรัฐบาลกดดันอย่างหนัก เช่นกรณี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจในฐานะเจ้าพนักงานการพิมพ์นั้นถึงกับถูกหนังสือพิมพ์แนวหน้าฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนคำสั่งที่ไม่ชอบดังกล่าว⁷¹

การเคลื่อนไหวของนักหนังสือพิมพ์เพื่อต่อต้านมาตรการควบคุมหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังในต้นปี พ.ศ. 2495 มีการรวมตัวกันของนักหนังสือพิมพ์เรียกร้องให้สภามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยพิจารณาปัญหาของการตรวจข่าวจนกระทั่งในวันที่ 5 มิถุนายน ในปีเดียวกันนั่นเอง สภามหาวิทยาลัยฯ ได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่ง ชื่อคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหนังสือพิมพ์ มีหม่อมเจ้าประสมสุข สุขสวัสดิ์ เป็นประธาน และอุทธรณ์ พลกุล เป็นเลขานุการ โดยมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์นับเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มผลประโยชน์เพื่อเรียกร้องสิทธิทางการเมืองในด้านการเผยแพร่ข่าวสารให้แก่ประชาชนเป็นครั้งแรก ได้มีการรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่ถูกคุกคามและความคิดเห็นของนักหนังสือพิมพ์เสนอเป็นบันทึกต่อหัวหน้าคณะรัฐบาล การประชุมของกลุ่มเพื่อพิจารณาแนวทางการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมเปิดอภิปรายวิจารณ์ท่าทีของรัฐบาล รวมไปถึงดำเนินการต่อสู้เพื่อให้รัฐบาลยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 โดยจะใช้วิธีทั้งตามแนวทางของกฎหมายและวิธีกดดันรัฐบาลผ่านหนังสือพิมพ์และประชาชน ในที่สุดกลุ่มหนังสือพิมพ์ก็สามารถผลักดันให้มีการเสนอร่างกฎหมายให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 เข้าสู่การอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎรได้สำเร็จในวันที่ 11 กันยายน 2495 โดยนายแคว้ว นรปติ ส.ส.ขอนแก่น และนายชาญยุทธ ไชยคำมิ่ง ส.ส.กาฬสินธุ์ เป็นผู้เสนอญัตติเข้าสู่การพิจารณา ได้มีการอภิปรายสนับสนุนและคัดค้าน

⁷¹ สยามนิกร ฉบับวันที่ 18 กรกฎาคม 2495

ยุติกันอย่างมากแต่ผลสุดท้ายร่างกฎหมายดังกล่าวก็ตกไปด้วยคะแนน 86 ต่อ 10 คะแนน⁷²

นอกจากนี้ ในบางครั้งรัฐบาลไม่สามารถควบคุมหนังสือพิมพ์ได้ อย่างเช่นกรณีของหนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย และสยามนิกร ที่มีนายอารีย์ ลีวีระ เป็นเจ้าของ โดยมีกระแสข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างรุนแรงไม่เว้นแต่ละวัน เช่น ข่าวเกี่ยวกับการสังหารนักการเมืองและมักจะเขียนข่าวในลักษณะเอาใจบรรดาชาวนาและกรรมกร ทำให้รัฐบาลพ่งเล็งว่าเป็นศัตรูของรัฐบาลจะเห็นได้ว่าเมื่อคราวเกิดกบฏสันติภาพ นายอารีย์และบรรณาธิการก็ถูกจับด้วย ฝ่ายรัฐบาลพยายามจะควบคุม พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ถึงกับส่งคนไปเจรจาขอร่วมหุ้นแต่นายอารีย์ไม่ยอมทำที่ที่แสดงออกของนายอารีย์จึงทำให้ฝ่ายรัฐบาลมั่นใจว่าถ้าเป็นเช่นนี้อยู่ต่อไปก็คงไม่ปลอดภัยสำหรับรัฐบาล ต่อมานายอารีย์จึงถูกคนร้ายยิงเสียชีวิตที่หัวหินในที่สุดเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2496 ซึ่งภายหลังได้มีการรื้อฟื้นคดีฆาตกรรมบุคคลที่เป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลขึ้นมาพิจารณาใหม่ และคดีนี้ก็ได้นำมาตัดสินใหม่ปรากฏว่า พ.ต.ท.ศิริชัย กระจ่างวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้กำกับการจังหวัดกาญจนบุรี กับพวกรวม 6 คน ได้ถูกจับกุมมาดำเนินคดีในเวลาต่อมา แต่ภายหลัง พ.ต.ท.ศิริชัยก็ได้เสียชีวิตอยู่ในเรือนจำ จึงเป็นที่น่าเชื่อได้ว่าการกระทำของกลุ่มตำรวจในครั้งนี้เกิดขึ้นก็เพราะคำสั่งของผู้มีอำนาจในขณะนั้น⁷³

จึงสรุปได้ว่า บทบาทของกลุ่มหนังสือพิมพ์นี้ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของของรัฐบาลเป็นอย่างมาก ทำให้รัฐบาลต้องหามาตรการต่าง ๆ ออกมาใช้ในการควบคุมไม่ให้หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกในฝ่ายรัฐบาลด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งในช่วงนั้นฝ่ายรัฐบาลได้พยายามสร้างสัมพันธไมตรีกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมากโดยมุ่งหวังความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและกิจการทหารตำรวจเป็นสำคัญ ถึงกับได้มีการส่งทหารไทยไปช่วยทำการรบในประเทศเกาหลี และมีการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์กันอย่างจริงจังในช่วงนี้เองกลุ่มหนังสือพิมพ์ได้รับการกระทบกระเทือนอย่างหนักในด้านการเสนอข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ มีการเขียนข่าวเสียดสีรัฐบาลมากขึ้นจนรัฐบาลต้องสั่งการให้อธิบดีกรมตำรวจในฐานะเจ้าพนักงานการพิมพ์ทำการควบคุมอย่างเข้มงวด พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจจึงได้ใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ออกมามาตรการต่าง ๆ และตรวจสอบข่าว ตักข่าว ออกคำสั่งห้ามนำสิ่งพิมพ์ซึ่งคิดว่าจะเป็นผลร้ายต่อการปกครองของรัฐบาลเข้ามาจากนอกประเทศ และหากเห็นว่าหนังสือพิมพ์ใดฝ่าฝืนก็จะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาด

⁷² สุวิมล รุ่งเจริญ, "บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 152,162

⁷³ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 180-182

เข้าปราบปราม คือยึดสิ่งพิมพ์และแม่พิมพ์ไปจนถึงปิดโรงพิมพ์ ตลอดจนการจับกุมบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์มาสอบสวนและกล่าวโทษทางกฎหมาย จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลสามารถควบคุมการใช้สิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ได้อย่างความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยอาศัยข้อบัญญัติของกฎหมายอย่างได้ผล ขณะเดียวกันก็ได้เพิ่มอำนาจให้กับองค์กรตำรวจในการเข้าควบคุม ตรวจสอบและจับกุมผู้ฝ่าฝืนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย การต่อสู้ดิ้นรนของกลุ่มหนังสือพิมพ์เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพได้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงกับมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ต่อรองกับฝ่ายรัฐบาลและได้ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการสันติภาพจนทำให้รัฐบาลต้องใช้กำลังเข้าจับกุมผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากในช่วงปลาย พ.ศ. 2495 ในที่สุด

2.2 การควบคุมกลุ่มกรรมกร

กรรมกรนับได้ว่าเป็นกำลังแรงงานที่มีความสำคัญอย่างมากต่อภาวะด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนถึงการเมืองการปกครอง เพราะกรรมกรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในวิถีการผลิตที่จะขังความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศ ดังนั้นการใช้แรงงานกรรมกรอย่างถูกต้องและให้เป็นประโยชน์มากที่สุด จึงเป็นเรื่องที่รัฐบาลของแต่ละประเทศจะต้องถือว่า เป็นนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งในด้านการบริหารประเทศด้วย ยิ่งในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้รับความคุ้มครองเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลเองในฐานะผู้กำหนดแนวนโยบายการบริหารประเทศจะออกกฎหมายใด ๆ มาจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยไม่พึงเสียงอันแท้จริงของราษฎรย่อมเป็นการผิดต่อหลักมนุษยธรรมตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของมนุษยชน แต่เนื่องจากกลุ่มกรรมกรผู้ใช้แรงงานเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มีความสำคัญอยู่ในทุกหน่วยการผลิตสามารถที่จะรวมตัวกันและเรียกร้องผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตนเองได้เป็นผลสำเร็จเสมอๆ รัฐบาลในฐานะผู้ปกครองจึงต้องให้ความสำคัญกับชนกลุ่มนี้เพราะอาจส่งผลกระทบต่อสภาพการณ์ที่เคียดแค้นไปอย่างปกติ และนำมาสู่ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลในที่สุด

แต่เดิมมานั้น ผู้ใช้แรงงานในประเทศไทยส่วนมากเป็นคนจีนที่อพยพหนีสงครามเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 2 จนถึงรัชกาลที่ 5 นโยบายของรัฐบาลไทยในช่วงนั้นก็มิได้กีดกันทำให้แรงงานจีนเหล่านี้ทะลักเข้ามามาก ต่อมาได้มีการรวมตัวกันนัดหยุดงานจนถึงขั้นเป็นสมาคมสร้างเงื่อนไขและข้อต่อรองกับนายจ้างสร้างปัญหาให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างมากคาดกันว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2465-2475 อัตราการอพยพของชาวจีนเข้ามารับจ้างในประเทศไทยสูงขึ้นไปจนถึงประมาณ 70,000-140,000 คนต่อปี กรรมกรไทยมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นหลังจากการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ 5 ครั้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ปริมาณของกรรมกรไทยได้ขยายตัวขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก พอสิ้นสุดสงครามการผลิตทางอุตสาหกรรมของไทยขยายตัวมากขึ้น จำนวนกรรมกรเพิ่มมากขึ้นและได้เป็นพลังสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่พัฒนาทางเศรษฐกิจของชาติไป ในช่วงปี พ.ศ.

2401-2439⁷⁴ กรรมกรได้เริ่มมีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองเป็นครั้งแรก แต่เป็นลักษณะโคดเคี้ยว ผู้แบบตัวใครตัวมัน ไม่มีประสมการณ์ ไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีการจัดตั้ง และไม่มิกฎหมายคุ้มครอง ถึงแม้จะมีกฎหมายบางฉบับเกี่ยวข้องกับกรรมกร แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็เอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับฝ่ายนายทุนทำให้ฝ่ายกรรมกรยังเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่นั่นเอง กรรมกรไทยได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มของตนเองเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2440 ใช้ชื่อว่า สหภาพกรรมกรธรวาง มีสมาชิกประมาณ 300 คน มีวัตถุประสงค์ด้านสวัสดิการ การสงเคราะห์ คนชรา คนพิการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามเจ็บป่วยและตายกับการส่งเสริมความสามัคคี⁷⁵ นอกจากนั้นยังมีการรวมกันในลักษณะรวมกลุ่มอาชีพแบบลับ ๆ ในรูปแบบอ้อมๆ เพื่อสอดคล้องดูแลผลประโยชน์ในกลุ่มของตน เช่น ในพ.ศ. 2419 พวกอั้งยี่ที่เป็นกรรมกรเหมืองแร่ดีบุกที่เมืองระนองและเมืองภูเก็ตก่อกำเริบคล้ายกับเป็นการกบฏต้องปราบปรามเป็นการใหญ่ นายเหมืองกับกรรมกรเกิดการวิวาทกันขึ้นสาเหตุเนื่องมาจากราคาดีบุกตกต่ำ ทำให้นายเหมืองขายดีบุกได้เงินไม่พอจ่ายแก่กรรมกรจนเกิดเหตุร้ายแรงมีการฆ่านายเหมืองที่ระนอง ทางการค้าต้องส่งกำลังกองทัพออกไปปราบปรามเรื่องราวจึงสงบลงได้⁷⁶

การเคลื่อนไหวของกรรมกรในระยะแรกจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ในด้านความเป็นอยู่ และการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเป็นสิ่งสำคัญ หากจะมีการจัดตั้งเป็นสมาคมเป็นสหภาพ เป็นสภาแรงงาน ฯลฯ ก็จะถูกกำหนดให้เป็นไปตามเงื่อนไขของชนชั้นปกครองซึ่งเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ของนายทุนที่จะกำหนดเอาไว้เป็นขั้นตอน อันที่จริงนายทุนไม่ต้องการให้กรรมกรรวมกลุ่มกันจัดตั้ง เพราะองค์กรจัดตั้งต่าง ๆ ของกรรมกรจะไปขัดขวางต่อสู้กับการกดขี่ขูดรีดของนายทุน เป็นผลเสียต่อการจะได้ประโยชน์จากมูลค่าส่วนเกินจากกรรมกร ฉะนั้นนายทุนจึงจำเป็นต้องขัดขวางการก่อตั้งองค์กรของกรรมกรทุกวิถีทางเท่าที่สามารถจะทำได้ และหาทางทำลายองค์กรจัดตั้งที่มีอยู่ให้อ่อนตัวจนถึงให้เลิกล้มสลายตัวไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำทุกอย่างที่นายทุนเห็นว่าจำเป็นขยับขยายเติบโตใหญ่ของพลังกรรมกรเช่น การขัดขวางเป็นรายบุคคล การโฆษณาชวนเชื่อใส่ร้าย การออกกฎหมายควบคุมจำกัดสิทธิ การส่งสายสืบสายลับติดตามการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ใช้วิธียุแหย่ มอมเมา แล้วแบ่งแยกสร้างความแตกแยก สร้างความขัดแย้งแล้ว

⁷⁴ วรรณิการ์ แสงสุนทร, "ขบวนการกรรมกรไทยก่อน พ.ศ.2475," ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย, หน้า 54

⁷⁵ คำรณี เรื่องสุธรรม และจรรยา ละสา, ขบวนการกรรมกรในประเทศไทยกับการต่อสู้และการเคลื่อนไหวและพัฒนาการของแรงงาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเซียง, 2529), หน้า 21-22

⁷⁶ จงใจรัก ปกพัฒนกุล, "นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับกรรมกร ระหว่างพ.ศ.2475-2499," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529), หน้า 24

แบ่งแยกปกครองกระทำการใช้มือปืนรับจ้างฆ่าโดยอาศัยอิทธิพลอำนาจการปกครอง หรือหากจะสนับสนุนและส่งเสริมการเคลื่อนไหว การจัดตั้งของกรรมกรแล้วก็เป็นไปเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าบางอย่างของนายทุนเอง และเป็นแผนการหนึ่งในการยับยั้งการขยายตัวของพลังกรรมกร กระนั้นก็ตามความเคลื่อนไหวของกรรมกรหลังจากที่ได้จัดตั้งสมาคมกรรมกรรกรางขึ้นแล้วก็มีขึ้นเป็นระยะ ๆ ถึงขนาดมีการผลักดันพระราชบัญญัติแรงงานเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2482 แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวก็ตกไปเนื่องจากสภาไม่รับหลักการ นโยบายของรัฐในช่วงเวลานั้นจะใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2472 พิจารณาปัญหากรรมกร หากมีการนัดหยุดงานหรือประท้วงที่รุนแรงก็จะใช้กฎหมายอาญาในมาตรา 104(2) ว่าด้วยการกบฏ ห้ามไม่ให้คนงานนัดหยุดงาน⁷⁷

หลัง พ.ศ. 2475 กลุ่มกรรมกรได้มีการรวมตัวเป็นปึกแผ่นมากขึ้น เนื่องจากกฎหมายได้อนุญาตให้จัดตั้งขึ้นได้ อีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่กลุ่มผู้ปกครองต้องการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อหวังผลความได้เปรียบทางการเมือง จะเห็นได้ว่าในต้นปี พ.ศ. 2489 องค์การจัดตั้งของกรรมกรในเครือของสหบาลกรรมกรนครกรุงเทพฯ มีอยู่หลายสมาคม เช่น สมาคมกรรมกรข้าวสาร สมาคมกรรมกรโรงเลื่อย สมาคมกรรมกรขนส่งทางน้ำ สมาคมกรรมกรรถไฟ และสมาคมช่างเรียงพิมพ์ เป็นต้น โดยต่างได้ยื่นขอจดทะเบียนเป็นสมาคมโดยถูกกฎหมาย ส่วนสหบาลกรรมกรนครกรุงเทพฯ นั้นได้เปลี่ยนชื่อเรียกให้เหมาะสมเสียใหม่เป็น สมาคมสหอาชีพะกรรมกร ซึ่งมีตัวแทนทั้งฝ่ายไทยและจีน ฝ่ายจีนมีนายคิโก แซ่ห่อ เป็นประธานบริหาร ส่วนฝ่ายไทยมีนายคำรวิห์ เรืองสุธรรม เป็นประธาน นายสีห์ อโนทัย เป็นกรรมการฝ่ายศึกษา นายประสิทธิ์ ตะเพียนทอง เป็นฝ่ายปฏิคม และร.ต.ด.วาส สุนทรจามร เป็นที่ปรึกษากฎหมาย⁷⁸ บทบาทของกลุ่มกรรมกรในระยะนี้มีมากขึ้น มีการประชุมเพื่อพิจารณาจัดตั้งสหพันธ์แรงงานระดับชาติขึ้น ประกอบกับในช่วงนั้นรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศไทยจะต้องเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ทำให้แนวความคิดของคอมมิวนิสต์สามารถเข้าแทรกแซงและสร้างอิทธิพลในหมู่กรรมกรให้นับเนื่องไปทางนิยมนัยมากขึ้น กรรมกรมีความตื่นตัวในการเรียกร้องสิทธิของตนเองมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามสร้างความนิยมนัยในหมู่กรรมกรให้มีความนิยมนัยในความเป็นคนมีหัวก้าวหน้าของฝ่ายสหชีพและตนเองได้เพิ่มขึ้น จึงกล่าวได้ว่าฐานอำนาจของกลุ่มนายปรีดีส่วนหนึ่งอยู่ที่พลังฝ่ายกรรมกรเป็นสำคัญ

⁷⁷ คำรวิห์ เรืองสุธรรม และจรูญ ละลา, ขบวนการกรรมกรในประเทศไทยกับการต่อสู้และการเคลื่อนไหวและพัฒนาการของแรงงาน, หน้า 21-22

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40-41

ดังนั้น เมื่อรัฐบาลของคณะรัฐประหาร 2490 ยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว จึงได้เพ่งเล็งและระมัดระวังการก่อตัวของฝ่ายกรรมกรมากเป็นพิเศษ และในช่วงพ.ศ. 2491-2492 เป็นระยะที่พรรคคอมมิวนิสต์กำลังรุกรานรัฐบาลเจียงไคเช็คอย่างหนัก จึงมีผลทำให้การแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ในหมู่คนจีนได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางประมาณว่ามีคนจีนราว 20 เปอร์เซนต์ที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ มีการเผยแพร่ลัทธิในโรงเรียนจีน ทางหนังสือพิมพ์ ทางองค์กรและสมาคมลับตลอดจนในหมู่กรรมกร จะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2491 มีการจับกุมกรรมกรโรงสีแปดริ้วละเซิงเทร่าจำนวน 4 คน ซึ่งเป็นผู้นำในข้อหาขบถและขู่เชิญกรรมกรในโรงสีให้หยุดงาน และในข้อหากบฏ ซึ่ง 3 ใน 4 คนเป็นตัวแทนของสหอาชีพกรรมกรไทย ได้แก่ นายคำริห์ เรืองสุธรรม ร.ต.ต.วาส สุนทรจามร และนายสมศักดิ์ เกียรติสังวร ความคิดเห็นของกลุ่มสหอาชีพกรรมกรค่อนข้างไปในทางหัวรุนแรง ความนิยมคอมมิวนิสต์มีมากถึงกับได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหบาลกรรมกรโลกซึ่งเป็นองค์การนิยมนิยมคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลมีความเข้าใจว่า องค์การสหอาชีพกรรมกรเป็นองค์กรหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เพื่อเป็นการปราบปราม และข่มขู่กรรมกร ผู้แทนของสหอาชีพกรรมกรทั้ง 3 คนที่ถูกจับกุมได้ถูกคุมขังไว้เป็นเวลาหลายเดือนจึงได้ปล่อยตัวออกมา⁷⁹ ความคิดเห็นของกลุ่มหลังกรรมกรในช่วงนั้นจึงสวนทางกับนโยบายของรัฐบาลหลายอย่างด้วยกัน มีการต่อต้านการดำเนินงานของรัฐบาลที่เกี่ยวกับกรรมกรในลักษณะต่าง ๆ กัน แต่ด้วยเหตุที่กลุ่มกรรมกรเป็นมวลชนกลุ่มใหญ่ รัฐบาลยังไม่สามารถทำการปราบปรามได้อย่างเด็ดขาดในช่วงเวลานั้น ๆ โดยไม่มีเหตุอันสมควรมาตรการที่ออกมาจึงมีลักษณะประนีประนอมเป็นส่วนใหญ่ วิธีการหนึ่งที่รัฐบาลได้นำมาใช้ในการด้านพลังกรรมกรฝ่ายตรงข้ามคือ ได้สนับสนุนให้กรรมกรที่ส่วนใหญ่เป็นคนไทยก่อตั้งสหบาลกรรมกรขึ้น เรียกว่า สหบาลกรรมกรไทย ในปี พ.ศ. 2491 และได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมกรรมกรไทย ในปี พ.ศ. 2494 ลักษณะเฉพาะของสมาคมนี้คือ จำกัดอยู่แต่เฉพาะกรรมกรไทย มีนโยบายเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเพื่อแยกสลายทำลายพลังขององค์การสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทยซึ่งฝ่ายรัฐบาลเชื่อว่าเป็นองค์กรที่นายปรีดี พนมยงค์ ให้การสนับสนุนอยู่ เพราะมีผู้ที่ฝักใฝ่อยู่กับนายปรีดีหลายคนเข้าไปร่วมเคลื่อนไหวอยู่กับองค์กรนั้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นองค์กรที่จัดขึ้นมาเพื่อเป็นฐานพลังฝ่ายรัฐบาล สมาคมได้รับการสนับสนุนทั้งเปิดเผยและไม่เปิดเผยจากรัฐบาลผ่านทางกรมประชาสงเคราะห์ เช่น ได้รับเงินอุดหนุนปีละ 200,000 บาท สมาชิกของสมาคม

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61

ไม่ต้องเสียค่าบำรุง สมาชิกของสมาคมกรรมการไทยจะได้รับการช่วยเหลือสงเคราะห์เมื่อเจ็บป่วยตายและคลอดบุตร⁸⁰

ระหว่าง พ.ศ. 2492-2500 กลุ่มกรรมการได้มีการรวมตัวเคลื่อนไหวอยู่หลายครั้งแต่ส่วนใหญ่ก็เป็นไปในลักษณะเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์สำหรับกลุ่มของตนเอง อันเนื่องมาจากไม่พอใจฝ่ายนายทุนที่ออกกฎระเบียบเข้าข้างฝ่ายตนเอง หรือข้อกำหนดของรัฐที่ไปเข้มงวดกับการทำงานของกรรมกร เช่น ในปี พ.ศ. 2492 กรรมกรสามล้อในกรุงเทพฯ และธนบุรี ได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวต่อสู้นัดหยุดงานประท้วงกรมตำรวจ เนื่องจากกรมตำรวจโดยพล.ต.อ. หลวงชาติตระการโกศล อธิบดีกรมตำรวจในเวลานั้นได้ออกคำสั่งประกาศห้ามรถสามล้อที่ขับขึ้นด้วยแรงคนนำรถที่ไม่มีผู้โดยสารนั่งผ่านเข้าไปในเขตถนนเจริญกรุงและถนนเขาวราช หรือถึงแม้จะมีก็ต้องลงตามจุดที่กำหนดให้ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้กรรมสามล้อไม่พอใจรวมตัวเคลื่อนไหวต่อสู้คัดค้าน ขุนมนุนัดหยุดงานและได้เข้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในถนนเจริญกรุงมีผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งสอง แต่อาศัยอำนาจตามกฎหมายทางตำรวจได้ใช้กำลังเข้าทำการจับกุมกรรมกรกลุ่มนี้ไปหลายสิบคน นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มกรรมกรไฟฟ้าและรถรางเพื่อเรียกร้องเงินปันผลจากบริษัท ในขั้นแรกทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันได้ ทางบริษัทถึงกับขอกำลังรถถังของตำรวจมาที่หน้าโรงงานเพื่อข่มขู่กรรมกร ในช่วงนั้นพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ แต่เนื่องจากการนัดหยุดงานของกรรมกรไฟฟ้าได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติของคนทั่วไปและทางบริษัทไม่สามารถจัดหาคนงานเพื่อโยนหินแทนกรรมกรที่นัดหยุดงานได้ซึ่งจะทำให้บริษัทต้องถูกยึดสัมปทาน จึงจำเป็นต้องตกลงตามข้อเรียกร้อง⁸¹

กรณีที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายต่อรัฐบาลมากที่สุดได้แก่ การเคลื่อนไหวของกรรมกรรถไฟมักกะสัน ซึ่งมีการเคลื่อนไหวถึง 7 ครั้งด้วยกัน การเคลื่อนไหวในครั้งที่ 7 ในช่วงเดือนมีนาคม 2495 นับว่าได้ส่งผลกระทบต่อกรรมกรกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก เพราะเป็นช่วงเดียวกับที่กลุ่มขบวนการสันติภาพได้มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อคัดค้านการทำสงคราม เรียกร้องสันติภาพ ให้นานาประเทศยุติการสู้รบโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายของรัฐบาลที่ส่งทหารไทยไปช่วยสหรัฐอเมริกาทำสงครามในประเทศเกาหลี มีการลงชื่อเรียกร้องจากกลุ่มบุคคลหลายสาขาอาชีพมีนายเจริญ สืบแสง เป็นประธานกรรมการ กลุ่มกรรมการได้ส่งนายสมศักดิ์ รักไทย เข้าร่วมเป็น

⁸⁰ จงใจรัก ปกพัฒนากุล, “นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับกรรมกร ระหว่าง พ.ศ.2475-2499,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529), หน้า 174-177

⁸¹ คำรณี เรื่องยุทธกรรม และจรรยา ละสา, ขบวนการกรรมกรในประเทศไทยกับการต่อสู้และการเคลื่อนไหวและพัฒนาการของแรงงาน, หน้า 65-66

กรรมการด้วย ผู้นำของสหอาชีพะกรรมกรคนหนึ่งคือ สุน กิจอำนง ซึ่งเป็นนักเคลื่อนไหวกรรมกรรุ่นอาวุโสได้นำกรรมกรส่วนนี้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว โดยมีการออกแถลงการณ์สนับสนุนสันติภาพในนามของ “คณะกรรมการแห่งสหพันธ์กรรมกรประเทศไทย” การเคลื่อนไหวเรียกร้องสันติภาพในครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศและต่อเสถียรภาพของรัฐบาล มีการออกใบปลิวประณามรัฐบาลอย่างรุนแรงและขู่งให้เหล่ากรรมกรกลุ่มต่าง ๆ ทำการก่อวินาศกรรม การแทรกแซงในหมู่กรรมกรตามโรงงานของรัฐบาลและของเอกชนทั่วไปโดยขู่งให้กรรมกรเรียกร้องค่าแรงงานเพิ่มขึ้นและถ้านายจ้างไม่ปฏิบัติตามก็ให้นัดหยุดงานทันที การรวมตัวกันของกรรมกรรถไฟมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้หรือย้ายระดับผู้บริหารของการรถไฟ 2 นายออกจากโรงงานมักกะสัน นำโดยนายจรูญ ละเอียด ประธานผู้แทนกรรมกร และนายประกอบ โดลักษ์ฉัตร นายกษมาคมกรรมกรรถไฟ ปรากฏว่าทางการรถไฟพิจารณาตกลงไม่ได้จึงเสนอเรื่องผ่านไปทางสำนักนายกรัฐมนตรีแต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในเวลานั้นไม่ยินยอมตามข้อเสนอของกรรมกร โดยเฉพาะข้อเรียกร้องที่ให้ไล่อำนาจการกองโรงงานและสารวัตรโรงงานออก ข้อเรียกร้องดังกล่าวเท่ากับเป็นการต่อต้านคณะรัฐบาล ผิดกฎหมาย เป็นกบฏ รัฐบาลได้ขอให้กรรมกรกลับเข้าทำงานแต่ทางกรรมกรไม่ยินยอม ความเคลื่อนไหวจึงมีทีท่ารุนแรงขึ้นมีกรรมกรที่เข้าร่วมการหยุดงานในครั้งนี้ราว 2,000 คน เนื่องจากกลุ่มกรรมกรเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่มีความรู้ในระดับต่ำและง่ายต่อการถูกชักจูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มกรรมกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่แล้ว ประกอบกับในช่วงเวลาที่ผ่านมากกรรมกรมักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบโดยอาศัยพลังมวลชนที่มากกว่าเป็นข้อต่อรอง ดังนั้นในวันที่ 24 มีนาคม 2495 ทางการตำรวจได้ออกหมายจับผู้นำกรรมกร 8 คน คือ จรูญ ละเอียด วีระ ดนอมเลี้ยง ประกอบ โดลักษ์ฉัตร, เสริม หลากกลิ่นหอม, พล เพิ่มพาศิษฐ์, นิมิตร นุติภัย สุวิทย์ เนียมสา และสุพจน์ ฟองสินธุ์ ตำรวจสามารถจับกุมบุคคลตามหมายจับได้ 5 คน ส่วนอีก 3 คนคือ นายจรูญ นายสุวิทย์ และนายวีระ หลบหนีไปได้ นายตำรวจที่อำนาจการจับกุมครั้งนี้ คือ ร.ต.อ.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น การปฏิบัติการในครั้งนี้ถูกเรียกต่อมาว่าเป็น “กบฏมักกะสัน” และในปีเดียวกันนี้เอง ฝ่ายรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 เพื่อต่อต้านภัยจากคอมมิวนิสต์ ผลของกฎหมายฉบับนี้ได้ทำให้ฐานะของสมาคมสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทยไม่มั่นคง ผู้นำสมาคมหลายคนถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้สมาคมสหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทยไม่สามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นได้ดั้งเดิมและสลายตัวไปในที่สุด แต่ก็ยังมีการดำเนินการได้ดินกันอยู่⁸²

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 109-113

รัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของพลังฝ่ายกรรมกรมาโดยตลอด จะเห็นได้ว่าหลังจากที่ได้มีการกวาดล้างกลุ่มสันติภาพที่เชื่อว่าเคลื่อนไหวภายใต้การชักนำของคอมมิวนิสต์แล้ว รัฐบาลได้ใช้เข้าแทรกแซงและควบคุมกรรมกรอย่างเข้มงวดโดยใน ปี พ.ศ. 2497 รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มอบหมายให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่ในขณะนั้น เป็นแกนสนับสนุนจัดตั้งสมาคมกรรมกรขึ้นเรียกว่า "สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย" โดยมีพ่อค้าชาวจีนที่มีชื่อเสียงร่วมในการก่อตั้งด้วยทางรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการ 15 นาย ประกอบด้วย ข้าราชการ พ่อค้า ตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁸³ การที่มีพ่อค้าร่วมอยู่นี้ก็เพื่อเรียกร้องความเชื่อถือจากบรรดากรรมกรจีนโดยที่รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายที่จะดึงกรรมกรจีนจากสมาคมอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทยมาร่วมด้วยและให้อธิบดีกรมตำรวจซึ่งถือว่าเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อยภายในประเทศเป็นผู้อุปถัมภ์สมาคมนี้ เพื่อจะได้ควบคุมดูแลการปฏิบัติการต่าง ๆ ของสมาคมได้อย่างใกล้ชิด หรือพูดได้อีกอย่างก็คือไม่ต้องการให้กลุ่มกรรมกรสร้างปัญหาให้กับฝ่ายรัฐบาลนั่นเองสมาคมนี้ได้มุ่งขยายสมาชิกโดยพุ่งเป้าไปที่กรรมกรโรงสี ขนส่งทางน้ำ และท่าเรือ ซึ่งเป็นฐานเดิมของสหอาชีพะกรรมกร มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง สนับสนุนรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และเพื่อสลายพลังขององค์การสหอาชีพะกรรมกร สมาคมนี้ได้ส่งผลดีต่อกรรมกรให้ได้รับประโยชน์ในด้านความเป็นอยู่ ด้านสวัสดิการสงเคราะห์ ความเจ็บป่วย ดาย กลอดบุตรและการว่างงาน การเข้าเป็นสมาชิกไม่ต้องเสียค่าบำรุงเช่นเดียวกับสมาคมกรรมกรไทย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้อุปการะสมาคม ทำให้จอมพล ป.ไม่สามารถสร้างฐานมวลชนจากพลังกรรมกรส่วนนี้ได้อย่างเต็มที่นักถึงกับต้องตัดงบประมาณกลุ่มนี้ทิ้ง ๆ ที่คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติไว้แล้ว เพราะสมาคมนี้อยู่ในความควบคุมของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่ให้ พ.ต.อ.อรรณพ ทุกประยูรไปบริหารงาน ดังนั้นกลุ่มกรรมกรกลุ่มนี้ก็กลายเป็นฐานอำนาจทางมวลชนของพล.ต.อ.เผ่าไป

ในระยะแรกตั้ง พ.ศ. 2497 สมาคมเสรีแรงงานไทยมีสมาชิกเพียง 5,575 คน เพราะในช่วงนั้นสมาคมกรรมกรไทยยังไม่เลิกดำเนินงาน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้กรรมกรเข้าเป็นสมาชิกโดยขอความร่วมมือจากรัฐบาลให้ช่วยเหลือสมาชิกของสมาคมดังนี้

⁸³ จงใจรัก ปกพัฒนากุล. "นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับกรรมกร ระหว่าง พ.ศ. 2475-2499," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529).

1. ให้องค์การของรัฐบาลพิจารณารับสมัครซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคม
เข้าทำงาน
2. ให้จัดอบรมอาชีพเพื่อเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสมัย
3. ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ยามเจ็บป่วยหรือจักษุแพทย์มาร่วมกับสมาคม
จำหน่ายยาราคาถูก
4. ให้การประกันต่าง ๆ ตามที่ดำริในการประกันสังคมสงเคราะห์ โดย
สมาคมจะร่วมมือตามระเบียบของกรมประกันสังคม
5. จัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสวัสดิภาพเป็นครั้งคราว เพื่อแสดงว่ารัฐบาลมี
ความห่วงใยในความเป็นอยู่ของชนชั้นกรรมาชีพ
6. ให้การผ่อนผันแก่กรรมกรที่เป็นสมาชิกของสมาคมในการชำระค่า
ต่างด้าวโดยชำระตอนสิ้นปีได้ และกรรมกรที่ขอผ่อนผันต้องไปขอหนังสือรับรองการเป็นสมาชิก
อย่างถูกต้องจากสมาคม

ด้วยวิธีการดังกล่าวจึงทำให้มีกรรมกรสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมเป็น
จำนวนมากจากเดิม 5,575 คนในพ.ศ. 2497 เพิ่มขึ้น 15,222 คน ในพ.ศ. 2499 และได้มีการแสดง
พลังในลักษณะที่เป็นประโยชน์แก่คณะรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก เช่น
เมื่อพ.ศ. 2498 จอมพล ป.เดินทางไปเชื่อมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ และเมื่อ พล.ต.อ.เผ่า
ศิริยานนท์ เดินทางไปต่างประเทศ บรรดากรรมกรที่เป็นสมาชิกของสมาคมได้ไปร่วมรับและส่ง
บุคคลทั้งสองอย่างพร้อมเพรียงกัน⁸⁴

ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 หลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติพรรค
การเมืองออกมาใช้ บทบาทของกรรมกรได้มีขึ้นอย่างเต็มที่อีกครั้ง กลุ่มกรรมกรได้มีการรวมกลุ่ม
ตั้งพรรคการเมืองขึ้นในชื่อว่า “พรรคกรรมกร” มีนายประกอบ โตลักษณะดี เป็นหัวหน้าพรรค
นางไกล หุณหจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค นอกจากนั้นยังได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์การกรรมกรขึ้น
มาใหม่เรียกชื่อว่า “กรรมกร 16 หน่วย” โดยเป็นความร่วมมือกันขององค์การที่ได้จัดตั้งขึ้นมาแล้ว
3 แห่ง คือ พรรคกรรมกร, สมาคมกรรมกรไทย และองค์การสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย
โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานและกฎหมายแรงงาน
สัมพันธ์ เรียกร้องให้มีวันกรรมกร และต้องการได้รับการคุ้มครองจากรัฐในด้านอื่น ๆ ซึ่งจาก

⁸⁴ มนูญ มาคะสิระ, “การรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงครามระหว่าง พ.ศ.2490-
2500.” (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529), หน้า 111-112

การที่กลุ่มกรรมกรได้มีการรวมพลังกันประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วน และนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการสร้างความนิยมจากพลังกรรมกรเพื่อใช้เป็นฐานอำนาจทางการเมืองได้ต่อไป จึงทำให้ร่างกฎหมายแรงงานที่ฝ่ายกรรมกรพยายามผลักดันเข้าสู่การประชุมสภาผู้แทนราษฎรผ่านมติการประชุมของสภา มีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499” ซึ่งนับเป็นกฎหมายแรงงาน ฉบับแรกของประเทศไทยที่มีความสมบูรณ์ มีการบัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ที่กรรมกรพึงจะได้รับพอสมควรจากความสำเร็จของฝ่ายกรรมกรดังกล่าว พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มกรรมกรมากขึ้น และพยายามจะดึงกลุ่มกรรมกรให้มาเป็นฝ่ายรัฐบาลให้ได้ ดังนั้นจึงไม่ต้องการจะใช้ความรุนแรงกับคนกลุ่มนี้เช่นที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งมีการนัดหยุดงานของกรรมกรรถไฟบางซื่อ ซึ่งเป็นการนัดหยุดงานครั้งที่ 8 ของกรรมกรรถไฟ พล.ต.อ.เผ่า ได้มาอำนวยความสะดวกสถานการณ์ด้วยตนเอง และได้ใช้ท่าทีต่อผู้แทนกรรมกรอย่างเป็นกันเอง พูดจาเข้าใจกันได้ ไม่ได้ข่มขู่ผู้แทนกรรมกรแต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้นยังได้ส่งปล่อยผู้แทนกรรมกรที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมไปให้พ้นข้อหา ถึงขนาดทำให้นายตำรวจผู้ใหญ่บางคนที่อยู่ที่นี่ไม่เข้าใจต่อนโยบายของพล.ต.อ.เผ่าว่าจะให้ดำเนินการอย่างไร⁸⁵

จึงสรุปได้ว่า นับตั้งแต่พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กลุ่มกรรมกรได้มีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตนเองมากขึ้นโดยในระยะแรกเป็นไปในลักษณะเพื่อการดำรงชีพและในด้านความเป็นอยู่ส่วนตัว ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2485 ลัทธิคอมมิวนิสต์มีการขยายตัวมากขึ้น ทำให้กลุ่มกรรมกรซึ่งเป็นผู้ใช้แรงงานและมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำถูกชักจูงไปให้นิยมแนวทางปกครองในแบบสังคมนิยม ในปี พ.ศ. 2489 สมัยที่นายปรีดีซึ่งมีบทบาททางการเมืองอยู่นั้นก็ให้ความสำคัญกับกลุ่มกรรมกร จึงได้สนับสนุนให้มีการตั้งองค์การสหอาชีพกรรมกรขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง แต่หลังจากที่คณะรัฐประหารเข้ายึดอำนาจในปี พ.ศ. 2490 ได้แล้วก็ได้เห็นถึงการคุกคามของคอมมิวนิสต์ที่พยายามจะใช้กลุ่มกรรมกรเป็นเครื่องมือเพื่อจะก่อให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองอยู่เสมอ ๆ ด้วยเหตุที่กลุ่มกรรมกรเป็นกลุ่มใหญ่และเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อหน่วยการผลิตทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นการจะใช้มาตรการที่รุนแรงดำเนินการข่มขู่กดขี่ขูดรีดทำได้ไม่ถนัดนักและอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นับในสังคม วิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ก็คือ การสร้างฐานพลังอีกส่วนหนึ่งขึ้นมาด้านทานไว้โดยฝ่ายรัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อจะได้เป็นฐานอำนาจให้แก่รัฐบาลในการบริหารประเทศได้ต่อไป ซึ่งเท่ากับเป็นการ

⁸⁵ คำวิหี เรื่องสุธรรม และจรรยา ละสา, ขบวนการกรรมกรในประเทศไทยกับการต่อสู้และการเคลื่อนไหวและพัฒนาการของแรงงาน, หน้า 156

เข้าไปแทรกแซงในตัวองค์กรและการทำงานของกลุ่มกรรมกร และสร้างความแตกแยกในด้านความคิดและอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นในหมู่กรรมกรซึ่งนับว่าได้ผลในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่รัฐบาลของคณะรัฐประหารยังครองอำนาจอยู่ องค์กรของรัฐฝ่ายหนึ่งที่ได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อย รวมถึงการใช้กฎหมายจัดการขั้นเด็ดขาดกับกลุ่มกรรมกรที่ก่อความไม่สงบได้แก่ ตำรวจ ดังนั้นนอกจากจะมีหน้าที่ในการปราบปรามโจรผู้ร้ายที่ก่อความไม่สงบแล้ว ตำรวจยังมีบทบาททางการเมืองในฐานะเป็นกลไกของรัฐที่มีทั้งอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่คิดจะล้มล้างรัฐบาลอีกด้วย ด้วยบทบาทและหน้าที่ของตำรวจจึงทำให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่งให้พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจเข้าไปเป็นแกนนำในการระงับข้อพิพาทและสร้างกลุ่มกรรมกรขึ้นมาเพื่อใช้เป็นฐานอำนาจของฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่พวกพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ได้ตระหนักถึงพลังของกลุ่มกรรมกรจึงได้ให้การสนับสนุนองค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่อย่างเต็มที่และพยายามสร้างความนิยมจากกลุ่มดังกล่าวเพื่อใช้เป็นฐานอำนาจทางการเมืองของตนเองได้ต่อไป

2.8 การควบคุมกลุ่มนิสิต นักศึกษา

ในช่วงเริ่มต้นนั้น นิสิตส่วนใหญ่ถูกอบรมให้รับวัฒนธรรมทางการเมืองไทยอย่างเคร่งครัด เช่น การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การยึดถือแบบแผนเดิมโดยเคร่งครัด นิสิตในระยะแรก ๆ จึงไม่มีบทบาททางการเมืองแต่อย่างใด ความมุ่งหวังอยู่ที่ตั้งใจศึกษาให้ดีที่สุดและเมื่อจบออกมาแล้วจะได้ มารับราชการตามกระทรวง ทบวง กรมซึ่งในระบอบนั้นการเป็นข้าราชการเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาแก่วงศ์ตระกูล แต่การศึกษาก็เป็นจุดหนึ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ประเทศไทย นั่นคือกลุ่มนักเรียนนอกที่ได้รับวัฒนธรรมทางการเมืองปกครองในระบอบประชาธิปไตยจากประเทศตะวันตกได้รวมกันเป็นกลุ่มคณะราษฎร และทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2475⁸⁶

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นี้เองได้ทำให้การศึกษามีการพัฒนาไปในแนวทางที่ก้าวหน้าและเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมระบอบการปกครองประชาธิปไตยและแพร่หลายความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ แต่ก็ต้องยอมรับว่าเรื่องทางการเมืองปกครองในหมู่นิสิตนักศึกษาช่วงนั้นยังเป็นสิ่งใหม่ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือ

⁸⁶ สมศักดิ์ ส่งเสริมพันธ์, "นิสิตนักศึกษากับวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย," วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 51-52

มีส่วนร่วมในทางการเมืองจึงยังมีน้อย โดยเฉพาะหลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2481 ได้มีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่า ต้องการที่จะรวบอำนาจการบริหารประเทศไว้ในมือของตนเพียงผู้เดียว พยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของตนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยไม่ได้คำนึงถึงกลไกสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่เลย และทำการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้กำลังทหารตำรวจเป็นเครื่องมือในการกวาดล้างศัตรูทางการเมือง, การจัดตั้งศาลพิเศษ เพื่อดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่เป็นปรปักษ์กับตน การประกาศใช้กฎอัยการศึกซึ่งได้ทำให้ฝ่ายทหารมีอำนาจในการปกครองอย่างเต็มที่ การให้อำนาจนายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่ในการควบคุมกิจการกระทรวงต่าง ๆ และเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงต่อทหาร ตำรวจและพลเรือนให้ออกปฏิบัติการตามคำสั่งได้ นอกจากนี้ยังได้มีการปิดกั้นเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไม่ให้วิจารณ์ข่าวเกี่ยวกับรัฐบาลอันจะทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลต้องสั่นคลอนด้วยการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 อันเป็นการกำหนดขอบเขตในการปฏิบัติของหนังสือพิมพ์ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ยังส่งผลต่อไปถึงการครองอำนาจในช่วงที่สองคือ พ.ศ. 2491-2500 ในการควบคุมการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์อีกด้วย จึงเห็นได้ว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกกลุ่มในช่วงนี้ถูกปิดกั้นอย่างเต็มที่ กลุ่มนิสิตนักศึกษาจึงไม่มีโอกาสเข้าไปยุ่งเกี่ยวทางการเมือง กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ออกมาจึงมุ่งเน้นไปทางศึกษา กิจกรรมทัศนศึกษาที่มีลักษณะการพัฒนาดตนเอง พัฒนาการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกันอยู่เป็นกลุ่ม เช่น การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ,การแข่งขันกีฬาประเพณีระหว่างจุฬาฯ - ธรรมศาสตร์ เป็นต้น ในช่วงนี้จึงนับได้ว่าฝ่ายรัฐบาลสามารถควบคุมกลุ่มนิสิตนักศึกษาได้เป็นผลสำเร็จในระดับหนึ่ง

หลังปี พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารได้ทำการยึดอำนาจส่งผลให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ออกจากตำแหน่งไปเนื่องจากพ่ายแพ้ทางสภาฯ ในปี พ.ศ. 2487 การกลับเข้ามามีบทบาทในครั้งนี้จอมพล ป.ได้ให้เฟื่องเล็งบทบาทของกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เนื่องจากว่าการก่อตั้งมหาวิทยาลัยนี้ก็เพื่อมุ่งขยายฐานการศึกษาทางการเมืองการปกครองของประเทศให้กว้างขวางออกไป ประกอบกับผู้ก่อตั้งคือนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งยังดำรงตำแหน่งเป็น “ผู้ประศาสน์การ” อีกด้วย ดังนั้นการที่ฝ่ายนายปรีดีจะใช้สถาบันดังกล่าวเป็นแหล่งช่องทางแพร่ผลจึงมีอยู่สูง จะเห็นได้จากเมื่อครั้งเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง นักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมกับนายปรีดีก่อตั้ง “ขบวนการเสรีไทย” ขึ้นจึงมีความเป็นไปได้อย่างมากว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ จะเป็นฐานกำลังของนายปรีดีที่จะโค่นล้มรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา และเนื่องจากมหาวิทยาลัยนี้เป็นมหาวิทยาลัยเปิดจึงทำให้มีผู้เข้าเรียนเป็นจำนวนมาก และมีนักศึกษา

จำนวนไม่น้อยที่เข้ามาเพื่อมุ่งหวังจะเล่นการเมือง วิธีการอย่างหนึ่งที่ฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ในขณะนี้ คือ ดำเนินการที่จะให้ธรรมชาติกรไปสู่มหาวิทยาลัยปิด เพื่อตัดกำลังมิให้ธรรมชาติกรเป็นฐานของ นายปรีดีที่ฝ่ายทหารระแวงกรณีกฎวังหลวงยังเป็นการสร้างความชัดเจนให้กับฝ่ายรัฐบาลมากขึ้น ว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นฐานกำลังของนายปรีดี เมื่อฝ่ายรัฐบาลปราบฝ่าย ผู้ก่อการลงได้ จึงปรากฏอาจารย์และนักศึกษาจำนวนมากถูกจับกุมในข้อหาว่าเกี่ยวข้องกับกรกฎ วิจิตร ฤทธิทานนท์และเดือน บุนนาค ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต่างถูกควบคุมตัว และหลังจากที่ได้รับ การปล่อยตัวแล้วก็ต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย เปิดโอกาสให้ขุนประเสริฐ สุภมาตราเข้ามารับตำแหน่งแทน ส่วนเดือน บุนนาคก็ต้องลาออกจากตำแหน่งในปี พ.ศ. 2493 เช่นกัน และให้หลวงวิจิตรมาตราเข้ามารับตำแหน่งแทน นอกจากนี้ ดร.ทวี ตะเวทีกุล ซึ่งเป็น ผู้บรรยายประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ก็ถูกสังหารชีวิตจากกรณีกฎดังกล่าว จนกระทั่งหลังจากที่ เกิดกรณีกฎแมนฮัตตันขึ้นเมื่อปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2494 ในระหว่างการสู้รบทหารบกได้เข้า ยึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นที่มั่นโดยอ้างว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่จะต้องเข้าครอบครองไว้ก่อน แต่ปรากฏว่าหลังจากเหตุการณ์สงบฝ่ายทหารก็ไม่ยอมถอนกำลังออกโดยให้เหตุผลว่า “ขอขี้น ธรรมศาสตร์ชั่วคราวเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย” จากกรณีดังกล่าวจึงเห็นได้ชัดเจนว่าฝ่าย รัฐบาลได้อาศัยสถานการณ์ที่ต้องระมัดระวังการก่อความไม่สงบเกิดขึ้นเสมอยึดเอามหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองไว้เพื่อเป็นการตัดฐานกำลังของฝ่ายตรงข้ามที่อาจจะมาล้มล้างรัฐบาล ได้เสมอ ความพยายามดังกล่าวมีถึงขนาดว่ากระทรวงกลาโหมโดยกองทัพบกต้องการจะซื้อ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยทางรัฐบาลได้จัดเตรียมที่เรียนใหม่ให้นักศึกษาไว้ แล้วโดยอ้างว่าเป็นสถานที่เหมาะสมทางยุทธศาสตร์ เพราะเป็นจุดรักษาสถานที่สำคัญของชาติ เช่น พระบรมมหาราชวัง ท้องพระคลัง และสถานีรถไฟธนบุรี กลุ่มนักศึกษาได้ทำการประท้วง ร้องเรียนต่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยนักศึกษาราว 3,000 คนได้เดินขบวนไปยังรัฐสภาเพื่อ ขอมหาวิทยาลัยคืนซึ่งรัฐบาลก็ได้ประนีประนอมว่าจะให้มีการถอนทหารออกไปภายในเดือน ธันวาคม แต่ในที่สุดเมื่อฝ่ายทหารมีมติที่ว่าไม่ยอมถอนกำลังออกจากมหาวิทยาลัยเป็นแน่แล้ว ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2494 นักศึกษากลุ่มหนึ่งที่เดินทางกลับจากทัศนศึกษาที่นครสวรรค์ด้วย ขบวนรถไฟ เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ ก็ได้เตรียมรถบัสไว้ 12 คันนำนักศึกษาทั้งหมดมาขังมหาวิทยาลัย และบุกฝ่ายทหารที่รักษาการณ์เข้าไปในมหาวิทยาลัย จากนั้นก็ประกาศไม่ยอมออกไปจนกองทัพบก ต้องคืนมหาวิทยาลัยให้กับนักศึกษา⁸⁷

⁸⁷ สุทธาชัย อิมประเสริฐ, แผนจึงชาติไทย, หน้า 312-313

มารุต บุณนาค ได้เล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2494 ไว้ว่า⁸⁸

“ตอนปี 2490 ผมเป็นนักศึกษาปริญญาโทอยู่ที่ธรรมศาสตร์และการเมืองพอเรียนจบคอร์สแล้วก็เหลือวิทยานิพนธ์ยังไม่เสร็จ ก็เรียนด้วยเล่นด้วยพอดี เป็นนักรักบี้ เขาเลขเอาตัวไวแข่งรักบี้ หลังจากเกิดกบฏวังหลวงแล้วฝ่ายทหารก็ระแวง ธรรมศาสตร์อยู่ตลอด ทั้งที่ความจริงท่านผู้ประศาสน์การทำงานต้องการให้เป็นตลาดวิชาผลิตบุคลากรที่เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองและกฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง... หลังจากท่านผู้ประศาสน์การไปแล้วพวกเรามีความรู้สึกว่า มหาวิทยาลัยในช่วงนี้ (2494) ไม่มีความร่มเย็นเหมือนสมัยที่ท่านผู้ประศาสน์การยังอยู่ มีการใช้กำลังทางทหารกันอยู่เรื่อย ยังมีกรณีเกิดกบฏแมนฮัตตัน ธรรมศาสตร์ฯ เลขถูกทหารยึดไปทั้งที่ตอนเกิดกบฏนั้นธรรมศาสตร์ฯ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไรเลย พวกเราต้องไปขอเรียนกันที่เนติบัณฑิตยสภา ทางฝ่ายทหารซึ่งคอนั้นมีอำนาจก็สั่งให้ทางบัณฑิตยสภาออกจดหมายขอออกจาทะเบียนหาว่าผมเป็นควัดังควาติตอนที่มียกกลุ่มสันติภาพเกิดขึ้น ผมเลขเรียนไม่จบปริญญาโท พวกเรานักศึกษาก็เห็นว่ามันไม่ถูกต้องอยู่ดี ว่าจะมียึดเอาสถานที่เรียนของเราไป ก็เลยรวบรวมสมาชิกทั้งที่เรียนอยู่และที่ทำงานบ้างแล้วก็มาร่วมกันได้เกือบสามพันคน ผมว่าเยอะมากทีเดียว เดินขบวนไปประท้วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตอนแรกท่านก็ยื่นยันทำเฉยว่าถ้ากินไม่ได้พอถูกพวกเราเรียกร้องหนักเข้าก็เลยรับปากว่าอีกเดือนหนึ่งถึงจะกินให้...”

กลุ่มนักศึกษาได้เข้ามาขู่ยู่เกี่ยวกับการเมืองอีกครั้งในปี พ.ศ. 2495 เมื่อมีการเคลื่อนไหวเรื่องสันติภาพ กรรมการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองได้ออกประกาศสนับสนุนสันติภาพตั้งแต่วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2493 และมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการเพื่อสันติภาพ” ขึ้นในปี พ.ศ. 2494 มีการเชิญชวนนักศึกษาให้มาร่วมลงนามเพื่อสันติภาพเป็นจำนวนนับหมื่นคนซึ่งฝ่ายรัฐบาลเห็นว่าเป็นการต่อต้านนโยบายของรัฐบาลโดยตรง ดังนั้นเมื่อมีการจับกุมกรณีกบฏสันติภาพในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 จึงมีนักศึกษาถูกจับกุมหลายคนอาทิ มารุต บุณนาค ประธานนักศึกษาชาย สมบัติ สุวรรณชีพ ประธานนักศึกษาหญิงและคนอื่น ๆ รวม 12 คน แต่ถูกส่งห้องคอศาลเพียง 3 คน และศาลได้ตัดสินจำคุกเพียง 1 คนนอกจากนั้นได้รับการปล่อยตัวไป ดังที่มารุต บุณนาค ได้กล่าวถึงความรู้สึกช่วงนั้นว่า⁸⁹

⁸⁸ สัมภาษณ์ มารุต บุณนาค เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2540

⁸⁹ สัมภาษณ์ มารุต บุณนาค เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2540

“พอเกิดคดีกบฏสันติภาพ พวกเราก็ถูกจับไปไว้ที่โรงเรียนพลตำรวจ บางเขน ท่านผู้หญิงหุ่นสูง พนมขงค์ ก็ถูกจับพร้อมผมนี่แหละ ก็ไม่ถึงกับเข้าคุกหรือ ตารางอะไรเพียงแต่เขาเอาไปกักกันไว้ในบริเวณที่จำกัดไม่ให้ออกไปไหน ผมถูกกักบริเวณไว้เกือบ 3 เดือนมันก็ทรมานเหมือนกัน”

ด้วยการเล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มนักศึกษาว่าเป็นพลังมวลชนอีกกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลจะต้องพยายามเข้าควบคุมเอาไว้ให้ได้ ดังนั้นการจะใช้มาตรการรุนแรงจึงไม่เป็นผลดีต่อฝ่ายตน จึงได้ใช้วิธีการประนีประนอมมากขึ้น เช่น มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” อย่างเป็นทางการเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกว่ามีความเกี่ยวข้องในทางการเมืองมากนัก นอกจากนี้ จอมพล ป.พิบูลสงครามยังได้ยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การเปลี่ยนเป็น อธิการบดีซึ่งจอมพล ป. ก็ได้เข้าดำรงตำแหน่งอธิการบดีเป็นคนแรก ทั้งยังได้ให้ฉัตร ศรียานนท์ น้องชายของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยซึ่งนับเป็นการใช้แนวทางควบคุมความขัดแย้ง ระหว่างรัฐบาลกับนักศึกษาได้ดีพอสมควร

ส่วนพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ นั้นได้เข้ามาควบคุมดูแลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นกัน โดยได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองอธิการบดี การเข้ามามีบทบาทในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ดูจะสร้างคุณประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยอยู่ไม่น้อย พล.ต.อ.เผ่าสามารถดึงเอางบประมาณของประเทศ ส่วนหนึ่งมาเป็นค่าใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยในการสร้างอาคารเรียนของคณะรัฐศาสตร์และในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2496 พล.ต.อ.เผ่ายังได้มีการปรับปรุงหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์โดยมีหลักการอยู่ว่า ผู้ที่หลักสูตรใหม่นี้สามารถเข้าทำงานในกระทรวงมหาดไทยได้โดยไม่ต้องมีการสอบคัดเลือกอีกต่อหนึ่ง ทำให้มีผู้สนใจสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนในคณะนี้เป็นจำนวนมากซึ่งในช่วงนั้น มหาวิทยาลัยจะรับนักศึกษาเข้าเรียนได้เพียงปีละ 60 คนเท่านั้น นอกจากนี้ นักศึกษาของหลักสูตรนี้จะต้องเข้ามาอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยและมีการฝึกฝนระเบียบวินัยจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทางกระทรวงส่งมารับฝึกชอบ⁹⁰ อาจเรียกได้ว่า มีการฝึกปฏิบัติตัวคล้ายกับนักเรียนในโรงเรียนตำรวจ-ทหารเลขที่เดียว จึงมองได้ว่าวิธีการดังกล่าวนอกจากจะเป็นการหาคะแนนนิยมจากนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้วยังเป็นการควบคุมกลุ่มนักศึกษาอย่างแบบเนียนที่สุดอีกทางหนึ่ง

⁹⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, สำนักนั้นธรรมศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2535), หน้า 159-160 อ้างถึงใน พงษ์นคร นครสันติภาพ, ร.ต.ท., “การเมืองกับกรมตำรวจไทย (พ.ศ.2475-2500),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 149-150

นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2497 ได้เกิดมีเหตุการณ์ที่เรียกกันว่า “กรณี 21 สิงหาคม พ.ศ. 2497” ขึ้น เนื่องจากว่าในตอนเย็นของวันที่ 20 สิงหาคม มีการแข่งขัน รักบี้ประเพณีระหว่างโรงเรียนนายร้อย จปร. กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระหว่างการแข่งขันได้เกิดมีการกระทบกระทั่งกัน นักเรียนนายร้อยกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 คน ได้ทำร้ายนายบุญส่ง อนันต์โก นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์จนได้รับบาดเจ็บสาหัส ตำรวจได้เข้าระงับเหตุ เรื่องที่ตามมาจึง ไม่บานปลาย ในการนี้ตำรวจ 2 นายได้ถูกนักเรียนนายร้อยทำร้ายได้รับบาดเจ็บไปด้วย จึงเป็นเหตุ ให้ในตอนเช้าของวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2497 ได้มีนักศึกษาจำนวนถึง 3,000 คนเศษ เดินทางไปวังปารุสก์วันเช้าพบพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะอธิบดีกรมตำรวจโดยนายวินัย เพิ่มพูนทรัพย์ ประธานนักศึกษาได้ยื่นข้อเรียกร้อง 3 ข้อ ซึ่งพล.ต.อ.เผ่าได้ยอมตอบรับข้อเสนอต่าง ๆ ทุกข้อ และได้จัดรถยนต์บริการส่งนักศึกษากลับบ้านเป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ในครั้งนี้ นายฉัตร ศรียานนท์ น้องชายของพล.ต.อ.เผ่าซึ่งเป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยได้ร่วมเดินทางมากับนักศึกษาด้วย ชัยสิทธิ์ กาญจนกิจ ได้เล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า⁹¹

“ตอนนั้นก็ในช่วงบ่าย พอคืนนักเรียนนายร้อยต้องเดินออกจากตึกนอนข้ามสะพานมัทมาหา เพื่อไปเล่นกีฬาฝั่งตึกเรียน พวกธรรมศาสตร์เขาก็เดินทางมาหาใหญ่แบบบุญส่ง อนันต์โก ที่ถูกรุมจนสาหัสเมื่อคราวที่แข่งรักบี้กัน จะมาที่กองอธิบดีเผ่าเราก็คิดอยู่ในใจแล้วว่าพวกนี้ได้มาเจอกับนักเรียนนายร้อยเมื่อไรตลบอบอมนั่นแน่ ชั้น 5 ก็บักจืดนี่แหละหัวหน้าที่ทีม เผอิญนายทหารเวรมาปิดประตูได้ทันเสียก่อนไม่จันทงได้ปะทะกัน จากนั้นอธิบดีเผ่าท่านก็สั่งให้หาตัวการอยู่เหมือนกัน แต่เหตุการณ์ครั้งนั้นมันตลบอบอมนกันไม่รู้ใครเป็นใคร”

กรณีดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า พล.ต.อ.เผ่าพยายามที่จะใช้วิธีประนีประนอมเพื่อควบคุมพลังมวลชนกลุ่มนี้ไว้ให้ได้มากที่สุด โดยไม่ได้มีการใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดในควบคุมซึ่งถือว่า เป็นการควบคุมกลุ่มนักศึกษาอย่างได้ผลในระดับหนึ่ง

การเคลื่อนไหวของกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่นับว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ครั้งหนึ่งก็คือ การเดินทางประท้วงการเลือกตั้งสกปรกในปี พ.ศ. 2500 เนื่องจากไม่พอใจในผลการเลือกตั้งที่มีการใช้กลวิธีการโกงทุกรูปแบบในหน่วยเลือกตั้งได้ นับเป็นบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาที่น่าขบถและเป็นการแสดงผลของ

⁹¹ สัมภาษณ์ พล.ต.ท.ชัยสิทธิ์ กาญจนกิจ, อดีตผู้บัญชาการตำรวจนครบาล, เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2540

กลุ่มนักศึกษาต่อความไม่ถูกต้องของฝ่ายผู้ปกครองเป็นครั้งแรกหลังจากที่ได้มีการตั้งสถาบัน การศึกษาขึ้นมา ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้นำไปสู่สถานการณ์ทางการเมืองที่ตึงเครียดยิ่งขึ้นที่แต่เดิมนั้นก็มีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายทหารภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่แล้ว จนกระทั่งได้เกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2500 ในเวลาต่อมา

8. การปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล

ภายหลังจากที่คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลของพล.ร.ต.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์แล้ว และจอมพล ป.พิบูลสงครามได้เข้ามาบริหารประเทศในวันที่ 8 เมษายน 2491 แล้วนโยบายด้านการต่างประเทศจะเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นเจ้าในกลุ่มประเทศเสรีนิยมอยู่ในขณะนั้น เพราะฝ่ายโลกเสรียังไม่ค่อยไว้วางใจคณะรัฐบาลชุดนี้นักอันเนื่องมาจากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลชุดนี้ได้ไปร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นและเป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายตะวันตก ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไข ภาพพจน์เก่า จอมพล ป.จึงได้ใช้สถานการณ์ที่ประเทศไทยถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ที่มีทำที่ว่า จะแผ่ขยายเข้ามามีอิทธิพลในอินโดจีนเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศจากเดิมที่วางตัวเป็นกลางมาเข้ากับฝ่ายตะวันตกโดยเฉพาะได้ให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ ในอีกด้านหนึ่งก็เพื่อต้องการจะสร้างฐานอำนาจของตนให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจาก ภายนอกประเทศโดยเฉพาะจากประเทศผู้นำฝ่ายตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยได้ให้การรับรองรัฐบาลของจักรพรรดิเบایدของเวียดนามว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายถึงกับทำการขับไล่สำนักงานของพวกเวียดนามที่ออกจากประเทศไทย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2493 รัฐบาลไทยยังเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ได้ให้การสนับสนุนนโยบายของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน โดยได้ส่งทหารไทยเฉพาะกำลังภาคพื้นดินจำนวน 4,000 คน และข้าวอีก 40,000 เมตริกตัน มูลค่าประมาณ 87 ล้านบาท เป็นช่วยการทำสงครามในประเทศเกาหลี ซึ่งจากการปฏิบัติของรัฐบาลไทยในครั้งนี้นับว่าได้ส่งผลให้ภาพพจน์ของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงครามดีขึ้นมากในสายตาของกลุ่มประเทศเสรีนิยมสหรัฐอเมริกานั้นถึงกับได้ยกย่องประเทศไทยเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งจะให้การช่วยเหลือและสนับสนุนไทยในทุก ๆ ด้าน ในช่วงนี้ประเทศไทยจึงมีความผูกพันกับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิดที่สุด สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือแก่ไทย ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ผ่านทางสำนักงานเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ หรือเรียกย่อว่า เอ.ไอ.ดี. (Agency for International Development - AID.) องค์การนี้เป็นแหล่งที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยมากที่สุดในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในทุก ๆ ด้านเช่น การเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม การสาธารณสุข การศึกษา ฯลฯ โดยมีทั้งในรูปแบบส่งเครื่องมือ

อุปกรณ์มาช่วยเหลือ ส่งนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ ตลอดจนไปถึงให้ทุนการศึกษาไปฝึกอบรมในต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา⁹²

ในปี พ.ศ. 2493 หลังจากที่ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาได้มีการลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการแล้ว ความร่วมมือทางการทหารนับเป็นนโยบายอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับการหาข่าวซึ่งเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศนั้น องค์การสืบราชการลับของสหรัฐอเมริกา (C.I.A.) ซึ่งมีสาขาอยู่ทั่วโลกได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านตำรวจแก่ประเทศไทย ในช่วงนั้นพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางการเมืองอยู่มาก โดยเฉพาะการควบคุมกำลังตำรวจซึ่งเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของฝ่ายรัฐบาล มีความต้องการจะเสริมสร้างกำลังตำรวจของตนเองให้ยิ่งใหญ่มากขึ้นเนื่องจากเป็นช่วงที่กิจการตำรวจกำลังปรับปรุงโครงสร้างและฐานกำลัง ถ้าหากความช่วยเหลือจากรัฐบาลภายในประเทศอย่างเดียวนั้นไม่พอที่จะทำให้ขยายฐานอำนาจได้มากนักหากเทียบกับทหาร ดังนั้นพล.ต.อ.เผ่าจึงได้มองไปยังความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาที่ได้ช่วยเหลือประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยมุ่งหวังว่าต้องการให้ประเทศไทยเป็นรัฐกันชนในการป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ พล.ต.อ.เผ่านั้นมีความมุ่งมั่นที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองสืบต่อจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับผู้เชี่ยวชาญของสหรัฐฯก็ได้มีทัศนคติว่า พล.ต.อ.เผ่าจะต้องเป็นผู้ที่ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนที่จอมพล ป. อย่างแน่นอน เนื่องจากบทบาทและท่าทีของพล.ต.อ.เผ่า นั้นจะให้ความสำคัญกับนโยบายของอเมริกามากกว่าจอมพลสฤษดิ์ เห็นได้จากการกวาดล้างจับกุมบุคคลที่มีพฤติกรรมสนับสนุนหรือมีแนวความคิดที่นิยมคอมมิวนิสต์ รวมทั้งทำที่และอุดมการณ์ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ก็ดูจะรุนแรงกว่า

ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาสู่ประเทศไทยในด้านกิจการตำรวจในรูปแบบที่ ซี.ซี.ดับบลิว ได้มีส่วนช่วยให้อำนาจทางการเมืองของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ แข็งแกร่งขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กันในลักษณะส่วนตัวที่มีต่อกันระหว่างพล.ต.อ.เผ่า กับจอห์น ฮาร์ท (John Hart) และนายวิลเลียม โดโนแวน เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ผู้เข้ามาดำรงตำแหน่งแทนนายสแตนตัน เอกอัครราชทูตคนเดิม ยิ่งทำให้ความร่วมมือกันระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านนี้เป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น นอกจากความสัมพันธ์ในระดับผู้บริหารแล้วเจ้าหน้าที่ขององค์การซี.ไอ.เอ. และนายตำรวจไทยยังได้มีความสัมพันธ์กันอย่าง

⁹² จันทรา บุรณฤกษ์ และปิยนาด บุนนาค, การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.2463-2506) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521 หน้า 141

ใกล้ชิดอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันอีกด้วย กิจกรรมตำรวจไทยในยุคนั้นจึงมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก มีการตั้งหน่วยตำรวจขึ้นมาใหม่ 2 หน่วย คือ หน่วยพลร่ม และหน่วยตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งนับว่าเป็นหน่วยกำลังที่มีศักยภาพเทียบเท่ากำลังของฝ่ายทหารและสามารถเป็นฐานอำนาจทางการเมืองให้กับพล.ต.อ.เผ่าได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สถานภาพของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มีสูงขึ้นไปอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2498-2499 พล.ต.อ.เผ่าได้กลายเป็นนักการเมืองที่มีอิทธิพลมากที่สุดทางด้านกำลังตำรวจและทางการเมืองโดยความช่วยเหลือขององค์การซี.ไอ.เอ. ทั้งทางการเงินและทางด้านอาวุธมีผู้กล่าวว่า พล.ต.อ.เผ่ามีความร่ำรวยมากถึงกับสามารถใช้เงินส่วนตัวมาซื้ออาวุธเพื่อให้ตำรวจคุ้มครองตนเองมีกำลังตำรวจทั่วประเทศถึง 48,000 คน และในกรุงเทพฯ มีถึง 10,000 คน ทุกคนติดอาวุธพร้อมที่จะทำการประหารประชาชนฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่ฝ่ายทหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์มีเพียง 45,000 คน และมีอาวุธที่ล้าสมัยกว่า นับว่าพล.ต.อ.เผ่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถผู้หนึ่งในการดึงงบประมาณความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาให้เข้ามาสู่องค์กรตำรวจได้อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากเงินอุดหนุนที่สหรัฐอเมริกาได้ช่วยเหลือแก่โครงการต่าง ๆ ของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2497-2503 นั้น มีส่วนที่เป็นเฉพาะโครงการของตำรวจถึง 1.5% ของงบช่วยเหลือทั้งหมดในขณะนั้น นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2497 พล.ต.อ.เผ่ายังได้เคยเดินทางไปขอรับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาซึ่งได้รับเงินถึง 28.2 ล้านบาท ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ได้รับมาเพียง 25 ล้านบาทในปีเดียวกัน⁹³

แต่ในปี พ.ศ. 2499 นั้นเอง ซี.ไอ.เอ.ก็เริ่มวิตกเกี่ยวกับภาพพจน์ของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อันเนื่องจากปัญหา 2 ประการ คือ ปัญหาเกี่ยวกับการค้าฝิ่นเดือนซึ่งเป็นทิวาภรณ์วิจารณ์อย่างหนักจากองค์การสหประชาชาติ และจากสื่อสารมวลชนชาวตะวันตก และประการที่สองเกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศเพราะมีความแตกแยกกันอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายทหารบกภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ และฝ่ายตำรวจของพล.ต.อ.เผ่า ได้เกิดมีการแก่งแย่ง อันเนื่องมาจากเรื่องผลประโยชน์ทางการค้าซึ่งบุคคลทั้งสองมีหุ้นส่วนอยู่ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือในช่วงเวลาดังกล่าวจอมพล ป.จะให้การสนับสนุน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มากกว่าจอมพล สฤษดิ์ ดังที่พล.ต.อ.ฮ่าง สฤตรัตนะ ได้เคยกล่าวถึงพล.ต.อ.เผ่าเมื่อครั้งที่ พล.ต.อ.เผ่าได้เข้าพบ จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพล ป.ได้ตามพล.ต.อ.เผ่า พร้อมทั้งจะเป็นนายกหรือยัง คุณเผ่า ก็อ้อ ๆ อ้า ๆ แต่ไม่พูดอะไร และเมื่อจอมพล สฤษดิ์เข้าพบจอมพล ป. จอมพล ป.ได้พูดว่า “เผ่าเขาจะเป็นนายกฯ จะว่าอย่างไร” จอมพลสฤษดิ์ก็มลงกราบและพูดว่า “ผมขอเป็นข้าท่านแต่ผู้เดียว”⁹⁴

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138

⁹⁴ ฮ่าง สฤตรัตนะ, พล.ต.ต., ใครว่า อ.ดร.เผ่าไม่ดี, หน้า 149-165

ด้วยเหตุนี้ พล.ต.อ.เผ่าจึงถูกโจมตีจากฝ่ายตรงข้ามทั้งในด้านการใช้อำนาจด้วยความไม่เป็นธรรมที่มุ่งกำจัด ศักดิ์ทางการเมือง และการคอร์รัปชันทางการเงินเกี่ยวกับการใช้เงินในการเลือกตั้งซึ่งสหรัฐอเมริกา ย่อมจะต้องให้ความสำคัญกับระบบนี้ จนทำให้องค์การซี.ไอ.เอ. เริ่มทบทวนบทบาทของตนเอง ถึงแม้ว่าทั้งนายโดโนแวนและฮาร์ทจะมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับ พล.ต.อ.เผ่าก็ตาม แต่ด้วยนโยบายของสหรัฐอเมริกาทำให้บุคคลทั้งสองต้องเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานทันทีเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น โดยได้เปลี่ยนเป้าหมายมาที่ฝ่ายทหารบกคือตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ซึ่งดูจะมีภาพพจน์ที่ดีกว่าในสายตาของประชาชน และมีโอกาสขึ้นสู่ ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี

การระงับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกรมตำรวจดังกล่าวได้ทำให้งบประมาณที่ให้เคยสนับสนุนอยู่ลดน้อยถอยลงไป กำลังอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ก็ไปเพิ่มให้กับฝ่ายทหารแทนจนในที่สุด พล.ต.อ.เผ่าต้องหมดบทบาททางการเมืองไปในปี พ.ศ. 2500 จึงกล่าวได้ว่า ความช่วยเหลือของอเมริกาดังกล่าวจัดเป็นแหล่งทางเศรษฐกิจตัวหนึ่งที่สนับสนุนให้ พล.ต.อ.เผ่าสามารถสร้างกองกำลังตำรวจให้มีความยิ่งใหญ่ มีความทันสมัยมากขึ้น ส่งผลให้ตำรวจกลายเป็นกองกำลังสำคัญที่ พล.ต.อ.เผ่าใช้รักษาอำนาจให้กับรัฐบาลและตนเอง ยิ่งกว่านั้นสถานการณ์ในช่วงดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนทางการเมืองไทยในอีกรูปแบบหนึ่งคือจากการที่มีการพัฒนากำลังตำรวจให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นนี้เอง บทบาทหน้าที่ของตำรวจได้ถูกใช้ไปในการรักษาเสถียรภาพให้แก่ฝ่ายรัฐบาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการปกครองแบบอำนาจนิยมที่เรียกได้ว่าเป็นลักษณะของ รัฐตำรวจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในวิถีทางประชาธิปไตย พ.ศ. 2498-2500

ดังที่ได้กล่าวไปในตอนต้นแล้วว่า ในการขึ้นมาบริหารประเทศเป็นครั้งที่สองนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ได้คุมกำลังอำนาจอยู่ในมือ จึงใช้พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้มีฐานกำลังอยู่ที่ฝ่ายตำรวจ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้คุมกำลังฝ่ายทหาร แต่ จอมพล ป.มีแนวโน้มว่าจะให้ความไว้วางใจกับพล.ต.อ.เผ่ามากกว่า อีกทั้งพล.ต.อ.เผ่าก็มีท่าทางจะสนใจการเมืองมากกว่า จอมพลสฤษดิ์ที่มุ่งให้ความสนใจแต่ในด้านกิจการทหาร ประกอบกับกลไกตำรวจก็เป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจให้แก่รัฐบาลได้อย่างชอบธรรมกว่าทหาร จะเห็นได้ว่าเมื่อมีเหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกบฏที่มีการใช้กำลังรุนแรงหรือมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากกลุ่มต่าง ๆ กำลังตำรวจจะถูกฝ่ายรัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามฝ่ายต่อต้านอยู่เสมอ ๆ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จึงเป็นบุคคลที่จอมพล ป.เชื่อใจว่าสามารถจะทำงานให้แก่ฝ่ายรัฐบาลได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อจอมพล ป. ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นหลังจากที่กลับจากดูงานรอบโลก ในปี พ.ศ. 2498 โดยได้ประกาศให้มีการใช้ พ.ร.บ.พรรคการเมือง ขึ้นในวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2498 พล.ต.อ.เผ่า ก็ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการพรรคซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญรองลงไปจากหัวหน้าพรรค เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่ต้องควบคุมการบริหารภายในพรรค ถึงแม้ว่าในการปรับเปลี่ยนนโยบายนี้ จอมพล ป. ต้องการจะลดบทบาทของพล.ต.อ.เผ่า ซึ่งก่อนหน้านั้นมีอยู่สูงทั้งในทางการเมืองและกำลังตำรวจ แต่ในด้านการทำงานแล้ว จอมพล ป. ก็ยังมีความเชื่อมั่นว่า พล.ต.อ.เผ่าสามารถที่จะบริหารในระบบการเมืองแบบใหม่นี้ได้ ประกอบกับในช่วงเวลานั้น พล.ต.อ.เผ่าก็ดูจะเป็นผู้ที่ทำงานด้านการเมืองได้ด้นกว่าคนอื่น ๆ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิมที่เคยเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติยังคงให้ความเกรงใจ พล.ต.อ.เผ่าอยู่ไม่น้อย จึงทำให้จอมพล ป.ไว้วางใจ พล.ต.อ.เผ่า ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองแทนตนได้ต่อไป

นโยบายทางการเมืองแบบใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นนี้เอง ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวาง มีการเปิดให้ประชุมแถลงข่าวแก่หนังสือพิมพ์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือที่เรียกว่า เปรสคอนเฟอร์เรนซ์ (Press Conference) ซึ่งเท่าๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายหนังสือพิมพ์โจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับการทำงานด้านต่าง ๆ ได้ กิจกรรมที่ฝ่ายรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้แก่ประชาชนอีกอย่างหนึ่งคือ ให้มีการปราศรัยหาเสียงกันได้ตามที่สาธารณะหรือที่เรียกว่า ไฮด์ปาร์ก (Hyde Park) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สถานที่สาธารณะในการปราศรัยต่อที่ชุมชนได้ ส่วนใหญ่จะใช้ห้องสนามหลวงเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว การให้เสรีภาพแก่ประชาชนในครั้งนี้ได้สร้างผลดีแก่รัฐบาลในแง่มีความเป็นประชาธิปไตย แต่ในขณะเดียวกันประชาชนกลุ่มต่างๆ หรือนักการเมืองที่ไม่พอใจในการกระทำ

ของรัฐบาลก็จะใช้โอกาสดังกล่าวในการแจกพฤติกรรมของบุคคลที่ร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลมาเปิดเผยให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ เช่น การปราศรัยของนายทองอยู่ พุฒพัฒน์ เกี่ยวกับเรื่องแบบเรียนเบสิกของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2498 นอกจากนี้ในการแถลงข่าวแก่หนังสือพิมพ์ของจอมพล ป. ในปีเดียวกันนี้ จอมพล ป. ยังได้มีการแสดงตนว่าเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มตัวถึงกับประกาศจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2499 ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการกระทำดังกล่าวของจอมพล ป. ไปอย่างกว้างขวาง

ในระยะแรกบรรดา ส.ส. โดยเฉพาะฝ่ายค้านยังคงสงวนท่าทีไม่กล้ามีความเคลื่อนไหวทางการเมืองใด ๆ มากนักเนื่องจากยังหวั่นเกรงอิทธิพลของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อยู่ ต่อมาภายหลังเมื่อ พล.ต.อ.เผ่า ได้ให้ความเชื่อมั่นว่าจะเปิดโอกาสให้มีการเล่นการเมืองในแนวทางประชาธิปไตยแล้ว ฝ่ายค้านก็มีการรวมตัวกันมากขึ้นและจับกลุ่มเพื่อใช้สิทธิทางการเมืองอย่างเต็มที่ ในอีกด้านหนึ่งนั้นคณะรัฐประหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับไม่เห็นด้วยกับแนวทางของจอมพล ป. เพราะการเปิดเสรีให้กับประชาชนหรือสื่อมวลชนมากเกินไปยิ่งเป็นการสันคลอนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและเป็นการสร้างความไม่ปลอดภัยต่อฝ่ายคณะรัฐประหารเองทำให้มีความไม่พอใจลึก ๆ อยู่ภายในกลุ่มทหารด้วยกัน

การเปิดปราศรัยในที่สาธารณะนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการนำความไม่คิดทั้งหลายของรัฐบาลมาตีแผ่ให้ประชาชนได้รับรู้ กลุ่มการเมืองบางกลุ่มก็ได้ใช้โอกาสในครั้งนี่วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้กลายเป็นเป้าของการโจมตีจากฝ่ายตรงข้ามเป็นอย่างมาก มีการทำทนายให้ขึ้นไปสาบานบนเวทีปราศรัยเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมในการลอบสังหารบุคคลทางการเมือง และในเรื่องความมั่งคั่งอย่างมหาศาล นอกจากนี้ยังได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ขัดขวางแนวทางการประชาธิปไตย แต่พล.ต.อ.เผ่าก็สามารถตอบคำถามของผู้ที่ทนายพ้อเอาตัวรอดไปได้เป็นคราว ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งได้เคยขึ้นเวทีไปตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยว่า “ข้าพเจ้าไม่เคยเป็นหัวหน้าพรรค เป็นเพียงเลขาธิการพรรค และข้าพเจ้าอย่างจะชวนพวกท่านนี้แหละเข้าเป็นพรรคเสรีมนังคศิลา” ส่วนในเรื่องของการให้แหวนแก่เหล่าตำรวจ พล.ต.อ.เผ่าก็ให้คำตอบว่าเป็นการให้เพื่อเป็นการตอบแทนในการทำคุณงามความดี “...ที่ให้แหวนก็เพื่อจะได้เกิดความบ้าในการปราบโจรผู้ร้ายทำนองตายชั่งมันแค่เสียค่าทำแหวนวงละ 200 บาทเท่านั้น”⁹⁵

⁹⁵ สารคดี 8 มกราคม พ.ศ. 2499

การวิพากษ์วิจารณ์ผ่านเวทีปราศรัยดังกล่าวได้นำไปสู่การเรียกร้องให้มีประชาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบขึ้น ได้มีชายประเด็นการอภิปรายเรียกร้องให้มีการเลิกบทเฉพาะกาลและ ส.ส. ประเภทที่สอง เมื่อไม่ได้รับคำตอบจากฝ่ายรัฐบาลผู้นำการปราศรัยหรือที่เรียกว่า บรรดาควาไฮด์ปาร์กกว่า 20 คน ได้พร้อมใจกันอดข้าวประท้วงรัฐบาลที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ฝ่ายรัฐบาลได้ให้ ร.ต.อ.เปี่ยม บุญโชติ นำอาหารไปให้และพูดจาเกลี้ยกล่อมให้เลิกการกระทำดังกล่าวแต่ได้รับการปฏิเสธจากกลุ่มผู้อดข้าว และยังหาว่าจอมพล ป.ใช้สงครามเย็นเพื่อบ้านทอน เมื่อเห็นว่าไม่สามารถใช้วิธีการประนีประนอมได้แล้ว ฝ่ายตำรวจจึงได้ทำการจับกุมกลุ่มผู้อดข้าวกลุ่มนี้อันประกอบด้วย นายทองอยู่ พุฒพัฒน์ นายพีร์ ภูนาค นายชวน รัตนวราหะ นายฉรงค์ รัตนภักดี นายสุรัตน์ มีภักดี นายสมชาย ชวานาค นายชาญ กระตุกฤกษ์ นายบุญยัง ตันธนะวิทย์ นายทองศักดิ์ ทรงวิสุทธิ และนายจำ จารัตนเนตร เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 ในข้อหา กบฏภายใน และต่อมากลุ่มบุคคลดังกล่าวได้ถูกปล่อยตัวไปในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2499 กรณีดังกล่าวถูกเรียกต่อมาว่า “กบฏอดข้าว”⁹⁶

นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอื่น ๆ อีกเช่น กลุ่มกรรมกร ได้มีการชุมนุมกันเรียกร้องสิทธิของคนบ่อบครั้งขึ้น มีการชุมนุมกันเรียกร้องให้รัฐบาลถอนตัวจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) และให้ดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระและได้นำป้ายไปติดไว้ที่สำนักงานสหพันธ์กรรมกรหญิงอาคารราชดำเนิน และเมื่อมีการประกาศ พ.ร.บ.พรรคการเมือง ในพ.ศ.2498 กลุ่มกรรมกรยังได้ก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นชื่อ “พรรคกรรมกร” มีนายประกอบ โดตถกษณ์ถ้ำ เป็นหัวหน้า นายโกล พุฒหะจันท์ เป็นเลขาธิการพรรค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองประโยชน์ให้กับกลุ่มเป็นสำคัญ⁹⁷

ส่วนกลุ่มหนังสือพิมพ์ก็ได้ประโยชน์ในการนำเสนอข่าวเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชนได้มากขึ้น ทั้งในด้านการเสนอข่าวสารของรัฐบาลแก่ประชาชน และการเสนอความเห็นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลด้วย การวิพากษ์วิจารณ์หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มักจะสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของประชาชนกลุ่มอื่นๆ ไปโดยปริยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ให้รัฐบาลปกครองประเทศด้วยความสุจริตและเคร่งครัดต่อวิถีทางประชาธิปไตย เช่น การวิจารณ์โจมตีสหรัฐอเมริกาของหนังสือพิมพ์พิมพ์ไทยที่เห็นว่ารัฐบาลมุ่งให้ความสำคัญแก่ต่างชาติมากกว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐบาลตัดสินใจโดยไม่เคยฟังมติมหาชนและอาศัยกฎหมายการพิมพ์

⁹⁶ สุราชัย ยัมประเสริฐ, *แผนชิงชาติไทย*, หน้า 236

⁹⁷ จงใจรัก ปกพัฒนกุล, “นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับกรรมกร ระหว่างพ.ศ.2475-2499,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529), หน้า 57-58

เป็นเครื่องมือบีบบังคับประชาชนให้ทำตามนโยบายของรัฐบาล และการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการห้ามไม่ให้นักศึกษาไทยเดินทางไปร่วมการประชุมนักศึกษาเอเชียและแอฟริกาที่กรุงบันดง ประเทศอินโดนีเซียโดยอ้างว่าเป็นการประชุมที่มีคอมมิวนิสต์สนับสนุนอยู่ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางโจมตีรัฐบาลเป็นสำคัญ ในที่สุดเมื่อฝ่ายรัฐบาลเห็นว่าหนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์รุนแรงอาจทำให้เกิดความไม่มั่นคงต่อเสถียรภาพได้ จึงต้องหันกลับไปใช้มาตรการเดิมในการควบคุมหนังสือพิมพ์ เช่น การจับกุมบรรณาธิการหนังสือ ข่าวกาฬารายสัปดาห์ ที่ลงข่าวเกี่ยวกับการพัวพันการทุจริตสินมูลค่า 20 ล้านบาทของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ หรือการจับกุมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ บางกอกไทม์ ชื่อหากบฏภายในราชอาณาจักร เนื่องจากโจมตีรัฐบาลเรื่องการเลือกตั้งซ่อม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า หลังจากที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้เปลี่ยนท่าทีให้เป็นไปแนวทางประชาธิปไตยมากขึ้นนี้ได้กลายเป็นผลลบต่อรัฐบาลมากขึ้น ด้วยความที่ประชาชนมีความไม่พอใจรัฐบาลอยู่เดิมประกอบกับมีการเคลื่อนไหวจากกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น จนทำให้รัฐบาลมีความไม่มั่นใจในวิธีการสร้างประชาธิปไตยในแนวทางดังกล่าว ถึงกับมีการออกคำสั่งควบคุมวิธีการไฮด์ปาร์ก เช่น ห้ามใช้เครื่องขยายเสียง และงดการไฮด์ปาร์กเป็นระยะ โดยได้มอบให้ฝ่ายตำรวจเป็นผู้ดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยไม่ให้เกิดความวุ่นวายทางการเมือง จอมพลป.เองถึงกับได้มีการออกประกาศเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2499 ความว่า⁹⁸

“คำเตือนของรัฐบาลเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะที่ท้องสนามหลวงและการเดินขบวนปรากฏว่า การชุมนุมสาธารณะและการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิซึ่งประชาชนส่วนน้อยได้จัดขึ้นในวันที่ 10 และ 11 ธันวาคมศกนี้ เป็นที่ประจักษ์ว่าได้ดำเนินไปรุนแรงเกินขอบเขตของกฎหมายถึงขั้นไม่ยอมเชื่อฟังและทำร้ายเจ้าหน้าที่ผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองก็มี ข้าพเจ้าได้พิจารณาโดยรอบคอบมานานวันแล้วเห็นว่า ถ้าปล่อยให้มีการชุมนุมสาธารณะและเดินขบวนโดยมิชอบด้วยกฎหมายดังที่ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้แล้ว ไม่ต้องสงสัยเลยว่า การก่อความวุ่นวายจากภายนอกประเทศจะต้องมาผสมด้วย และในที่สุดความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติที่เราช่วยรักษากันมาด้วยเลือดเนื้อชานาน ก็จะต้องสูญสิ้นไปและตกอยู่ในภาวะกลางลนเดือนร้อนไปทั่วกัน ข้าพเจ้าจึงขอวิงวอนท่านผู้รักษาชาติทั้งหลายได้ช่วยใช้รัฐธรรมนูญในกรอบของกฎหมาย ศีลธรรม และวัฒนธรรมก็จะเป็นประโยชน์นำความ

⁹⁸ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในอุทกมณฑล, หน้า 294

เจริญมาสู่ประเทศชาติของเรา โดยเฉพาะการเดินทางนั้น ข้าพเจ้ายังเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามเช่นนั้นแต่ประการใด เพราะคำเรียกร้องที่อ้างว่าเป็นเหตุในการเดินทางนั้นรัฐบาลยังมีเหตุผลหลายประการที่จำเป็นต้องพิจารณากรณีต่างๆ โดยรอบคอบก่อนที่จะปฏิบัติลงไปได้ จึงขอร้องมา ณ ที่นี้ว่าท่านผู้ใดคิดจะเดินทางนั้นก็ขอขยับยั้งความคิดเช่นนั้นเสีย ตรีภตรงและพึงเหตุผลของผู้อื่นดูก่อน จะได้ชื่อว่าเทิดทูนประชาธิปไตยและเสรีภาพ ทั้งจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทด้วย และถ้าเงินเดินทางต่อไปด้วยลักษณะที่ท่านมาแล้วย่อมไม่มีความสงสัยประการใดว่าคนไทยด้วยกันจะต้องมาหลังเลือกเพราะวิวาทกันเอง ซึ่งเป็นการเสียดสีที่ปราศจากผลดีแก่ประเทศชาติด้วยประการทั้งปวง

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ชี้แจงให้ทราบด้วยว่าตามพระราชบัญญัติการเดินขบวนต้องขออนุญาตต่อทางราชการตำรวจ เมื่อทางราชการตำรวจไม่อนุญาตแล้วยังฝ่าฝืนเดินขบวนอีก ย่อมเป็นการต่อเจตนาว่าตั้งใจฝ่าฝืนกฎหมายฉบับนั้น และถ้าถึงกับจะใช้กำลัง จะทำร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะทำร้ายหรือก่อให้เกิดความวุ่นวายแก่บ้านเมือง ก็จะเป็นความผิดฐานก่อการกลางดล ซึ่งมีโทษสูงสุดขึ้นอีกและถ้ารัฐบาลปล่อยให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายเช่นนี้ต่อไป ก็ย่อมจะได้ชื่อที่ไม่รักษากฎหมาย ที่รัฐบาลยังมีได้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดก็เพราะเห็นว่าราษฎรส่วนน้อยอาจจะกระทำไปโดยใช้สิทธิเสรีภาพด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และยังหวังจะได้เรียนรู้และปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควรที่สุดก็ได้”

ต่อมาในปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2499 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2499 ฉบับใหม่ และได้มีการประกาศกำหนดวันเลือกตั้งขึ้นในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 นับเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 8 เป็นการเลือกแบบรวมเขต โดยถือว่าเขตจังหวัดหนึ่งๆ เป็นเขตเลือกตั้ง มีผู้แทนราษฎรได้ 160 คนจากสมาชิกสภาทั้งหมด 320 คน ส่วนที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งนั้นมาจากการแต่งตั้ง ดังนั้นถึงแม้ว่าจะมีการเลือกตั้งในวิถีทางแห่งประชาธิปไตยก็ตาม แต่ฐานอำนาจทางสภาของรัฐบาลชุดเดิมก็ยังคงมีอยู่อย่างมั่นคง ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่มีการรณรงค์เกี่ยวกับการเลือกตั้ง จอมพล ป.ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะสร้างภาพจน์ตัวเองให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่นิยมความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงด้วยการจัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษขึ้นในกรุงเทพฯ ซึ่งนับเป็นงานฉลองครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างแรงศรัทธาจากประชาชน นอกจากนี้ยังมอบหมายให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ออกหนังสือเวียนไปยังเรือนจำต่าง ๆ ทั่วประเทศว่า รัฐบาลจะออกกฎหมายอภัยโทษนักโทษการเมือง และอภัยโทษแก่นักโทษคดีต่าง ๆ เป็นการฉลองงาน 25 ศตวรรษไปในเวลาเดียวกัน ส่วนทางด้านกระทรวง

มหาดไทยที่มีหน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับการเลือกตั้งก็ได้มีการโฆษณาการเลือกตั้งเป็นอย่างมากเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง

4.1 การหาเสียงเลือกตั้งของพรรคเสรีมนังคศิลา

ในการวางแผนหาเสียงเลือกตั้งนั้น ผู้ที่มีบทบาทในการวางแผนให้แก่หัวหน้าพรรค และบรรดาอุทกทัมได้แก่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เลขาธิการพรรคเพราะมีหน้าที่ในการบริหารกิจการของพรรคให้ดำเนินไปได้อย่างประสบผลสำเร็จ ด้วยความหวังที่จะกลับมาเป็นรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ในการหาเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้พรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นหัวหน้าพรรค ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อจะเรียกคะแนนเสียงจากประชาชนไว้ให้ได้โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ ที่จะต้องต่อสู้กับพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคคู่แข่งที่สำคัญเพราะเมื่ออดีตนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าพรรคอีกทั้งสมาชิกที่เคยรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติก็ไม่ได้มีความจริงใจกับการจัดตั้งเป็นพรรคเสรีมนังคศิลาใหม่เท่าใดนัก เนื่องจากยังไม่แน่ใจในท่าทีของจอมพล ป.ว่าหากได้จัดตั้งเป็นรัฐบาลแล้ว ผลประโยชน์ที่ได้รับเมื่อครั้งเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติจะคงได้เหมือนเดิมหรือไม่ แต่ก็จัดได้ว่าพรรคเสรีมนังคศิลายังคงมีความได้เปรียบในจำนวน ส.ส.เดิมซึ่งมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ พรรคเสรีมนังคศิลาภายใต้การบริหารงานพรรคของ พล.ต.อ.เผ่า ได้ใช้โอกาสที่ยังเป็นรัฐบาลอยู่จัดสรรงบประมาณลงไปตามจังหวัดต่างๆ อย่างมากมายในระยะเวลาอันสั้นก่อนการเลือกตั้ง โดยมุ่งหวังที่จะให้ประชาชนในแต่ละเขตพื้นที่เห็นถึงการดูแลทุกข์สุขของรัฐบาลเป็นสำคัญและจะได้เทคะแนนเสียงให้ เช่น ได้จัดสรรเงินงบประมาณ 30 ล้านบาท ในการทะนุบำรุงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 7 ล้านบาท สำหรับการสร้างศาลากลางจังหวัดชนบุรี งบประมาณ 2 ล้านบาท ในการสร้างศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี งบประมาณ 48 ล้านบาท ในการปรับปรุงจังหวัดแม่ฮ่องสอน งบประมาณ 43 ล้าน ในการปรับปรุงจังหวัดนครนายก งบประมาณ 24 ล้านบาท ในการปรับปรุงจังหวัดอุดรดิตต์ เป็นต้น⁹⁹ การจ่ายเงินให้แก่จังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก มีเหตุผลที่สนใจสำหรับการเทงบประมาณในครั้งนี้อยู่ 2 ประการคือ

ประการแรก เพื่อเป็นการดึงความสนใจของประชาชนให้มาอยู่ที่พรรคเสรีมนังคศิลา โดยให้เห็นว่า จังหวัดที่มีส.ส.ที่เป็นตัวแทนของพรรคเสรีมนังคศิลานั้นจะได้รับการพัฒนาไปอย่างมากมายซึ่งส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมทางวัตถุ เช่น ศาลากลางจังหวัดหรือวัดสำคัญ ๆ ของประเทศ

⁹⁹ไท-สัปดาห์ (สิงหาคม พ.ศ.2499) : 15

ประการที่สอง เป็นไปได้ว่า เงินงบประมาณที่รัฐจ่ายให้กับจังหวัดไปนั้น เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดนำไปใช้ในทางที่จะเป็นประโยชน์กับการเลือกตั้งที่ใกล้จะมาถึง โดยมุ่งเน้นถึงผลงานที่รัฐบาลชุดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างให้กับประชาชนเป็นหลักเพื่อจะให้ประชาชนได้ตัดสินใจที่จะเลือกผู้สมัครของพรรคเสรีมนังคศิลากลับไปเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้ง

การเลือกตั้งในครั้งนี้ จอมพล ป. ได้จัดผู้ร่วมทีมสมัครเข้ารับการเลือกตั้งในกรุงเทพฯ ครบทั้ง 9 คน ตามที่จังหวัดในตอนนั้นจะมีผู้แทนได้ โดยได้ตั้งชื่อเรียกให้มีคำสั้นของชื่อหรือนามสกุล ให้เป็นเอกลักษณ์ของชื่อทีมดังนี้คือ พิบูล - เวชยันต์ - บริรักษ์ - ลัดพลี - พรหมโยธี - บัญญัติ - สวัสดิ์ - เฉล - รักษ์ ซึ่งได้แก่¹⁰⁰

1. จอมพล ป.พิบูลสงคราม
2. พลอากาศโทมณี มหาสันตนะ เวชยันต์รังษฤษฎ์
3. พลเอกเภา เพียรเลิศ บริรักษ์บุษยทกิจ
4. พระยาดีดพิพิธธรรมประคัลภ์
5. พลเอกมังกร พรหมโยธี
6. พลเอกหลวงสวัสดิ์สรยุทธ
8. พลเอกเฉล เฉลประยุทธ
9. พันตรีรักษ์ ปันยารชุน

ส่วนทางพรรคประชาธิปไตย ได้จัดทีมลงแข่งขันกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม

9 คนเช่นกัน

1. นายควง อภัยวงศ์
2. นาวาโทพระประยุทธชลธี ร.น.
3. พันตรีหลวงสวัสดิทธานุการ
4. หลวงศรีสาธิพิธ
5. หลวงอังคณาบุรุษย์
6. นายฉัฐวุฒิ สุทธิสงคราม
7. นายสมบุญ ศิริธร
8. ร้อยโทถวิล ระวังภัย
9. พลเรือตรีชลิต กุลกำมัธร

¹⁰⁰ แมน มนต์เมศร์, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 304

ในการแข่งขันในครั้งนี พรคประชาชนปัดย์ค่อนข้างได้เปรียบพรคเสริมนังคศิลา เพราะผู้สมัครของพรคเสริมนังคศิลาไม่ชำนาญในการหาเสียงถึงแม้ว่าจะเป็นต่อในด้านเป็นฝ่ายรัฐบาลเดิมก็ตามเห็นได้จากในการปราศรัยของหัวหน้าพรคทั้งสองนั้น จะมีประชาชนไปฟังการปราศรัยของนายควงมากกว่าจอมพล ป. ดังนั้นจอมพล ป.จึงหันไปใช้วิธีการนอกระบบคือ มีการแจกสิ่งของโดยเป็นไปในรูปของการโฆษณาแทน มีการพิมพ์ตราผู้สมัครและคำเชิญชวนของหัวหน้าพรคที่กลักไม้ขีดไฟ และแจกผ้าเช็ดหน้าที่มีพิมพ์โฆษณาต่าง ๆ เป็นจำนวนแสน ๆ ผืนทั่วกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังได้จัดทำแหวนตราไก่อันเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวของจอมพล ป. แจกจ่ายกับบรรดาหัวคะแนนเสียบติดกระเป๋าสื่อเพื่อบ่งบอกว่าเป็นหัวคะแนนของพรครัฐบาล และจะสามารถใช้เป็นเครื่องคุ้มครองตัวได้เมื่อกระทำผิดเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งทางตำรวจก็จะเพิกเฉยเสียหรือถ้าทำความผิดร้ายแรงก็จะมีผลให้คดีนั้นผ่อนหนักเป็นเบาได้ หรือบางครั้งคดีสูญหายไปเลยก็มี ส่วนพวกนักเลงอันธพาลก็ได้รับบัตรแข็งที่มีเครื่องหมายตราไก่อแจกจ่ายออกไป ทำให้มีการใช้อำนาจกันอย่างปราศจากการควบคุมของกฎหมายไปชั่วระยะหนึ่ง¹⁰¹

ในการปราศรัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามแต่ละครั้ง พล.ต.อ.เผ่า จะเป็นผู้เตรียมตารางเวลาให้และมักจะจัดในแหล่งชุมชน ในบางครั้งมีการไปกวาดต้อนคนให้มานั่งฟังการปราศรัยก็มี พรคเสริมนังคศิลามีการระดมทุนทรัพย์ในการหาเสียงไว้ค่อนข้างสูงมีการประชาสัมพันธ์อย่างเต็มที่ เช่น มีการปราศรัยทางโทรทัศน์ซึ่งพล.ต.อ.เผ่าเองในฐานะประธานบริษัทโทรทัศน์ไทยและเป็นผู้จัดรายการ¹⁰² ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับการออกหาเสียงของพรค และจัดรายการพิเศษให้จอมพล ป.แถลงนโยบายและผลงานของรัฐบาลที่ได้สร้างความเจริญให้แก่ประเทศมาแล้วอย่างมากมาย ในการออกอากาศแต่ละครั้งก็ต้องใช้เงินไม่ใช่น้อยถึงครั้งละ 15,000 บาท จึงเห็นได้ว่าฝ่ายรัฐบาลมีความได้เปรียบในการหาเสียงเป็นอย่างมาก กระนั้นก็ตามพรคเสริมนังคศิลาต้องคอยหาคำตอบให้แก่ประชาชน เพราะพรคคู่แข่งได้ใช้การทำงานของรัฐบาล เช่น เรื่องค่าครองชีพ เรื่องสิทธิการค้า การคอร์รัปชันและทุจริตในวงราชการ การค้าฝิ่นเถื่อนและของเถื่อน รวมทั้งการใช้อำนาจของตำรวจในการสังหารนักการเมืองและเอาเปรียบประชาชน มาเป็นจุดอ่อนในการโจมตีอยู่เสมอ

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 543-545

¹⁰² ชงชัย แสงประดับ, ร.ต.ต., การศึกษาเปรียบเทียบพรรคการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีพรคเสริมนังคศิลากับพรรคสหประชาไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 88

ส่วนการหาเสียงในต่างจังหวัด พรรคเสรีมนั่งคิลาต้องแข่งขันกับหลายพรรคทั้ง พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเศรษฐกิจตลอดจนผู้สมัครอิสระ จอมพล ป. พิบูลสงครามและ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มักจะเดินทางไปตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อหาคะแนนเสียงจากประชาชน โดยเฉพาะที่จังหวัดชลบุรีมีการเปิดที่ประชุมพรรคอย่างใหญ่โต มีผู้นำในคณะรัฐบาลเดินทางไปร่วมงานนี้หลายคน ด้านชาวบ้านที่มาให้การต้อนรับได้มีการเขียนข้อความบนแผ่นป้ายเพื่อเป็นการ เชียร์ ฝ่ายพรรคเสรีมนั่งคิลา¹⁰³ ในบางครั้งการหาเสียงก็จะไปตามงานพิธีต่างๆ ที่ชาวบ้านจัดขึ้น แต่ก็จะไปในฐานะทางการเมืองทั้งสิ้น สำหรับบทบาทของพล.ต.อ.เผ่า ในพรรคเสรีมนั่งคิลา นั้น จะมีอิทธิพลต่อพรรค ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลอยู่ไม่น้อย นอกจากจะสามารถควบคุมเสียงในพรรค ร่วมรัฐบาลได้แล้ว แม้กระทั่งการไปหาเสียงหรือการเปิดสาขาของพรรคตามต่างจังหวัด หาก จอมพล ป. ไปเพียงลำพังบรรยากาศค่อนข้างจะเงียบเหงา แต่ถ้าพล.ต.อ.เผ่า ไปหาเสียงหรือไป เปิดสาขาพรรคด้วยตัวเองแล้ว บรรดาส.ส.จะไปอย่างพร้อมหน้าและบรรยากาศในงานจะตึกคัก เป็นพิเศษ ในบางครั้ง พล.ต.อ.เผ่าได้นำเหล่านักพูดและดาราทองไปช่วยหาเสียงให้แก่พรรค ด้วยจึงเป็นการจูงใจประชาชนให้มาฟังการหาเสียงได้อีกรูปแบบหนึ่งที่นับว่าได้ผล ในบางครั้งก็ อาศัยพระช่วยในการหาเสียง มีการจ่ายเงินให้โดยอ้างว่าเพื่อบำรุงศาสนาและขอร้องให้เจ้าอาวาส ช่วยหาคะแนนเสียงให้พรรคเป็นการตอบแทน¹⁰⁴

ในการเดินทางไปหาเสียงของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ นั้น โดยมากมักจะมีการ ออกหนังสือเวียนของกรมการจังหวัดและศึกษาธิการออกแจกไปยังกำนันผู้ใหญ่บ้าน และตาม โรงเรียน ดังนั้นเมื่อมีการปราศรัยจึงมีชาวบ้านที่ถูกเกณฑ์จากฝ่ายปกครอง หรือพวกนักเรียนมา ฟังร่วมด้วย ด้วยเหตุที่ในช่วงเลือกตั้ง พล.ต.อ.เผ่า ดำรงทั้งตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยไปด้วย ดังนั้นการไปตรวจราชการต่างจังหวัดบางครั้งมีคนร่วมไป ในคณะเป็นจำนวนมาก หลังจากเสร็จภารกิจด้านราชการแล้วก็ถือโอกาสหาเสียงให้แก่พรรคๆ ไปในตัว ทำให้ถูกมองไปว่าใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการ และงบประมาณแผ่นดินในการหาเสียงให้ แก่ฝ่ายตนเอง ดังเช่นกรณีไปหาเสียงในภาคอีสานได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากหนังสือพิมพ์ว่า การหา เสียงของพรรคเสรีมนั่งคิลาสามารถเบิกค่าเบี้ยเลี้ยงและค่าพาหนะในการเดินทางครั้งนั้น ได้เป็น จำนวนหลายแสนบาท

¹⁰³ ชุมสาย ไขว้วัด, "บทบาททางการเมืองของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ.ศ.2490-2500," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 131-133

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในวิถีทางแบบประชาธิปไตย นั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเป็นเลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลายังคงมีบทบาทในการที่จะรักษาสถานภาพเดิมของรัฐบาลเอาไว้ให้ได้ แม้ว่าตนเองจะไม่ได้ร่วมรับเลือกตั้งด้วยก็ตามแต่ หากพรรคเสรีมนังคศิลาที่มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นเจ้านายของตนได้เป็นฝ่ายได้รับคะแนนเสียงข้างมากแล้ว พล.ต.อ.เผ่าเองซึ่งถือเป็นกบฏจักรที่สำคัญของพรรคฯ ก็ย่อมต้องได้รับความดีความชอบจากผลงานดังกล่าวอยู่ไม่น้อย และจะยังคงสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองและอธิบดีกรมตำรวจที่ตนเองปรารถนาได้ต่อไป อีกทั้งเรื่องไม่คิดต่าง ๆ ที่ตนเองได้เคยทำไว้ก็จะไม่มีผู้ใดจะเสาะหาความจริงได้ เพราะฝ่ายตนยังกุมอำนาจรัฐอยู่ พล.ต.อ.เผ่าจึงต้องใช้ความพยายามอย่างสุดความสามารถในการจะรักษาอำนาจการเมืองของฝ่ายตนเอาไว้ ประกอบกับหน้าที่ของเลขาธิการพรรคฯ ซึ่งมีหน้าที่ในด้านงานบริหารทั้งหมดนับตั้งแต่มีส่วนสำคัญในการคัดเลือกบุคคลเข้าลงแข่งขัน การหาทุนให้แก่พรรคและผู้สมัครในแต่ละเขต วิธีการที่จะใช้ในการหาเสียง การออกแผนต่าง ๆ ในการหาเสียง เช่น การโฆษณาหาเสียง พยายามควบคุมคนที่เป็นหัวคะแนนให้กับฝ่ายตนโดยการให้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปทรัพย์สินเงินทอง และการที่สามารถกุมเสียงได้จาก ส.ส.ร่วมรัฐบาลเดิมไว้ได้เป็นจำนวนมาก ทำให้พล.ต.อ.เผ่ากลายเป็นผู้กุมความอยู่รอดของพรรคฯ ไปในตัว ในการดำเนินงานด้านการเลือกตั้งครั้งนี้ก็จะเห็นได้ว่าทางพรรคเสรีมนังคศิลามีการเตรียมตัวได้ดีพอสมควร แต่การใช้งบประมาณในการหาเสียงก็มีสูงตามไปด้วย นักวิชาการต่างประเทศบางท่านถึงกับได้วิเคราะห์ว่า การเลือกตั้งในครั้งนี้พรรคเสรีมนังคศิลาได้ใช้เงินในการหาเสียงเลือกตั้งประมาณ 20 ล้านบาท¹⁰⁵ ซึ่งมีความเป็นไปได้อย่างมากหากพิจารณาจากลักษณะของวิธีการหาเสียงดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ดังนั้น หากจะวิเคราะห์ถึงการรักษาอำนาจทางการเมืองในแง่ของวิถีประชาธิปไตย มองจากการหาเสียงเลือกตั้งแล้ว มีสิ่งที่น่าสนใจอยู่บางประการดังต่อไปนี้ คือ

1. แม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะได้เปลี่ยนนโยบายทางการเมืองให้ดูเป็นประชาธิปไตยเพื่อมุ่งหวังจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ในแง่ของการปฏิบัติแล้วจอมพล ป. ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริงอยู่ในมือ ไม่ว่าจะเป็นด้านกองกำลัง หรือฐานทางการเงินเมื่อเทียบกับพล.ต.อ.เผ่า หรือจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งพล.ต.อ.เผ่าผู้นั้นดูจะมีความสนใจในทางการเมืองมากกว่าจอมพลสฤษดิ์ซึ่งมุ่งมั่นที่จะพัฒนาทางกองทัพเพียงอย่างเดียว ประกอบกับ

¹⁰⁵ นรมิตี เศรษฐบุตร, "การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2490-2500," เอกสารการสนทนาศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขารัฐศาสตร์, ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, 2532) หน้า 659

พล.ต.อ.เผ่าได้เคยดำรงตำแหน่ง เลขาธิการคณะกรรมการนิติบัญญัติมาก่อน มีอำนาจบริหารและเงินทุนเพียงพอในการรวบรวมเสียงจากส.ส.ที่เคยเป็นฝ่ายรัฐบาลเดิม ดังนั้นเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตยการต่อสู้จึงเปลี่ยนรูปจากระบบเดิมที่ยึดตัวบุคคลและกำลังเป็นหลักมาเป็นระบบพรรคการเมือง การแข่งขันในระบบพรรคจึงกลายเป็นสิ่งใหม่สำหรับจอมพล ป. ซึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ด้วยตนเอง เนื่องจากขึ้นมาเป็นอำนาจได้ด้วยวิธีการยึดอำนาจทั้งสองครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีบุคคลที่คอยช่วยเหลือเพื่อให้พรรคฝ่ายรัฐบาลที่ตั้งขึ้นมาใหม่ดำรงอยู่ได้ พล.ต.อ.เผ่า นั้นเป็นบุคคลที่มีความสนิทสนมกับจอมพล ป.มาเป็นเวลาช้านาน แม้ว่าในช่วงหลังจะคู่มืออำนาจบริหารที่เหนือกว่าจอมพล ป.จนทำให้เป็นระแวงแคลงใจอยู่บ้าง แต่ในสภาวะที่ไม่รู้จะเลือกใคร คนที่มีประสบการณ์มาก่อนย่อมเป็นสิ่งที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเมืองซึ่งเป็นเรื่องระดับชาติ เป็นเรื่องของอำนาจซึ่งคนที่เคยมีประสบการณ์จะต้องไปเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ พล.ต.อ.เผ่ากลายเป็นผู้มียุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. ในขณะที่ ขณะเดียวกันการที่พรรคเสรีมนังคศิลาได้ที่นั่งจากการเลือกตั้งมากที่สุดย่อมเป็นพรรคที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ นั้นหมายถึงว่าคณะรัฐบาลเดิมยังคงอยู่ซึ่งเท่ากับว่าตนเองก็มีโอกาสดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตำแหน่งทางราชการได้ต่อไป

2. ด้วยความที่ระบบพรรคการเมืองยังเป็นสิ่งใหม่จากที่ได้ขาดช่วงไปเป็นเวลานานหลายปีทำให้ยังขาดความเข้าใจจากประชาชนเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด ผู้คนยังไม่เข้าใจว่าอุดมการณ์คืออะไร และเมื่อเลือกผู้แทนไปแล้วจะส่งผลดีต่อการดำรงชีวิตของตนมากน้อยเพียงใด ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้ตัดสินใจใครดีใครเหมาะสมก็ยังมีไม่พ้นกลุ่มผู้นำ พล.ต.อ.เผ่า น่าจะมีโอกาสในการใช้ช่องโอกาสจากการที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบและควบคุมการเลือกตั้งโดยตรง ในการเอื้อประโยชน์ต่อการหาเสียงเลือกตั้งของตน และการควบคุมบรรดาหัวคะแนนตามต่างจังหวัดโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่บ้านและกำนัน โดยมีข้อแลกเปลี่ยนในด้านผลประโยชน์เป็นการตอบแทนไม่ว่าจะเป็นการให้กับบุคคลโดยตรงหรือให้กับส่วนรวมก็ตาม ได้ดีกว่าพรรคที่ไม่ได้เป็นรัฐบาลดังจะเห็นได้จากการให้งบประมาณหรือการออกตรวจราชการ จึงเห็นได้ว่าในระยะนั้นฝ่ายรัฐบาลย่อมมีข้อได้เปรียบจากการถ่ายทอดงบประมาณลงสู่จังหวัดที่เป็นฐานคะแนนเสียงของส.ส.ฝ่ายตน

3. การที่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นถึงอธิบดีกรมตำรวจ ทำให้มีลูกน้องคนสนิททั้งที่เป็นตำรวจและไม่ใช่ตำรวจเข้ามาคอยรับใช้ใกล้ชิดเป็นจำนวนมากเป็นที่เข้าใจว่างานตำรวจนั้นมีความใกล้ชิดกับประชาชนต้องคอยควบคุมดูแลสังคม ในขณะที่เดียวกันก็สามารถให้โทษแก่ประชาชนได้ ส่วนประชาชนก็ต้องหวังพึ่งตำรวจในแง่การได้บารมีที่จะ

ไม่ถูกข่มขู่จากผู้มีอิทธิพล ดังนั้นหากข้าราชการตำรวจไม่วางตนเป็นกลางทางการเมืองและไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้ว โอกาสที่จะเข้าไปโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้ามาเป็นพวกก็มีสูงโดยอาจแสดงออกได้ในรูปของการขอความร่วมมือในฐานะเป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของประชาชน หรืออาจแสดงออกมาในรูปของการคุกคามให้เกิดความไม่ปกติสุขก็ได้ ด้วยเหตุนี้พรรคเสรีมนังคศิลา ภายใต้การบริหารของ พล.ต.อ.เผ่า จึงน่าจะมีข้อได้เปรียบจากการใช้กลไกของรัฐให้เป็นประโยชน์กับฝ่ายตนได้อย่างเป็นผลในระดับหนึ่ง

4. ในการแข่งขันกันหาเสียงเลือกตั้งระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น การดำเนินงานต่างๆ มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนในการใช้จ่าย ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารพรรค ได้แก่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งทำหน้าที่เลขาธิการพรรค เงินทุนที่นำมาใช้ในการหาเสียงครั้งนี้พอจะวิเคราะห์ได้ว่ามีที่มาจากหลายทางด้วย เช่น บริษัทต่าง ๆ ที่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ดำเนินงานทางธุรกิจเป็นของตนเอง และได้เข้าเป็นหุ้นส่วนของบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ผู้ที่ดำเนินธุรกิจย่อมต้องอาศัยบารมีจากผู้มีอำนาจในรัฐบาลที่จะช่วยเหลือให้ธุรกิจของตนดำเนินต่อไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวจีนซึ่งมักจะถูกกีดกันแกล้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะที่พาดังเกิดขึ้น กลุ่มพ่อค้าจะได้รับประโยชน์จากการอนุมัติโครงการลงทุนทางธุรกิจซึ่งหมายถึงความเจริญก้าวหน้าของบริษัทนั้น ๆ ส่วนภาครัฐก็จะได้รับประโยชน์จากการให้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของทรัพย์สินเงินทองเป็นธรรมดา ดังนั้นนักธุรกิจจะมีกลุ่มพรรคพวกของตนเองที่เป็นข้าราชการหรือนักการเมืองที่จะให้อภิสิทธิ์ทางการค้าได้ นักธุรกิจเหล่านี้ก็ย่อมต้องการให้บรรดารัฐมนตรีหรือนักการเมืองที่เป็นพรรคพวกของตนได้มีโอกาสเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง วิธีการหนึ่งที่จะช่วยเหลือได้ก็คือ ออกเงินทุนให้เพื่อนำไปใช้ในการหาเสียงหรือเลี้ยงพวกหัวคะแนนไว้ เพราะเมื่อนักกตเหล่านี้ได้เข้าไปมีอำนาจแล้วก็จะสามารถตอบแทนความช่วยเหลือเหล่านั้นในรูปแบบต่าง ๆ เข้าลักษณะบุญคุณต้องทดแทน ด้วยเหตุนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นการได้ประโยชน์ร่วมกันจึงไม่ใช่เรื่องแปลก ถ้าเงินทุนที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งจะได้รับการอุดหนุนจากกลุ่มธุรกิจเหล่านี้

นอกจากนี้ พล.ต.อ.เผ่ายังสามารถหาเงินนอกระบบได้จากเรื่องผิดซึ่งเป็นผลประโยชน์ในทางลับที่ฝ่ายตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ อีกทั้งการจ่ายเงินในรูปของสินบนยังสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วเพราะฝ่ายรัฐบาลควบคุมกระทรวงการคลังโดยตรง การดำเนินการในเรื่องดังกล่าวจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของ พล.ต.อ.เผ่าในฐานะเป็นเลขาธิการพรรค ซึ่งเป็นตัวแทนของหัวหน้าพรรคในการจัดการทางการเงิน โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะหัวหน้าพรรคให้การสนับสนุน เพราะเท่ากับเป็นการรักษาอำนาจของฝ่ายรัฐบาลให้คงอยู่ได้ต่อไป จึงมีความเป็นไปได้ว่าเงินที่ได้มาจากธุรกิจประเภทนี้น่าจะถูกนำมาใช้จ่ายในการหาเสียงด้วยส่วนหนึ่ง

5. การวางแผนในการหาเสียงเลือกตั้ง พรรคเสรีมนังคศิลาย่อมมีโอกาสที่ดีกว่าพรรคอื่นๆ เนื่องจาก พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เลขาธิการพรรคดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ และการเลือกตั้งก็เป็นงานหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงนี้โดยตรง จึงมีโอกาสใช้ความได้เปรียบจากตำแหน่งในการใช้กลไกราชการให้เป็นประโยชน์กับฝ่ายตน ทั้งในด้านนโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ดังจะเห็น ได้จากมีการฟ้องร้องกล่าวหาว่ามีการคดโกงทุจริต โดยพรรครัฐบาลและเจ้าหน้าที่กันอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

4.2 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500

การเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อสร้างภาพพจน์ของตนเองว่า เป็นผู้นิยมประชาธิปไตย ด้วยการออกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2498 และได้จัดให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลหมควาระการบริหารประเทศนั้น นับว่าได้สร้างความหนักใจให้กับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะผู้รักษาอำนาจให้กับรัฐบาลอยู่ไม่น้อย แม้ว่าจอมพล ป.จะอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาถึงสองสมัย เป็นเวลามากกว่า 10 ปี แต่การต่อสู้ในทางการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือในการขึ้นสู่อำนาจนั้นไม่ใช่ของง่าย เพราะการชนะกันทางการเมืองในรูปแบบเช่นนี้ย่อมต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ แต่ในสถานการณ์ช่วงนั้นแล้วภาพพจน์ของรัฐบาลไม่ดีเลยในสายตาของประชาชน รัฐบาลถูกมองว่าปกครองด้วยอำนาจเผด็จการมาโดยตลอด สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้มีหน้าซ้ำยังมีการผูกขาดทางการค้าให้อยู่แต่ในกลุ่มของนักการเมือง นักการทหารผู้มีอำนาจทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่ไปอย่างเสรี แต่ด้วยความมุ่งมั่นและความทะเยอทะยานใฝ่อำนาจของพล.ต.อ.เผ่าที่ต้องการจะรักษาเก้าอี้นายกรัฐมนตรีไว้ให้กับจอมพล ป. ผู้เป็นนายของเขาไว้ให้ได้ต่อไปและด้วยความตระหนักว่าคะแนนนิยมของคนในกรุงเทพฯ มีท่าทีจะสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีนายควงเป็นหัวหน้าพรรค มากกว่าพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งเป็นพรรคของฝ่ายรัฐบาล เห็นได้จากเมื่อครั้งเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2491 นั้นพรรคประชาธิปัตย์ได้รับความนิยมนมาเป็นอันดับหนึ่งได้สมาชิกทั่วประเทศถึง 53 ที่นั่งจากจำนวน 100 ที่นั่ง¹⁰⁶ ดังนั้นกลวิธีต่าง ๆ จึงถูกนำมาใช้ในการเลือกตั้งในครั้งนี้เพื่อรักษา

¹⁰⁶ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, “ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ.2481-2492,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 275

อำนาจเอาไว้ให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่นั่งในเขตกรุงเทพฯ นั้นถือว่าเป็นหน้าเป็นตาเป็นอย่างมาก
จอมพล ป. ได้ลงสมัครในเขตพระนครด้วย หากเห็นในเขตนี้ถึงแม้ว่าจะได้รับจำนวน ส.ส.
ทั่วประเทศมากกว่าพรรคอื่นก็ตาม แต่จอมพล ป. ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคก็เท่ากับหมดความชอบ
ธรรมในการที่จะขึ้นสู่ผู้บริหารประเทศ เพราะแสดงให้เห็นว่าประชาชนไม่ต้องการให้ขึ้นมา
ปกครองประเทศแล้ว จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของผู้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคอย่าง
พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่จะปฏิบัติภารกิจของตนเองให้สมบูรณ์ที่สุด

หลังจากที่ได้หยั่งท่าทีการลงคะแนนเสียงของคนกรุงเทพฯ แล้วเห็นว่ามิแนวนับ
ว่าจะไปให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์มากกว่าพรรคเสรีมนังคศิลา พล.ต.อ.เผ่า จึงได้นำกล
วิธีต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้มาใช้ในการเลือกตั้งคราวนี้ มีการขอความร่วมมือจากเหล่าอันธพาลทั่ว
พระนครให้ร่วมมือกับพรรคเสรีมนังคศิลาที่บ้านของ พ.ต.ด.เชาว์ ธนะสุกาญจน์ โดยได้ขอร้องว่า
พวกคนเหล่านั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้กว้างขวางได้รับความนับถือจากประชาชนทั่วไป ส่วนประโยชน์
ที่เหล่านักเลงจะได้รับก็คือ ได้รับการอะลุ่มอะล่วยจากฝ่ายตำรวจถ้าทำความผิดหรือลดโทษจาก
หนักเป็นเบา ฯลฯ การช่วยเหลือพรรคเสรีมนังคศิลาของพวกนักเลงเป็นไปในรูปของการไป
ควบคุมการลงคะแนนเสียงที่หน่วยเลือกตั้ง หรือคอยก่อความวุ่นวายของพรรคฝ่ายตรงข้าม
โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ นอกจากนั้นในการหาเสียงของพรรคเสรีมนังคศิลา หากมีการ
ซักถามในทำนองไม่เห็นด้วย บุคคลนั้นก็จะได้โดนกลุ่มอันธพาลทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บไป วิธีการ
ดังกล่าวก่อนข้างจะได้ผล เป็นการใช้เครื่องมือสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ฝ่ายตรงข้ามอย่าง
คืบคั้น แต่ในขณะที่เดียวกันประชาชนเริ่มเสื่อมศรัทธาเป็นอย่างมากต่อการกระทำดังกล่าว

ทางด้านของกระทรวงมหาดไทย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะรัฐมนตรี
ช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มีการเรียกประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อหารือถึงวิธีการที่จะให้ได้รับ
ชัยชนะจากการเลือกตั้ง ในที่ประชุมมีผู้เสนอให้ใช้บัญชีผี คือ การนำบัญชีรายชื่อของคนที่ยาย
แล้วให้ปรากฏชื่อในทะเบียนบ้านใหม่ ซึ่งมีการออกคำสั่งไปยังผู้ราชการจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อ
ให้ได้รับทราบถึงนโยบายดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิ
ออกเสียงเลือกตั้ง บางอำเภอมีการลงชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกจนถึงหายไปทั้งหมู่บ้านก็มี บางแห่ง
ทำบัญชีเสร็จแต่ไม่ประกาศให้คนดูก็มี ในวันก่อนการเลือกตั้ง มีการใช้วิธีที่เรียกกันว่า “ไฟไฟ”
กล่าวคือ ในอำเภอคูสิตมีการเตรียมบัตรลงคะแนนที่ปิดเฉพาะหมายเลข 25 ถึง 33 ซึ่งเป็นของ
ผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคเสรีมนังคศิลาทั้ง 9 คน บัตรดังกล่าวจะมีตราประทับของอำเภอคูสิต
ประทับอยู่ซึ่งเหมือนกับของทางราชการสามารถนำไปใช้ได้ทันที โดยทางพรรคเสรีมนังคศิลา
ได้ให้พวกนักเลงที่เรียกกันว่า “เหล่าพลร่ม” แอบไปลงไฟไฟไว้ล่วงหน้า พร้อมกับได้รับผล
ประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ในการเลือกตั้งคราวนี้ นายชโล วณภูติ ผู้ราชการจังหวัด

พระนคร ผู้ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมการเลือกตั้งในเขตพระนครต้องประสบกับปัญหาการวิธีการโกงของพรรคเสรีมนังคศิลา ภายใต้การสั่งการของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ และถึงกับต้องเขียนดองใบลาออกจากตำแหน่งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง เพราะไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งอันไม่ชอบธรรมของพล.ต.อ.เผ่าที่สั่งการเกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้าในหีบเลือกตั้งได้ แต่ก็ได้ถูกขับขังจากพระยารามภักดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และจอมพล ป. ในภายหลัง

ทางฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นคนที่มีบุคลิกอย่างชายชาติทหาร ตรงไปตรงมา แต่ไม่ค่อยสนใจงานทางด้านการเมืองนัก ได้ประกาศวางตัวเป็นกลางและไม่สนับสนุนพรรคการเมืองใดทั้งสิ้น ให้สิทธิทหารทุกคนอย่างเสรี

“...เมื่อจะเป็นประชาธิปไตยกันจริงๆ แล้ว ขออย่าได้บังคับกะเกณฑ์ไปลงคะแนนให้แก่พรรครัฐบาลเลย บุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในพรรคการเมืองฝ่ายค้านก็อาจเป็นคนดีได้ ให้ใช้วิจารณญาณด้วยตัวของตัวเอง ไม่ต้องไปเกรงกลัวอิทธิพลผู้ใดทั้งสิ้น”¹⁰⁷

การเลือกตั้งในครั้งนั้นเต็มไปด้วยความขุ่นเหงิงุ่นวายไปแทบทุกหน่วย ทั้งในพระนครและต่างจังหวัด โดยเฉพาะในจุดที่เสียงของพรรคเสรีมนังคศิลาไม่สู้ดี จะวุ่นวายด้วยฝ่ายรัฐบาลใช้วิธีการทุกชนิดมาปฏิบัติเพื่อให้ได้รับชัยชนะตามคำสั่งของ พล.ต.อ.เผ่า มีทั้งการเวียนเทียนลงคะแนน มีไฟฟ้าใส่หีบไว้เรียบร้อยหรือไม่ก็ส่งบัตรกำหนดหมายฝ่ายรัฐบาลให้ผู้ลงคะแนนใส่หีบเลยไม่ต้องเสียเวลาไปกาหรือปิดบัตรให้วุ่นวาย บางหน่วยกรรมการแกล้งด่วงเวลาให้คนไปลงคะแนนเกิดความเอือมระอาไม่ลงบัตรแต่ในหีบมีบัตรเต็ม บางหน่วยแกล้งสลับหมายเลขในบัตรสำหรับพรรคอื่นแต่เรียงเบอร์เฉพาะพรรครัฐบาลให้ฉีกง่าย ๆ. บางหน่วยคนที่มิสิทธิลงคะแนนแต่ไม่มีชื่อในบัญชีโดยมีคนอื่นเข้ามาอยู่แทน เรียกว่า มีผีเข้าบ้านโดยไม่รู้ตัว

นายควง อภัยวงศ์ ถึงกับต้องร้องขอให้ประชาชนกับหนังสือพิมพ์ไปดูความฉ้อฉลของการเลือกตั้ง แต่พอหนังสือพิมพ์ไปถึงนักข่าวเตรียมทำข่าว ช่างภาพเตรียมถ่ายรูปก็จะมีสภาพบุริมเขัตติน้ำตาตาหน้ากันเข้ามา 3-4 คน พุดแบบสุภาพแต่ท่าทางน่าหวาดเกรงล้อมหน้าล้อมหลังที่ที่เอาจ่ายกับพกพาวัดดูอะไรบางอย่าง พุดจาด้วยความสุภาพกึ่งข่มขู่ว่าไม่ให้ทำการถ่ายภาพจนสื่อมวลชนต้องล่าถอยไป บางแห่งคนเหล่านี้ก็จะเข้ามาขัดข้องเปิดออกแล้วดึงเอาม้วนฟิล์มไปอย่างน่าตาเฉย เมื่อไปแจ้งความตำรวจก็ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นราวกับว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น

¹⁰⁷ จักรवाल ชาตุนวงค์, ยอดขุนพล, หน้า 411

ส่วนการนับคะแนนก็เป็นไปอย่างทุลักทุเล เมื่อหมดเวลาการลงคะแนนเวลา 11.30 น. ของวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 มีการนับคะแนนกันในแต่ละหน่วยก่อนส่งผลไปประกาศที่ศาลากลางจังหวัด มีความไม่ชอบมาพากลอยู่หลายหน่วย บางแห่งกำลังนับคะแนนอยู่ ไฟฟ้าดับพรึบ พอเปิดไฟอีกทีบัตรในหีบที่พ่องอยู่เกือบหมดกลับมีบัตรแน่นเต็มหีบ พอถือออกนับเป็นของพรรคเสรีมนังคศิลาทั้งนั้น บางแห่งหีบบัตรหายพอหาเจออีกทีก็มีบัตรของพรรครัฐบาลอัดมาเต็มไปหมดแต่ไม่มีใครกล้าทักท้วง เพราะเหล่าสุภาพบุรุษเข็ดดีน้ำตาคลุมหน่วยเลือกตั้งอยู่เต็มไปหมด บางเขตนับข้ามคืนก็มี

ผลการเลือกตั้งในจังหวัดพระนคร ปรากฏว่าพรรคเสรีมนังคศิลาได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 7 คน ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกมาเพียง 2 คนเท่านั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้รับคะแนนนำมาเป็นลำดับที่หนึ่งคือได้คะแนน 135,735 คะแนน คิดตามมาด้วย นายควง อภัยวงศ์ จากพรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนน 118,457 คะแนน จากนั้นในลำดับที่ 3-9 ก็เป็นของพรรคเสรีมนังคศิลาหมด ส่วนในจังหวัดธนบุรีซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 3 คน พรรคประชาธิปัตย์ได้ถึง 2 ที่นั่งในขณะที่พรรคเสรีมนังคศิลาได้มาลำดับที่ 3 เพียงที่นั่งเดียว¹⁰⁸

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ มีผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง 9,859,039 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 5,668,566 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50¹⁰⁹ สรุปผลการเลือกตั้งทั่วประเทศแล้วปรากฏว่าพรรคเสรีมนังคศิลาได้รับคะแนนเสียงมาเป็นที่หนึ่ง คือ มีส.ส.ถึง 86 คน พรรคประชาธิปัตย์ได้ลำดับสองมี ส.ส.รวม 30 คน นอกนั้นก็กระจัดกระจายไปยังพรรคอื่นๆ อีกรวมมีพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาลครั้งนี้รวม 9 พรรค มีส.ส.ทั้งสิ้น 160 คน¹⁰⁹

¹⁰⁸ ให้อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับกลวิธีต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเลือกตั้งของพรรคเสรีมนังคศิลา เมื่อปี พ.ศ. 2500 ได้ใน เลือกตั้งถึงพริกขี้หนู โดย ไทยน้อย และรุ่งโรจน์ ณ นคร

¹⁰⁸ แมน มนต์เมศรี, การเมืองในยุคทมิฬ, หน้า 314

¹⁰⁹ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ จังหวัดสระบุรี มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ ร้อยละ 93.30 และจังหวัดสุพรรณบุรี มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 42.86 [ดู สุจิต บุญบงการ และพรรคศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พหุติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2527), หน้า 65]

¹⁰⁹ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี, หน้า 866

กระแสดำเนินการที่นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนการเลือกตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2500 นับได้ว่าไม่สู้จะปลอดภัยสำหรับรัฐบาลนัก เพราะรัฐบาลได้ประสบกับปัญหาทั้งภายในและภายนอกนานับประการ อันต่อเค้าได้ถึงความไม่มีเสถียรภาพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 แล้ว ซึ่งสามารถวิเคราะห์ปัญหาออกได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

ความขัดแย้งภายใน

ประการแรก นับตั้งแต่จอมพลผด พุฒหัวงู ได้สละตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วทำให้เกิดการแตกขั้วภายในคณะรัฐประหารอย่างชัดเจนระหว่างขั้วของกลุ่มราชครูมี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งควบคุมกำลังตำรวจไว้ และกลุ่มสี่เสาเทเวศน์ มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งควบคุมกองทัพบกไว้ ทั้งสองกลุ่มนี้มักจะมีความขัดแย้งกันอยู่เสมอทั้งในทางการเมือง ทางผู้ได้บังคับบัญชาที่มักจะมีเรื่องวิวาทกันอยู่เสมออันนำมาสู่ความไม่พอใจของผู้นำทั้งสอง และทางธุรกิจการค้ารวมไปถึงการใช้หนังสือพิมพ์ให้เป็นประโยชน์กับฝ่ายตนดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ประการที่สอง ในทางส่วนตัวแล้ว พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็มีความรู้สึกที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นคู่แข่งของตนเองมาโดยตลอดนับตั้งแต่ได้ร่วมทำการรัฐประหารด้วยกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ พล.ต.อ.เผ่าต้องหันมาควบคุมฝ่ายตำรวจเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการต่อสู้มากขึ้น โดยอาศัยที่ตำรวจนั้นเป็นกลไกของรัฐที่มีกฎหมายและอาวุธอยู่ในมือ จากนั้นจึงได้พยายามเร่งพัฒนาและสร้างตำรวจให้เป็นองค์กรที่ยิ่งใหญ่เพื่อทัดเทียมกับกำลังทหารของฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ แต่จะได้เปรียบตรงที่ตำรวจสามารถใช้กฎหมายได้อย่างชอบธรรมและเป็นหน่วยที่ควบคุมสถานการณ์ได้ตลอดเวลา พล.ต.อ.เผ่าเองมีความทะเยอทะยานที่จะสืบทอดอำนาจต่อจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้เป็นนายของตนให้ได้แต่ด้วยความเกรงใจและจงรักภักดี ประกอบกับเชื่อว่าตนจะต้องได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นดำรงตำแหน่งต่อเป็นแน่หากด้วยคิดว่า จอมพลสฤษดิ์นั้นก็เป็นบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญต่อเสถียรภาพต่อรัฐบาลซึ่งจอมพล ป.ก็ให้ความเกรงใจอยู่ไม่น้อย ดังนั้นตราบใดที่จอมพลสฤษดิ์ยังอยู่ตนคงจะไม่มีโอกาสขึ้นสู่อำนาจสูงสุดเป็นแน่แท้ จึงพยายามคิดกำจัดจอมพลสฤษดิ์อยู่ตลอดเวลาถึงกับครั้งหนึ่งเคยเชิญจอมพลสฤษดิ์ไปพบเพื่อพูดคุยธุระกันที่ วังปารุสกวันอันเป็นที่ทำงานของพล.ต.อ.เผ่า แต่จอมพลสฤษดิ์ก็รู้ทันถึงแผนการของ พล.ต.อ.เผ่า ดังกล่าวและพูดจากในลักษณะที่มีการเตรียมตัวมาแล้วเป็นอย่างดี ทำให้พล.ต.อ.เผ่าต้องครั่นคร้ามและยกเลิกแผนกำจัดดังกล่าวไป การที่ผู้มิ

อำนาจทั้งสองอยู่ร่วมชายคาบ้านหลังเดียวกันจึงเปรียบเสมือนการเลี้ยงเสือสองตัวเอาไว้ในถ้ำเดียวกันซึ่งพร้อมที่จะสู้กันอยู่เสมอหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพลาดพลั้งไป เพราะเสือสองตัวย่อมอยู่ในถ้ำเดียวกันไม่ได้ แต่ฝ่ายพล.ต.อ.เผ่านันมีความต้องการอยากที่จะเป็นใหญ่ในทางการเมืองมาโดยตลอด ดังนั้นแผนการที่จะกำจัดจอมพลสฤษดิ์ให้พ้นเส้นทางอำนาจจึงมีขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากการใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการโจมตี และความพยายามพัฒนาตำรวจให้เป็นกองทัพเพื่อให้มีศักยภาพเทียบเท่าฝ่ายทหาร

ประการที่สาม ด้านฐานอำนาจทางเศรษฐกิจนั้น พล.ต.อ.เผ่าได้รับเชิญจากบรรดาพ่อค้านักธุรกิจจากกลุ่มต่าง ๆ มากมายให้เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนบริษัทฯ โดยไม่ต้องใช้ทุนรอนเพื่อขอพึ่งบารมีจากการเป็นผู้มีอำนาจในรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันพล.ต.อ.เผ่าเองก็มีการสร้างบริษัทของกลุ่มตนเองขึ้นมาด้วย เพราะตระหนักดีว่าในการพัฒนาหน่วยตำรวจจะอาศัยงบประมาณจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ นอกจากนั้นเงินนอกระบบที่ผิดกฎหมายทั้งหลายทั้งที่ตนเองทำขึ้นหรือลูกน้องหามาให้ก็ได้ถูกนำมาใช้ในกิจการตำรวจและทางการเมืองด้วย ส่วนทางฝ่ายจอมพลสฤษดิ์เองก็มิฐานอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ยังได้เข้าเป็นประธานอำนวยการสลากกินแบ่งของรัฐบาล ซึ่งนับว่าเป็นฐานทางการเงินที่สำคัญของจอมพลสฤษดิ์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งที่ทำรายได้อย่างมหาศาลดังนั้นผู้ที่มีอำนาจในตำแหน่งสูงๆ จึงสามารถกำหนดนโยบายที่จะนำเงินที่ได้ไปใช้ในกิจการอย่างใดก็ได้ นอกเหนือจากที่ต้องส่งเข้าคลัง ความขัดแย้งทางการค้าระหว่างพรรคพวกของพล.ต.อ.เผ่ากับพรรคพวกของจอมพลสฤษดิ์ จึงอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากธุรกิจนั้นๆ ดำเนินงานในลักษณะเดียวกันจึงเป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าความขัดแย้งมาสู่บุคคลทั้งสอง

ประการที่สี่ การที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ได้รับผลประโยชน์อย่างมากภายในกองสลากกินแบ่งรัฐบาลซึ่งถือเป็นขุมทรัพย์อันมหาศาลนั้น นับว่าเป็นปัจจัยเสริมแห่งการปฏิบัติอย่างดียิ่ง พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้วางแผนที่จะควบคุมปัจจัยทางการเงินของจอมพลสฤษดิ์ถึงกับต้องการตัดฐานอำนาจด้วยการให้ นายยศ อินทรโกมาลบุตร รัฐมนตรีช่วยว่าการสหกรณ์เลื่อนตำแหน่งในสำนักงานสลากกินแบ่ง จากหัวหน้ากองคลังขึ้นไปดำรงตำแหน่งสูงขึ้นไปเป็นผู้อำนวยการกองคลัง ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่ควบคุมการเงินในกองสลากโดยตรงเท่ากับว่าส่งไปควบคุมพฤติกรรมของจอมพลสฤษดิ์ในการใช้เงินโดยตรง และจอมพล ป. พิบูลสงครามก็เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวเพราะเกรงว่าจอมพลสฤษดิ์จะมาล้มอำนาจตนเอง การกระทำของฝ่ายรัฐบาลในครั้งนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับจอมพลสฤษดิ์เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นในการออกสลากซึ่งปกติจะกระทำกันที่เวทีตลาดสวนจุมพินี หลวงพรหมโยธีได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ไปจับไล่ให้ไปทำการออกสลากกันที่อื่น เมื่อรู้เข้าถึงหูจอมพลสฤษดิ์ถึงกับมีบัญชาคว่ำหน้าให้ผู้บังคับกองพันตำรวจตรอก

มณฑลทหารบกที่ 1 ส่งกำลังหนึ่งกองพันไปล้อมเกาะลอยสถานที่ออกสลากโดยด่วนและพร้อมที่จะสู้รบกับฝ่ายตรงข้ามอย่างเอาเป็นเอาตาย ตั้งแต่บัดนั้นจอมพลสฤษดิ์ได้ถึงกับประกาศให้สวนลมพินิจซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ออกสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นเขตทหารอย่างเด็ดขาด และไม่ให้ใครมายุ่งเกี่ยวกับเขตทหารอย่างเด็ดขาด มิเช่นนั้นจะจัดการอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นคนชั้นไหน นับตั้งแต่นายกองมา จะเว้นไว้เพียงแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น จึงเป็นข้อสังเกตได้ว่า ความไม่พอใจที่จอมพลสฤษดิ์มีต่อฝ่ายรัฐบาลยิ่งครุกรุ่นมากขึ้นไปอีก

ประการที่ห้า ในด้านพรรคการเมืองการเกิดขึ้นของพรรคสหภูมิที่มีนายสงวน จันทรสชาน น้อยชายของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ พรรค เป็นเลขาธิการพรรค และนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค ได้สร้างความสับสนคลอนให้กับเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าถูกพรรคของพรรคเสรีมนังคศิลาได้ลาออกจากพรรคไปร่วมกับพรรคสหภูมิเกือบสิบคน และมีที่กล่าว จอมพลสฤษดิ์ได้ให้การสนับสนุนพรรคนี้อยู่เป็นการภายใน เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้จึงเป็นได้ว่าพรรคสหภูมิจึงมีผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคและเงินที่จะนำมาใช้เป็นที่ตั้งของพรรคอดีต.ส.นั้นก็น่าจะมาจากกองสลากกินแบ่งรัฐบาลที่จอมพลสฤษดิ์ควบคุมอยู่เอง จึงทำให้จอมพล ป.ได้ปรึกษาหารือกับ พล.ต.อ.เผ่า เพื่อกิจจะคัดฐานอำนาจตัวนี้ของจอมพลสฤษดิ์ซึ่งที่กล่าวไปข้างต้น

ประการที่หก ความชอบธรรมในการปกครองประเทศของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ พรรค ซึ่งรักความตรงไปตรงมา และความชอบธรรม เกิดความไม่พอใจในวิธีการบริหารประเทศของจอมพล ป. ซึ่งเห็นได้ชัดเจนมากจากการเลือกตั้งในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการกลวิธีการโกงทุกรูปแบบในเลือกตั้ง จอมพลสฤษดิ์เองถึงกับประกาศให้เสรีภาพแก่ทหารอย่างเสรีในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเมื่อมีการรวมตัวกันประท้วงรัฐบาลของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จอมพลสฤษดิ์ก็ได้เดินทางไปยังจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยตนเองในฐานะผู้รักษาพระนคร และได้พยายามสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างตนเองกับฝ่ายนิสิต และเห็นด้วยกับนิสิตว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมาเป็นการเลือกตั้งสกปรก นอกจากนี้ยังได้ประกาศที่ทำที่ชัดเจนว่าฝ่ายทหารจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเดินขบวนของนิสิตในครั้งนี้โดยได้พูดเปรียบเทียบกับห้องประชุมว่า

“ถ้าพวกคุณจะเดินขบวนไปทางเหนือ ผมจะไปอยู่ทางใต้พวกคุณกับผมก็ไม่พบกัน แต่ระวังให้ดีนะ การเดินขบวนผิดกฎหมาย ถ้าผมไม่จับคนอื่นที่เขามีนายที่ [หมายถึง พล.ต.อ.เผ่า] เขาพบเห็นเข้า อาจจับพวกคุณได้คิดกันหรือปรึกษากันให้รอบคอบอีกที”

และเมื่อนิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 5 สถาบัน ได้รวมตัวกับประชาชนและนักการเมืองที่ไม่พอใจการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 รวมจำนวนนับหมื่นคน เดินทางไปไปทำเนียบรัฐบาลเพื่อยื่นข้อเรียกร้องจำนวน 5 ข้อ คือ

1. ให้รัฐบาลเลิกประกาศภาวะฉุกเฉินโดยฉับพลัน
2. ขอให้รัฐบาลประกาศว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ นี้เป็นโมฆะและให้มีการเลือกตั้งใหม่โดยด่วน
3. ในการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ให้ตั้งบรรดานิสิตและนักศึกษา เป็นกรรมการคุมหน่วยลงคะแนน
4. ให้สอบสวนและลงโทษผู้กระทำความผิดในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ โดยด่วน
5. ขอให้ตอบคำเรียกร้องนี้ทั้งหมดภายใน 24 ชั่วโมง

ในการเดินทางไปทำเนียบรัฐบาลนั้น นิสิต นักศึกษา ประชาชนได้รับการจัดขวางจากฝ่ายตำรวจที่บริเวณสะพานมัชวาท โดยตำรวจได้วางแผงเหล็กกั้นกลางสะพาน ตำรวจสุนัข ตำรวจม้า ตำรวจดับเพลิงคอยสกัดไม่ให้ขบวนข้ามไปสู่ทำเนียบ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ นั้นได้ขอใช้อาวุธในการสกัดกั้นหากไม่สามารถควบคุมขบวนโดยสันติได้ แต่จอมพลสฤษดิ์ในฐานะผู้มีอำนาจโดยตรงไม่อนุญาตให้ใช้ จนกระทั่งเมื่อฝูงชนเดินทางมาถึงแนวปะทะของทหารตำรวจที่คุมเชิงอยู่ จึงมีการตะลุมบอนกัน ทหารแนวหน้าเจอก้อนอิฐ กระป๋องนมขว้างนำมาก่อนจนสุดท้ายจอมพลสฤษดิ์ได้ออกคำสั่งให้ทหารอย่าทำร้ายประชาชน และได้ให้กำลังทหารตำรวจที่รักษาการอยู่เปิดทางให้ฝูงมหาชนดังกล่าวเดินทางไปถึงที่ทำเนียบรัฐบาล และในภายหลังกอมพลสฤษดิ์ยังได้รับปากต่อประชาชน และนิสิตนักศึกษาว่าจะเป็นผู้ติดตามในเรื่องนี้และให้รัฐบาลให้ความกระจ่างให้ได้ซึ่งเป็นการคลายแรงกดดันในกลุ่มนิสิตนักศึกษา ประชาชนดังกล่าวให้ลดน้อยลงไปและยอมสลายตัวไปในที่สุด สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจึงแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเริ่มมีความมั่นคงเสียแล้ว โดยฝ่ายกองทัพได้ใช้ความถูกต้องเป็นหลักและหันไปเข้ากับฝ่ายประชาชนอย่างไม่เกรงต่ออำนาจฝ่ายรัฐบาล

ประการสุดท้าย ผู้วิจัยขอให้ข้อสังเกตว่า การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ครั้งแรก (พ.ศ. 2483) เกิดขึ้นเนื่องมาจากเป็นบุคคลสำคัญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลงแล้วสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้น ต่อมาเมื่อจอมพล ป. ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจในครั้งที่สอง (พ.ศ. 2491) ก็เกิดขึ้นเนื่องมาจากการใช้วิธีการนอกระบบทำให้นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีความนิยมเลื่อมใสในกลุ่มพวกเจ้า (อนุรักษนิยม)

ต้องก้าวลงจากอำนาจอีกครั้ง จึงเป็นไปได้ว่าการยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ที่นอกจากจะใช้ ปัจจัยต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดความเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้แล้ว ปัจจัยพิเศษในความสัมพันธ์ของกับกลุ่ม อนุรักษ์นิยมเดิมตัวนี้ยังน่าจะเป็นแรงเสริมที่คัดต่อการล้มล้างระบอบพินุลสงครามลงอีกด้วย

ความขัดแย้งภายนอก

ประการแรก จากการศึกษาที่จอมพล ป.พินุลสงคราม ได้มีนโยบายนำเวทีประชาธิปไตย กลับมาใช้ในประเทศนับแต่กลับจากเยือนมิตรประเทศนั้น ก็ได้เริ่มต่อให้เห็นถึงความไม่มั่นคงของ รัฐบาลขึ้นมาบ้างแล้ว การเปิดโอกาสให้มีการปราศรัยในที่สาธารณะ (ไฮปาร์ค) และการให้ สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชน (เพรส คอนเฟอเรนซ์) เท่ากับเปิดโอกาสให้ฝ่ายตรงข้ามและกลุ่มที่ไม่ พอใจรัฐบาลใช้ช่องโอกาสนี้กล่าวโจมตีรัฐบาลได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราศรัยในที่ สาธารณะนั้นเป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวกันเปิดเผยกันต่อหน้า มีอะไรก็ซักถามกันได้ ใน ขณะนั้นเลยยังเป็นการบั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลได้มากขึ้น ความไม่ดีทั้งหลายของทั้งผู้นำ รัฐบาลและผู้อยู่ในคณะรัฐบาลได้ถูกนำมาตีแผ่ให้ประชาชนได้รับทราบ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เองก็กลายเป็นผู้ที่ถูกกล่าวขวัญถึงบ่อยครั้ง ถึงกับมีการทำให้มาสถาบันต่อหน้าวัดพระแก้วกันเลย ทีเดียว ยังมีการนำเอากลวิธีอันสกปรกมาใช้ในการเลือกตั้งด้วยแล้วยังเป็นการสร้างความไม่พอใจ ให้กับประชาชนเป็นจำนวนมาก ความชอบธรรมของรัฐบาลในสายตาของประชาชนจึงไม่มีเหลือ อยู่แล้วในสายตาประชาชน ประกอบกับพรรคประชาธิปัตย์โดยนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรค ก็ได้มีมอบหมายให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ดำเนินการเรื่องยื่นฟ้องต่อศาลให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็น โมฆะภายใน 30 วัน ตาม พ.ร.บ.การเลือกตั้ง มาตรา 60 มีการประกาศให้ประชาชนช่วยส่งหลักฐานให้พรรคเพิ่มเติมจากที่พรรคมีอยู่ด้วย การเคลื่อนไหวดังกล่าวจึงสอดคล้องประสานกันได้อย่างดี กับขบวนการนิสิต นักศึกษาที่มีการรวมตัวกันประท้วงการเลือกตั้งสกปรกในครั้งนี้ จนนำมาซึ่ง การจลาจลในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 ในที่สุด

นอกจากนี้ การที่ฝ่ายรัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ได้มาก เกินไปยังทำให้สหรัฐอเมริกาถูกประชาชน พรรคฝ่ายค้าน และหนังสือพิมพ์โจมตีอย่างรุนแรงว่า เข้าแทรกแซงการดำเนินนโยบายต่างประเทศและกิจการภายในของรัฐบาลไทย ส่วนฝ่ายตำรวจก็ ไม่ได้มีมาตรการในการควบคุมหรือจับกุมเหมือนเช่นกรณีกบฏสันติภาพ จึงทำให้สหรัฐอเมริกา เกิดความไม่มั่นใจต่อรัฐบาลไทยในการตอบรับต่อนโยบายสกัดกั้นคอมมิวนิสต์

ประการที่สอง การดำเนินนโยบายทางการต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วง พ.ศ. 2492-2497 ได้ใช้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นหลักทำให้ไทยมีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิด แต่หลังจาก พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา จอมพล ป. ได้มีท่าทีที่จะสร้างการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น ทำให้มีแนวโน้มในการเปลี่ยนท่าทีที่จะไปมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้น โดยมีสาเหตุมาจากการที่ไทยมีการค้ากับจีนเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ และยังได้ให้คนไทยเดินทางไปประเทศจีนโดยไม่มีมาตรการในการห้ามออกนอกประเทศอีกด้วย ทำให้ท่าทีของไทยต่อต่างประเทศไม่ชัดเจนจนทำให้เกิดความระแวงแคลงใจต่อสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ก่อตัวขึ้นทีละน้อยและนำไปสู่การเปลี่ยนท่าทีของสหรัฐอเมริกาในด้านต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดคือ ความช่วยเหลือทางการทหารได้มีการจากฝ่ายตำรวจไปอยู่ฝ่ายทหารในปี พ.ศ. 2498-2500 โดยสหรัฐอเมริกามีความเชื่อว่ารัฐบาลของจอมพล ป. คงจะไม่สามารถบริหารประเทศต่อไปได้ ประกอบกับพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นฐานอำนาจด้านกำลังตำรวจให้แก่รัฐบาลนั้นถูกเกลียดชังจากประชาชน เนื่องจากใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางไม่ชอบธรรมอยู่บ่อยครั้ง จึงส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์กลายเป็นเป้าหมายคนสำคัญที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยคนต่อไป

จากกระแสความขัดแย้งที่กล่าวไปแล้ว ประกอบกับปัญหาวิกฤตศรัทธาที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลทำให้รัฐบาลขาดซึ่งความชอบธรรมในการบริหารประเทศ จุดที่นับได้ว่าเป็นจุดแตกหัก (braking point) ที่ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องสิ้นอำนาจไปพร้อมกับพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้เป็นฐานอำนาจสำคัญให้กับรัฐบาลในช่วงหลังนี้ก็คือ การลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีของฝ่ายทหาร และการลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะและเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมากเนื่องจากสมาชิกที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่เพียงพอสาเหตุเพราะในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2500 จอมพล ป. ได้มีหนังสือเวียนตามมติคณะรัฐมนตรีให้รัฐมนตรีทุกคนถอนตัวออกจากพรรคและอุตสาหกรรมทั้งหมดที่เป็นของรัฐบาลและเอกชนภายใน เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 รัฐมนตรีคนใดปรารถนาจะอยู่ในตำแหน่งการค้าก็ให้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี คำสั่งนี้มีผลกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของนักการเมืองและฝ่ายทหารเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักการเมืองและทหารหลายคนมีหุ้นส่วนในบริษัทการค้าและการอุตสาหกรรมของรัฐและเอกชนมาก คำสั่งดังกล่าวจึงได้รับการตอบโต้จากฝ่ายทหารด้วยการประกาศลาออก ต่อมาในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2500 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ความเป็นรัฐมนตรีที่ประกาศลาออกคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พล.ต.ศิริ ศิริโยธิน พล.ท.ถนอม กิตติขจร พล.ท.ประภาส จารุเสถียร และพล.อ.อ.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร พ้นจากตำแหน่งอย่างเป็นทางการ ส่วนฝ่ายทหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการเรียกคณะรัฐประหารประชุม ที่ประชุม

มีความคิดเห็นว่าต้องให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ หันจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และให้เดินทางไปอยู่ต่างประเทศ ต่อมาได้ทำหนังสือยื่นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีขอให้รัฐบาลลาออกและขอให้ผู้แทนราษฎรจัดตั้งรัฐบาลใหม่ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน หลังจากจอมพล ป. ได้รับหนังสือของฝ่ายทหารแล้วได้อ่านให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีฟัง ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นว่าไม่ควรรับข้อเสนอนั้นเพราะรัฐบาลได้ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศด้วยความเห็นชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิถีของระบอบประชาธิปไตย จากนั้นเมื่อจอมพล ป. ได้แจ้งให้ฝ่ายทหารทราบมติของที่ประชุมคณะรัฐมนตรีแล้ว ยังได้เข้าเฝ้าในหลวงเพื่อรายงานสถานการณ์ และขอพระราชโองการปลดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกเสียจากนายทหารระดับสูงในคณะรัฐบาลและตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แต่ไม่ได้รับพระราชดำริเห็นชอบ ส่วนทำทึของฝ่าย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ต่อปฏิกริยาของฝ่ายคณะรัฐประหารในครั้งนี้ได้มีการร่วมประชุมกันระหว่าง ศ.ส.พรรคเสรีมนังคศิลาที่เป็นคนสนิท และบรรดาอัครวิญญูใจโดยกำหนดแผนการไว้ว่า¹¹⁰

1. จะยกกำลังตำรวจรถถังเข้ารักษาสถานที่ราชการทุกแห่ง
2. ตัดสายโทรศัพท์ในพระนคร
3. คุมการไปรษณีย์ สถานีวิทยุ
4. ให้ตำรวจท้องที่เข้าจับกุมบรรณาธิการโทรรายวัน และสารเสรีไปขังไว้ในโรงแรมเอราวัณ
5. ให้ตำรวจกองปราบเข้าจับกุมทหารคนสำคัญ รวมทั้งส.ส.ประเภท 2 ทั้งหมดที่ยื่นคำขาดต่อรัฐบาลในเวลาตี 3 เมื่อจับได้หมดแล้วให้นำมาขังไว้ที่ห้องชั้นบนของโรงแรมเอราวัณ
6. ตั้งข้อหาคนเหล่านั้นว่า เป็นกบฏตามมาตรา 113
7. สั่งตำรวจชายแดน ตำรวจพลร่มทุกค่ายเตรียมพร้อมไว้ตั้งแต่เที่ยงวัน และเรียกนายสิบตำรวจเข้ามารวมพลที่สนามกีฬาแห่งชาติ 200 คน โดยทำทิวามอบบรม
8. เวลาที่ลงมือคือ ตี 2 วันที่ 17 กันยายน 2500

¹¹⁰ ชุมสาย ไชยวัต, "บทบาททางการเมืองของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ.ศ.2490-2500," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 170-172

ปรากฏว่าแผนดังกล่าวได้รั่วไหลสู่คณะรัฐประหารเสียก่อน จอมพลสฤษดิ์จึงตัดสินใจทำการรัฐประหาร และได้เรียกประชุมโดยมีคำสั่งให้ออกไปปฏิบัติการตามแผนราเมศวรโดยบุกเข้ายึดสถานที่สำคัญ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียง ที่ทำการโทรศัพท์ ไฟฟ้า ประปา และปิดกั้นเส้นทางของเมืองหลวงทั้งทางบก ทั้งทางน้ำ ทางอากาศ ส่วนอีก 2 จุด พิเศษที่เป็นชุมก้ำก้ำของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ก็คือ จุดกองปราบตามยอด อันเป็นที่ทำการของบรรดาอัยการวิสามัญ และมิกำลังอาวุธที่ทันสมัยทัดเทียมฝ่ายทหาร ส่วนจุดที่สองได้แก่ วังปารุสกวันซึ่งเป็นชุมก้ำก้ำที่ใหญ่ที่สุดเรียกว่า กองบัญชาการกองพันตำรวจ ฝ่ายทหารได้เข้ายึดสถานที่ดังกล่าวไว้ได้ด้วยเวลาอันรวดเร็วทำให้ฝ่ายตำรวจไม่อาจออกปฏิบัติการได้ตามแผนการที่ พล.ต.อ.เผ่า วางเอาไว้

ต่อมาเมื่อเวลา 00.05 น. ของวันที่ 17 กันยายน 2500 จอมพลสฤษดิ์ได้แถลงการณ์ถึงเหตุผลในการเข้ายึดอำนาจ โดยอ้างถึงบ้านเมืองประสบสถานการณ์ยุ่งยาก และเวลา 01.00 น. ได้ออกแถลงการณ์ฉบับที่ 2 อ้างว่าได้เข้ายึดสถานที่สำคัญๆ ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วและในเวลา 02.10 น. ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร หลังจากนั้นในเวลา 02.47 น. จอมพลสฤษดิ์ได้ออกประกาศเรียกจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้มาปรับความเข้าใจที่กองบัญชาการที่หอประชุมกองทัพบกโดยด่วนและรับรองความปลอดภัยให้แก่บุคคลทั้งสาม ทางฝ่ายจอมพล ป. ได้ปฏิเสธคำสั่งดังกล่าวโดยได้เดินทางหลบหนีออกนอกประเทศพร้อมด้วย พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ มุ่งหน้าสู่จังหวัดตราดแล้วเช่าเรือจากเกาะช้างไปยังประเทศกัมพูชา จากนั้นได้ร่อนไปยังประเทศต่างๆ จนถึงแก่กรรมที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2507 รวมอายุได้ 67 ปี

ส่วน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้เข้ามาบดตัวต่อจอมพลสฤษดิ์ในเวลา 03.00 น. ของวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2500 หลังจากที่ได้พูดเจรจาและถ่มถ้ำเพื่อนเก่าคือจอมพลสฤษดิ์เป็นครั้งสุดท้าย ก่อนจากไปจอมพลสฤษดิ์ ได้กล่าวกับ พล.ต.อ.เผ่าว่า "...คนอย่างกูไม่ฆ่าเพื่อนไว้อย่างแต่กูขอร้องมึงอย่างหนึ่งคือมึงต้องออกไปจากประเทศไทย กูไม่ฆ่ามึงแต่กูฆ่าน้องกูฆ่ามึงแน่..."¹¹¹ ในเวลาต่อมาจอมพลสฤษดิ์ก็ได้มีคำสั่งให้ พล.ต.ต.กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 นำกำลังทหารสารวัตรทั้ง 3 เหล่าทัพคุ้มกัน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พร้อมด้วย พล.ต.อ.พูน บุรณะสมภพ และ พล.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี ไปส่งที่สนามบินดอนเมือง พล.ต.อ.เผ่าได้เลือกที่จะไปใช้ชีวิต

¹¹¹ หารอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับการหลบหนีออกนอกประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใน ชุมพล โลหะชาละ, พล.ต.ท., "หนีไปกับจอมพล," เมืองแรกประชาธิปไตย (พระนคร: โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 2516), หน้า 562-567

¹¹¹ จักรวาล ชาญณรงค์, ยอดขุนพล, หน้า 802

และ พ.ต.อ.พันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี ไปส่งที่สนามบินดอนเมือง พล.ต.อ.เผ่าได้เลือกที่จะไปใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์และก็ได้จากเมืองไทยไปอย่างไม่มีวันกลับ จอมพลสฤษดิ์นั้นได้ให้สถานทูตไทยคอยรายงานความเคลื่อนไหวของพล.ต.อ.เผ่าอยู่ตลอดเวลา พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจวายเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์นั่นเอง¹¹²

จากกรณีการหาเสียงเลือกตั้ง และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญมาสู่การล้มลงของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามในยุคสมัยที่สองซึ่งสามารถวิเคราะห์ในแนวทางอำนาจได้ดังต่อไปนี้

1. การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในครั้งที่สองนี้ไม่ได้มีฐานอำนาจที่แท้จริงอยู่ในมือ แต่ได้ใช้กองกำลังทหารและตำรวจที่อยู่ในการบังคับบัญชาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้รักษาอำนาจไว้ให้ ดังนั้นหากตนเองต้องการจะรักษาอำนาจเอาไว้ได้นานที่สุดจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน เพราะเป็นการไม่แน่ต่อการเมืองในระบบอำนาจอธิปไตยที่มีอำนาจอยู่ในมือคิดจะล้มล้างผู้นำหรือล้มล้างกันเองเมื่อใดก็ได้ จะเห็นได้ว่าในช่วงหลังปี พ.ศ.2497 ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอย่างเต็มตัวแล้ว กระแสความขัดแย้งระหว่างพล.ต.อ.เผ่าและจอมพลสฤษดิ์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นความคิดในการที่จะเปลี่ยนรูปแบบการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงจึงได้ปรากฏขึ้นในช่วงนี้ โดยการออกพระราชบัญญัติการเลือกตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2498 และให้มีการตั้งพรรคการเมืองแข่งขันกันได้

2. เนื่องจากฝ่ายรัฐบาลที่มีจอมพล ป.เป็นหัวหน้า ไม่ได้มีความเตรียมพร้อมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในระบบพรรคการเมืองมาก่อน การเปลี่ยนรูปจากคณะกรรมการนิติบัญญัติมาเป็นพรรคเสรีมนังคศิลาจึงเป็นการยึดตัวผู้นำ และผลประโยชน์เป็นหลัก ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนอย่างเช่นพรรคประชาธิปัตย์ ดังจะเห็นได้จากในระยะแรกที่มีตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา ส.ส.ประเภท 1 เกิดความไม่แน่ใจว่าหากเข้าเป็นสมาชิกพรรคแล้วจะได้รับผลประโยชน์เช่นเดียวกับที่เคยเข้าร่วมในคณะกรรมการนิติบัญญัติหรือไม่ เห็นได้จากการลงคะแนนเสียงเพื่ออนุมัติร่างพระราชบัญญัติในสภาซึ่งที่ได้กล่าวไปแล้ว

¹¹² ชุมสาย ไขว้ชีวิต, "บทบาททางการเมืองของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ.ศ.2490-2500," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 170-172

3. ในการเลือกตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 จอมพล ป.ในฐานะหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลาไม่สามารถสร้างความนิยมในหมู่ประชาชนได้เท่ากับพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีฐานะคะแนนเสียงในพระนครได้ดีกว่า ทำให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ในฐานะเลขาธิการพรรคมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการนอกระบบเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงข้างมาก เพื่อให้จอมพล ป.ได้กลับเข้ามาบริหารประเทศเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่การกระทำในครั้งนั้นยังเป็นการสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนมากขึ้น มีการโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงผ่านการไฮด์ปาร์ก และการเสนอข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งรัฐบาลไม่อาจควบคุมได้

4. การใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องของรัฐบาลในการหาเสียงและลงคะแนนเสียงเลือกตั้งยังทำให้ความชอบธรรมของรัฐบาลลดต่ำลง ประกอบกับฝ่ายทหารที่มีความไม่พอใจรัฐบาลมาแต่เดิมอยู่แล้วยิ่งแสดงท่าทีให้เห็นได้ชัดเจนมากขึ้น เห็นได้จากการไม่ต่อต้านการเดินขบวนประท้วงของกลุ่มนิสิตนักศึกษา และประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งทุจริตที่เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของฝ่ายรัฐบาล

5. ความไม่ไว้วางใจของฝ่ายรัฐบาลที่มีต่อฝ่ายทหาร นำมาสู่การลาออกของคณะทหารที่เป็น ศ.ส.ประเภท 2 ซึ่งมีจำนวนถึง 58 คน และมีการสร้างเงื่อนไขให้ฝ่ายรัฐบาลปฏิบัติตามความต้องการของฝ่ายทหารมากขึ้น จึงเห็นได้ว่าเสถียรภาพของรัฐบาลได้สิ้นสุดลง ฝ่ายทหารได้ใช้สถานการณ์ที่เป็นต่อสร้างความนิยมจากประชาชนได้มากกว่า ซึ่งตรงข้ามกับฝ่ายรัฐบาลที่มีพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นกำลังหลักไม่สามารถเรียกศรัทธาจากประชาชนกลับคืนมาได้

ดังนั้นเมื่อมาพิจารณาถึงปัจจัยในด้านอำนาจแล้วอาจแยกแยะได้ดังต่อไปนี้

1. ทหารยกอำนาจของรัฐบาลในช่วงนั้น เหลือกำลังหลักที่อยู่ฝ่ายตำรวจแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเกียรติภูมิเริ่มต่ำลง อันเนื่องมาจากความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาได้ลดน้อยลง โดยไปมุ่งพัฒนาทางกองทัพมากกว่า ประกอบกับฝ่ายตำรวจถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ถูกต้องอยู่หลายคราวทำให้ไม่ได้ความนิยม เลื่อมใสจากประชาชนเท่าที่ควร

2. ในช่วงนั้น จอมพล ป.พิบูลสงครามในฐานะนายกรัฐมนตรี มีความลังเลใจในการที่จะสั่งการ โดยมีความมุ่งหวังต่อการที่จะเกลี้ยกล่อมให้ฝ่ายทหารยอมเข้าเป็นพวกเดียวกับตน ทำให้ฝ่ายตำรวจไม่สามารถใช้กำลังใดๆ ได้

3. สถานการณ์ในขณะนั้น รัฐบาลตกที่นั่งลำบากเพราะไม่สามารถสร้างความนิยมให้เกิดขึ้นได้ ในขณะที่ฝ่ายทหารสามารถชิงความได้เปรียบโดยเข้าเป็นพวกเดียวกับประชาชน ทำให้เกียรติภูมิของทหารที่ได้รับจากประชาชนมีสูงขึ้นไป

4. การข่าวของทหารคิดว่าฝ่ายรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากการรู้ข่าวว่าฝ่ายตำรวจมีการระดมกำลังเพื่อเตรียมยึดอำนาจ จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายทหารชิงยึดอำนาจตัดหน้าเสียก่อน

และเมื่อมาพิจารณาถึงการสิ้นสุดอำนาจของพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ แล้วจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยที่เป็นตัวทำลายฐานอำนาจที่สำคัญอีก 2 ประการ คือ

5. ในด้านของความไว้วางใจของผู้เป็นเจ้านาย - ต้องยอมรับในพันธการของมนุษย์ประการหนึ่งว่า ผู้ที่ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของรัฐใดก็ตาม จำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากฐานแห่งอำนาจ ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของไทยยังไม่เต็มที่นัก หลังสำคัญจึงตกอยู่กับฝ่ายกำลังทหารหรือตำรวจ และระบบราชการเป็นสำคัญ การมอบความไว้วางใจให้แก่บุคคลที่ไว้วางใจเพื่อมาเป็นผู้ช่วยเหลือในการทำงานเป็นถึงจำเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพึงระมัดระวังการโค่นล้มอำนาจจากบุคคลเหล่านี้ไว้เช่นกัน กรณีของพล.ต.อ.เผ่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องของอำนาจ ซึ่งแม้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงครามจะมอบความไว้วางใจให้แก่พล.ต.อ.เผ่าในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ โดยตนเองเป็นผู้ชักใยอยู่เบื้องหลังก็ตาม แต่ก็คอยควบคุมอยู่ห่างๆ ดังจะเห็นได้จากการที่จอมพล ป.พยายามลดอำนาจให้ฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ และพล.ต.อ.เผ่ามีอำนาจอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน และพยายามผลักดันตัวเองให้หลุดพ้นจากการที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลทั้งสองตลอดเวลา ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2498 ถือเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความคิดนี้

6. ในด้านของสิทธิอำนาจ - พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้อาศัยตัวบทกฎหมายและตำแหน่งหน้าที่สร้างอำนาจให้แก่ตนเองอย่างกว้างขวางทั้งในทางตรงและทางอ้อม ถึงแม้ว่าในการควบคุมรัฐและสังคม พล.ต.อ.เผ่าจะมีกลไกตำรวจเป็นตัวช่วยสร้างความถูกต้องให้แก่ตนเองหรือในด้านรัฐสภาก็มีกลไกคณะกรรมการนิติบัญญัติเป็นตัวสร้างความชอบธรรมได้เช่นกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วความชอบธรรมที่พูดถึงนี้ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงแคตัวหนังสือที่อยู่ในรูปของกฎหมายหรือหน้าที่ความรับผิดชอบเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญก็คือ ความรู้สึกได้ถึงความถูกต้องดีชั่ว หรือที่เรียกว่า บรรทัดฐาน (norms) ของสังคม ซึ่งการใช้อำนาจที่พล.ต.อ.เผ่าแสดงออกมาไม่ได้คำนึงถึงสิ่งนี้ จึงเป็นการสวนกระแสของสังคมไปในตัวอย่างเช่นกรณีสังหารนักการเมืองหรือการจับกุมกรณีกบฏสันติภาพ พล.ต.อ.เผ่าไม่สามารถหาเหตุผลที่ดีมาอธิบายได้ นอกจากคำว่า “ผิดใฝ่คอมมิวนิสต์” ซึ่งในขณะนั้นเองคำคำนี้ก็ดูเหมือนยังเป็นที่ยอมรับยอมรับสูงอยู่ว่า อย่างไรก็เป็นคอมมิวนิสต์ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วพฤติกรรมที่แสดงออกมาอาจจะมีเหตุผลว่ากระทำ

ไปตามคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือหรือเป็นการกระทำโดยพลการของบุคคลรอบข้างก็ตามที แต่ พล.ต.อ.เผ่าก็ไม่สามารถจะหนีพ้นข้อครหาหรือการถูกครหาหน้าจากสังคมว่าเป็นคนดูแก่อำนาจได้ ประเด็นในเรื่องนี้จึงน่าจะเป็นการเร่งความเสื่อมศรัทธาที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลได้มากยิ่งขึ้น จนเป็นเหตุให้ฝ่ายทหารถึงกับต้องถอนตัวออกจากคณะรัฐบาลและพรรคเสรีมนังคศิลา ประกอบกับการแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำก็เด่นชัดขึ้นฝ่ายรัฐบาลที่มีจอมพล ป.และพล.ต.อ.เผ่าจึงจำต้องลงจากอำนาจในวาระสุดท้าย

ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของจอมพลสฤษดิ์แล้ว จะเห็นได้ว่า พล.ต.อ.เผ่านั้นมีข้อได้เปรียบทางการเมืองมากกว่าจอมพลสฤษดิ์ เพราะได้เดินเต็มทางการเมือง มาก่อนและความมุ่งหวังทางการเมืองจะมียิ่งกว่าเสียด้วยซ้ำ ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์เก็บตัวเงียบในกลุ่มทหาร และพัฒนากองทัพอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปเพื่อสร้างความนิยมให้แก่ตนเอง และรอจังหวะเวลาเท่านั้น และข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ จอมพลสฤษดิ์ไม่ได้ใช้อำนาจออกนอกขอบเขตที่ตนมีอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอยสังเกตถึงความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อ รัฐบาลตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อรัฐบาลทำในสิ่งที่สวนกระแสความรู้สึกของประชาชนจอมพลสฤษดิ์ จึงกระโดดเข้าร่วมกับประชาชนอย่างเต็มตัว จนสร้างความหนักใจให้แก่ฝ่ายรัฐบาล ดังนั้นการ รัฐประหารในเดือนกันยายน พ.ศ.2500 จึงไม่ถูกขัดขวางจากพลังประชาชน

อาจกล่าวได้ว่า พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ใช้อำนาจของตนเองโดยขาดซึ่งสิทธิ ธรรมแห่งอำนาจซึ่งฝ่ายรัฐบาลได้อ้างถึงอย่างแท้จริง จึงทำให้อำนาจที่ได้รับคงอยู่ได้ไม่นาน

7. การสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จึงเป็นไปในลักษณะที่ไม่สามารถควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวสร้างและรักษาฐานอำนาจของตนเองไว้ได้ดังที่กล่าวไปข้างต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย